

İBN RÜŞD

Metafizik Üzerine Büyük Şerh
Büyük Alfa Kitabı

Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa: El-Makâletu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

İBN RÜŞD

Metafizik Üzerine Büyük Şerh: Büyük Alfa Kitabı

Çevirenler: İlyas Altuner, Hacı Kaya, Fatih Özkan

İğdir: Enteleky, 2015

İBN RÜŞD

Metafizik Üzerine Büyük Şerh
Büyük Alfa Kitabı

Tefsir Mâ Ba'de't-Tabia: El-Makâletu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

Çevirenler

İLYAS ALTUNER
HACI KAYA
FATİH ÖZKAN

IĞDIR 2015

entelekya

İbn Rüşd

Metafizik Üzerine Büyük Şerh
Büyük Alfa Kitabı

Çevirenler

İlyas Altuner

Hacı Kaya

Fatih Özkan

Orijinal Adı

Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa

El-Makâletu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

© Entelekya Mantık-Metafizik Okulu

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan basılması,
çoğaltılması ve kullanılması yasaktır. Referans gösterilmek
şartıyla kısmen alıntılanabilir ve atıf yapılabilir.

Kapak & Tasarım

İlyas Altuner

Kasım 2015

e-ISBN: 978-625-409-102-5

Bilgi Kartı

1. Metafizik
2. Antik Felsefe
3. İslam Felsefesi

Entelekya

Entelekya Mantık-Metafizik Okulu
İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Karaağaç Kampüsü, 76000, İğdır

<http://www.entelekya.net>

entelekyaokulu@gmail.com

İÇİNDEKİLER

- 7 Önsöz
- 9 Büyük Alfa Kitabı Şerhi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme
- 19 [A.5] Beşinci Bölüm
Platon Öncesi Dönem
- 31 [A.6] Altıncı Bölüm
Platoncu İdealar Kuramı
- 57 [A.7] Yedinci Bölüm
Öncekilerin Dört Nedenle İlişkisi
- 57 [A.8] Sekizinci Bölüm
Platon Öncesi Dönemin Eleştirisi
- 113 [A.9] Dokuzuncu Bölüm
Platoncu Felsefenin Eleştirisi
- 193 [A.10] Onuncu Bölüm
Yalnızca Dört Nedenin Olduğu

ÖNSÖZ

Bu çeviri, *Entelekya Mantık-Metafizik Okulu* adı altında yürüttüğümüz çalışmalardan biridir. Okulumuzda Aristotelesçi metinlerin İslâm dünyasında başlattığı felsefî anlayışın yeniden gün yüzüne çıkarılması için çaba gösterilmektedir. Hem bu metinlerin bazılarının yayınlanması hem de onlar üzerine düşünme yoluyla bu felsefî literatürün daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır. Okulun kurucuları olan bizler, hiç kimsenin ya da hiçbir kurum ve kuruluşun desteğini almadan/alamadan bu kutlu yolculuğu sürdürme çabası içerisindeyiz. İşte bu çabanın ürünü olarak yaptığımız aylarca çalışmanın ürünü olan elinizdeki eser, bir çeviriden çok daha ötesinde bir anlam taşımaktadır. Bu eser, üç felsefe yolcusunun bir araya gelerek bir yandan Aristoteles'in *Metafizik*'ini okuması, bir yandan İbn Rüşd'ün *Tefsîr*'ini ele alarak onu nasıl yorumladığını görmeye çalışması, diğer yandan da her iki eser üzerine düşünerek çözümleme ve tartışma yapmasının ürünüdür.

Entelekya adını koyduğumuz okulumuz, işbu tartışma ve düşünce edimleri sayesinde adının gereği olarak olgunluğa, tamamlanmışlığa ulaşacaktır. Desteklerini esirgeyerek bizleri yalnız bırakan tefelsüf sahibi kimselere inat, yayın hayatımıza devam etme eğilimini içimizde taşımaktayız.

Bu çalışmalarımız sırasında az da olsa her zaman desteklerini esirgemeyen değerli bilim ve felsefe insanlarına, manevî desteklerini her daim yanımızda hissettiğimiz değerli dostlarımıza teşekkür ediyoruz. Büyük Alfa Kitabı, erken dönemlerde yapılan Latince ve İbranice çevirilerinden sonra ilk kez başka bir dile, Türkçeye çevrilmiştir.

Büyük Alfa Kitabı'nın Arapça çevirisi onuncu yüzyıl mütercimlerinden Nazîf b. Eymen yahut Yümn tarafından

yapılmıştır. Bu çevirinin dışında herhangi bir Büyük Alfa çevirisine rastlamıyoruz. Ancak eserin baş tarafı yani ilk beş bölüm mevcut değil. Ayrıca Nazîf çevirisinin çok kusurlu bir çeviri olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu kusurların bazılarını değerlendirme kısmında ele almaya çalıştık.

Eserin çevirisinde elyazmalarla birlikte Maurice Boyges tarafından edisyonu yapılan *Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa* kullanılmıştır. Ayrıca Köln Üniversitesi Thomas Enstitüsü'nün yayınladığı metni de yazıya geçirirken kullandık. Yanı sıra *Tefsîr*'in Latince çevirisinden de kısmen yararlandık. Çeviriyi yaparken özellikle Aristoteles'in *Metafizik* eseriyle karşılaştırmalı okuma yaptık. *Metafizik* için hem Ahmet Arslan'ın Türkçe çevirisinden hem de David Ross ve Hugh Lawson-Tancred'in İngilizce çevirilerinden yararlandık. Y. Gurur Sev'in Türkçe çevirisi biz çeviriyi bitirdikten sonra çıkmasına karşın, kimi yerleri bu çeviriden kontrol etmeye çalıştık. Yeri geldiğinde zorlandığımız bazı kısımlarda Aleksandros Aphrodisias'ın *Metafizik Şerhi*'ne başvurarak, elimizdeki metnin doğruluğunu anlamaya çaba gösterdik.

Bu vesile ile, eserin Maurice Bouyges tarafından tahkik edilen Arapça metni ile birlikte basımına izin vermeyen ve bizi elyazma eseri tetkik etmeye iten Dâru'l-Maşrık yetkililerine şükranlarımızı sunuyoruz. *The Digital Averroes Research Environment* (Dijital İbn Rüşd Araştırma Ortamı) adıyla İbn Rüşd'ün bütün eserlerinin hem Arapça asıllarının hem de İbranice ve Latince çevirilerinin elyazmalarını yayınlamaya bize çok büyük kolaylık sağlayan Köln Üniversitesi Thomas Enstitüsü'ne minnettar olduğumuzu özellikle dile getiriyoruz. Klasik İslâm felsefesi metinlerinin Türkçeye kazandırılmasında katkı yapan bütün felsefeci ve mütercimlere de ayrıca müteşekkirimiz.

Mütercimler

10 Ekim 2015, Iğdır

BÜYÜK ALFA KİTABI ŞERHİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Ortaçağın en büyük Aristoteles yorumcusu olarak kabul edilen İbn Rüşd, bu büyük filozofun hemen hemen bütün eserlerine küçük, orta ve büyük olmak üzere üç ayrı türde şerh yazmıştır. Bu şerhler erken dönemde hem İbraniceye hem de Latinceye çevrilmiş, yüzyıllar boyu hem Ortaçağ Avrupa hem de Yahudi düşüncesini derinden etkilemiştir. Batıda İbn Rüşd'ün etkisi, Batı İbn Rüşdçülüğü adı altında bütün Avrupa'yı sarmıştır. Elinizdeki metin, İbn Rüşd'ün, Aristoteles'in *Metafizik* eserine yazdığı büyük şerhin ikinci kitabı olan 'Büyük Alfa Kitabı'nın çevirisidir.¹ Kitabın ilk kısımlarının ne çevirisi ne de şerhi bulunmamaktadır. Bunun yanında, Latince ve İbranice çevirilerinde de büyük şerhin eksik kısımlarına rastlanmış değildir.

Eserin tek Arapça elyazması, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.² İbn Rüşd'ün kullandığı Büyük Alfa Kitabı'na ait Arapça metin, Nazîf b. Eymen tarafından çevrilmiştir. Bu kitap A.5, 987a6'dan yani 5. Kitabın sonundan itibaren başlamaktadır.³

¹ İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, neşr. Maurice Bouyges, Beyrut: Dârul-Maşrîk, 1990.

² Bkz. *MS Leiden*, Universiteitsbibliotheek, Or. 2074. Elyazmanın tanıtımı için bkz. Maurice Bouyges, *Notice, Averroès, Tafsîr Ma Ba'd at-Tabiat*, s. xxvii vd.

³ Büyük Alfa Kitabı ile ilgili olarak bkz. Amos Bertolacci, "The Arabic Version of the Book Alpha Meizon of Aristotle's Metaphysics and the Testimony of MS. Bibl. Apostolica Vaticana, Ott. Lat. 2048", *Les Traducteurs au Travail. Leur Manuscrits et Leur Méthodes*. ed. J. Hamesse, Turnhout: Brepols Publishers, 2001, s. 173 vd.; Bertolacci, "On the Arabic Translations of Aristotle's Metaphysics", *Arabic Sciences and Philosophy*, 15, 2005, s. 253 vd.; Richard Walzer, "On the Arabic Versions of Books A, α and Λ of Aristotle's Metaphysics", *Harvard Studies in Classical Philology*, 63, 1958, ss. 217-31.

İlk dönemde yapılan çeviriler dilsel açıdan sorunlar barındırmaktadır. Yunanca felsefî kavramların Arapçası henüz oluşmadığından, gündelik dilden aktarım yapılmış ve kimi zaman da bu terminoloji kullanımı yanlışlığa neden olmuştur. Bu nedenle çevirilerin bazılarında Yunanca kavramlar olduğu gibi Arapçaya aktarılmış ve Arapçalaştırılmıştır. Sözelimi, Yunancadan Arapçaya yapılan ilk çevirilerde element (στοιχείο) terimi ‘unsur’ (عنصر) yerine Yunanca sözcük ‘ustukus’ (أسطقس) biçiminde Arapçaya aktarılmıştır.

İbn Rüşd ‘bilim felsefesi’ (الفلسفة العلمية) terimiyle kesin kanıta dayalı olan ‘apodeiktik’ / ‘burhânî’ (ἀπόδεικτική / برهانی) felsefe yapma tarzını belirtmektedir. Latince çeviride doğru olarak ‘philosophia speculatia’ terimi kullanılmıştır.⁴

Yunanca metindeki ‘idealar’ (εἶδη) terimi, Arapçaya ‘türler’ demek olan ‘envâ’ (أنواع) olarak çevrilmiştir. Bu çeviri kimi zaman isabetli olsa da yer yer yanlışlığa neden olabilmektedir. Her ne kadar Arapça çeviri Platon’un *İyi İdeası* için ‘cins’ sözcüğünü ve diğer idealar içinse, her birinin bu ideadan pay almaları ve onun altında toplanmaları nedeniyle ‘tür’ sözcüğünü kullansa da, mantıkta kullanılan cins-tür ayrımı üzerinden yapılan bu ayrıştırma ideaların anlaşılmasına neden olmaktadır. Yine İbn Rüşd, ‘matematiksel nesnelere’ (τὰ μαθηματικά) yerine ‘matematiksel türler’ (الأنواع التعليمية) ifadesini kullanmıştır. Bu pasajla ilgili olarak İbn Sînâ’nın ‘matematiksel şeyler’ (الأمور التعليمية) ifadesi konuyu daha doğru olarak anlatmaktadır.⁵

Metinde özellikle oluş ve bozuluş konuları sıkça vurgulanmaktadır. Bu konu doğa biliminde ele alınmasına kar-

⁴ Bkz. *Aristotelis Stagiritae, Peripateticorum Principis, Metaphysicorum cum Averrois Cordubensis Commentariis*, Venetiis: Cominus de Tridino Montisferrati, 1560, C.5, 22E.

⁵ Bkz. *Kitâbu’ş-Şifâ, el-İlâhiyyât / Metafizik*, Tr. çev. Ekrem Demirli & Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004-5, II, 56. Ayrıca bkz. Bertolacci, “On the Arabic Translations of Aristotle’s Metaphysics”, s. 262.

şın, *Metafizik*'te geçme nedeni, doğa filozoflarının oluş ve bozuluşa konu olan şeyleri metafiziğin konusu yapmalarıdır. Oluş ve bozuluş potansiyelliği, metafizik ise edimselliği temsil eder. Aristoteles için 'potansiyel' / 'bilkuvve' (δυναμεις / بالقوة) olmayla 'edimsel' / 'bilfiil' (ενεργεια / بالفعل) olma arasında büyük bir fark vardır. Ona göre, bilkuvve olan oluş ve bozuluşa konu değilken, bilfiil olan oluş ve bozuluşa konu olur. Çünkü bozuluşun olması için bir oluşun olması gerekirken, oluşun olması için de bir fiil yani hareket gereklidir. Bu nedenle madde, özünde bilkuvve iken, maddeden çıkan şeyler bilfiil durumdadırlar. Çünkü İbn Sînâ'nın da belirttiği gibi, herhangi bir şey bütün yönlerden bilkuvve değildir, bilfiil olması imkânsız olanın kuvvesi de yoktur.⁶ Yine Aristoteles'e göre edimsellik potansiyellikten üstün bir vasıftır, potansiyel olma aynı zamanda olmamayı da mümkün kılar. Oysa edimsel olan daima var olanı temsil ettiği ve öncesiz ve sonrasız olma, zorunlu olma her zaman edimselliği gerektirdiği için, Aristoteles açısından edimsel olma, potansiyel olmayı önceden zaten kendinde barındırmaktadır.⁷

Aristoteles, Empedokles'in sevgi ve nefretle ilgili görüşlerinin nedenler ve ilkelerle ilgili olarak diğer filozoflardan daha az çelişkili olduğunu söylemektedir.⁸ Empedokles, 'sevgi' (φιλία / محبة) ve 'nefret'i (νεῖκος / عداوة) dört elementin yanına yerleştirmiş, bu elementlerin birleşme ve ayrışmasından hareketle evrendeki varlıkların oluş ve bozuluşunu açıklamaya çalışmıştır. Aristoteles, *Oluş ve Bozuluş Üzerine*

⁶ Bkz. *Es-Simâu't-Tabûl / Fizik*, Tr. çev. Muhittin Macit & Ferruh Özpilavcı, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004-5, I, 99.

⁷ Bkz. *Metaphysica*, trans. David Ross, *The Works of Aristotle*, ed. David Ross, Oxford: Clarendon Press, 1908-52, VIII, 1050b6 vd. Türkçe çeviri için bkz. *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996. Detaylı açıklama için bkz. David Ross, *Aristotle*, London & New York: Routledge, 2005, ss. 183-5.

⁸ *Metaphysica*, 1000b12-7. Bkz. İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, C.15.t, I, 256.

adlı eserinde Empedokles'in elementlerin birleşme ve ayrışmasından başka bir oluş ve bozuluşu kabul etmediğini söylemektedir.⁹

Eserde İbn Rüşd'ün kullandığı Arapça *Metafizik* çevirisiyle Aristoteles'in metni kimi zaman birbirini tutmamaktadır. Örneğin, asıl metinde geçen Kratilos adı çeviride Demokritos olarak yer almaktadır. Kratilos ise Platon'un hocası ve arkadaşıdır. Şehristanî'nin aktardığı pasajlarda da doğru olarak Kratilos adı geçmektedir.¹⁰ Yine, Sokrates ile ilgili olarak, onun tümellerle ilgilenmediği belirtilmektedir. Oysa Aristoteles'in metninde Sokrates'in tümelleri ahlâkî olanda aradığından bahsedilmektedir.¹¹ Diğer yandan İbn Rüşd, *Metafizik* üzerine yazdığı küçük şerhte, Sokrates zamanında ezeli akledilir şeylerin var olduğu görüşünün kabûl edildiğini, akledilir şeylerin ruhun dışında da var olup duyulur şeylerin tözlerinin ilkeleri olduğunu söylemektedir.¹² Aleksandros, şerhinde, Sokrates'in doğal varlıklara değil de tümel kavram ve tanımlara yöneldiğini söylemiştir.¹³ Thomas Aquinas da Sokrates'in duyulur şeylerin bilinmesiyle ilgilenmediğini, fiziksel şeylerin

⁹ Bkz. *De Generatione et Corruptione*, trans. H. H. Joachim, *The Works of Aristotle*, II, 314b5-15.

¹⁰ Bkz. *Kitâbu'l-Milel ve'n-Nihal*, ed. William Cureton, London: The Society for the Publication of Oriental Texts, 1842-6, II, 288. Türkçe çeviri için bkz. *Milel ve Nihal: Dinler, Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi*, çev. Mustafa Öz, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011, s. 311. Şehrîstânî ve Nazîf nüshalarının Aristoteles'in asıl metniyle karşılaştırmalı tablosu için bkz. Bertolacci, "On the Arabic Translations of Aristotle's *Metaphysics*", ss. 264-6.

¹¹ "Öte yandan Sokrates, ahlâksal konularla meşgul olmakta ve bir bütün olarak doğal dünyayı bir yana bırakıp tümeli bu ahlâksal konularda aramaktaydı." Aristoteles, *Metaphysica*, 987b1-3.

¹² Arapça metin ve Türkçe çeviri için bkz. *Telhîs Mâ ba'de't-Tabîa / Metafizik Şerhi*, Tr. çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004, s. 46. Yine İngilizce çeviri için bkz. *On Aristotle's "Metaphysics": An Annotated Translation of the So-Called Epitome*, trans. Rüdiger Arnzen, Berlin: Walter de Gruyter, 2010, s. 70.

¹³ Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle's Metaphysics 1*, trans. W. E. Dooley, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989, s. 77.

doğasını araştırmayıp ahlâkî şeylere yöneldiğini ve ahlâk alanındaki araştırmalarından yola çıkarak tümel bilgiyi ve tanımları elde ettiğini söylemektedir.¹⁴

İbn Rüşd, Platon'un Yunanca 'idealar' (εἶδος / ἰδέα) teriminin karşılığı olarak Arapçada genellikle kullanılan 'mü-sül' (مثل) sözcüğünü 'prototipler' anlamında kullanmakta, idealar için ise 'suver' (صور) sözcüğünü önermektedir. İbn Rüşd, Platon'un ideal dünya ile real dünya arasında ara varlık olarak Pythagorasçılardan ödünç aldığı matematiksel şeyleri kullandığını bilmekte ve idelalarla matematiksel nesnelere arasında bir ayrım yapmaktadır. Yine Latince çeviride de aynı hassasiyetin gözetilmiş olduğu, idealar yerine 'forma' ve prototipler yerine de 'exemplaria' sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir.¹⁵

Yine İbn Rüşd, eserin sonunda, Aristoteles'in ilk filozofların yaptığı felsefe için ilkel felsefe adını verdiği kısmın çevirisinde ilk felsefe teriminin kullanılması hususunu dikkatle ele alabilmiş değildir.¹⁶ Onun gibi bir filozofun, Presokratik filozofların neden anlayışlarının maddî nedenden öte gitmediğini bilerek ve onları şerh ederek, bu felsefeyi eleştirmektense gerçek felsefenin bu olduğu gibi yanlış bir çeviriye aldanması gerçekten tuhaftır. İbn Rüşd bu tür yanlışlarını yine Lambda Kitabı'na yazdığı Giriş'te tekrarlamıştır.¹⁷

¹⁴ Bkz. *Commentary on the Metaphysics of Aristotle*, trans. John P. Rowan, Chicago: Henry Regnery Company, 1961, I, 1.10.152.

¹⁵ Bkz. *Aristotelis Stagiritae, Peripateticorum Principis, Metaphysicorum cum Averrois Cordubensis Commentariis*, C.6, 23B.

¹⁶ Bkz. *Metaphysica*, 993a15; *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, Harfu'l-Elifi'l-Kubrâ, C.50.c, I, 161.

¹⁷ Bkz. *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, Harfu'l-Lâm, III, 1393-1405. Türkçe çeviri için bkz. "Metafizik Üzerine Büyük Şerh: Lambda Kitabı, Giriş", çev. İlyas Altuner & Fatih Özkan, *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3-4, 2014, ss. 14-20.

Büyük Alfa Kaynakçası

- Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle's Metaphysics 1*, trans. W. E. Dooley, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989.
- Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.
- Aristoteles, *Metafizik*, çev. Y. Gurur Sev, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.
- Aristotelis Metaphysicorum Libri XIII cum Averrois Cordubensis in Eosdem Commentariis et Epitome*, trans. Michael Scotus, *Aristotelis Opera cum Averrois Commentariis*, Venetiis: Apud Iunctas, 1562.
- Aristotelis Opera Omnia Graece et Latine cum Indice Nominum et Rerum*, ed. Constantine Paleocappa, Parisiis: Firmin-Didot et Socii, 1883.
- Aristotle, *Metaphysica*, trans. David Ross, *The Works of Aristotle*, vol. VIII, Oxford: Clarendon Press, 1928.
- Aristotle, *Metaphysics*, trans. Hugh Lawson-Tancred, London: Penguin Books, 1998.
- Bağdâdî, Abdullatîf, *Kitâb fî İlm Mâ Ba'de't-Tabîa*, ed. Angelika Neuwirth, *Abd al-Laţif al-Bağdâdî Bearbeitung von Buch Lambda der Aristotelischen Metaphysik*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1976.
- İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa*, neşr. Maurice Bouyges, Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1990.
- İbn Sînâ, *el-İlâhiyyât min Kitâbi's-Şifâ'*, neşr. Hasanzâdeh al-Âmulî, Kum: Mektebetu'l-İ'lâmî'l-İslâmî, 1997-8.
- MS Leiden*, Universiteitsbibliotheek, Or. 2074, Cod. Arab. 1692.
- Şehristânî, *Kitâbu'l-Milel ve'n-Nihal*, ed. William Cureton, London: The Society for the Publication of Oriental Texts, 1842-6.

Tefsir Mâ Ba'de't-Tabiâ'nın elyazmasının ilk sayfası

ابن رشد

تفسير ما بعد الطبيعة

المقالة المرسومة بالألف الكبرى

İBN RÜŞD

METAFİZİK ÜZERİNE BÜYÜK ŞERH

BÜYÜK ALFA KİTABI

Metafizik Üzerine Büyük Şerh: Büyük Alfa Kitabı

بسم الله الرحمن الرحيم

تفسير المقالة المرسومة بالألف الكبرى

قال ارسطو

وضعوا مبدا كل نوع الاجسام شيئا واحدا كانه نوع هيولانى فاما قوم فانهم وضعوا هذه العلة وازافوا اليها الشئ الذى عنه تكون الحركة وهذه جعلها بعضهم ثنتين وبعض واحدة

التفسير

لما كان القدماء الاول من الطبيعيين قد اتفقوا على ان المبدأ لجميع المتكونات واحد من الاسطقات الاربعة فبعضهم كان يضع انه النار وبعض انه الهواء وبعض انه الماء ما عدى الارض كما سنقول فيما يستقبل الا ما قاله اصحاب الشرائع قال اخبارا عنهم وضعوا مبدا كل نوع الاجسام شيئا واحدا كانه نوع هيولانى فاما القدماء فانهم وضعوا مبدا شيئا واحدا من كل نوع من انواع الاجسام البسيطة اى ان منهم من وضع النار ومنهم من وضع الهواء ومنهم من وضع الماء وانما قال كانه نوع هيوللان الهيولى بالقوة وهذه بالفعل ولان الهيولى بالحقيقة هى التى لا تكون ولا تفسد وكل واحد من هذه كائن فاسد وهولاء لم يشعروا من الاسباب الا بالسبب الذى على طريق الهيولى

[Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla]

BÜYÜK ALFA KİTABI ÜZERİNE BÜYÜK ŞERH

[A.5]¹ [987a6-9]

Bazı filozoflar her bir cisimsel türün ilkesinin maddî tür gibi bir şey olduğunu kabul etmişlerdir. Bu filozoflardan bir kısmı bu ilkeyi neden olarak kabul etmiş ve hareketin, kendisinden kaynaklandığı şeyi buna eklemiştir. Bu nedenle bu filozoflardan kimi ilkeyi iki olarak ele alırken, kimi de tek olarak ele almıştır. {...}

[Yorum]

İlk doğa filozofları bütün oluşan şeylerin ilkesinin dört öğeden biri olduğunda uzlaşmışlar, toprak dışında kimi onun ateş, kimi hava, kimi de su olduğunu varsaymıştır. İleride değineceğimiz gibi, teologların görüşleri farklıdır. Aristoteles “Bazı filozoflar her bir cisimsel türün ilkesinin maddî tür gibi bir şey olduğunu kabul ettiler.” diyerek onların görüşlerinden bahsetmektedir. O, bununla ilk filozofların ilkeyi yalnız cisimsel türlerden biri olarak kabul ettiklerini, yani kimisinin ateşi, kimisinin havayı, kimisinin de suyu ilke olarak benimsediklerini kastetmektedir. Yine Aristoteles, madde bilkuvve iken, [sözü edilen] ilkeler bilfiil olduğu ve gerçekte madde oluş ve bozuluşa konu değilken bu ilkelerden her biri oluş ve bozuluşa konu olduğu için, “...maddî tür gibi...” demiştir. Bu filozoflar maddî nedenden başka bir nedeni kavrayamamışlardır.

¹ Eserin baş tarafının (980a1-987a5) Arapça çevirisi bulunmamaktadır. Nazîf b. Eymen tarafından yapılan çeviri 5. Bölümün sonlarına doğru, 987a6'dan başlamaktadır. {...} ile gösterilen yerlerde yer yer silinmiş kısımlar vardır.

ثم قال واما قوم فانهم وضعوا هذه العلة و اضافوا اليها الشيء الذى عنه تكون الحركة وهذه جعلها بعضهم ثنتين وبعض واحدة يريد واما قوم ممن اتى بعد هولاء فانهم قالوا بالسبب الهولانى الذى قال به هولاء وزادوا العلة التى هى المحركة والفاعل ومن هولاء من وضع هذه العلة واحدة ومنهم من وضعها ثنتين

قال ارسطو

الى وقت الايطاليين وتكلم فى هذه الاخرون غير هولاء كلاما يسيرا غير انه كما قلت من ان الذين يجعلون العلل ثنتين يختلفون فى العلة الاخرى لان بعضهم يقول انها واحدة وبعض ثنتان اعنى الشيء الذى عنه تكون الحركة

التفسير

يحتمل ان يريد بقوله الى وقت الايطاليين انه تمادى الامر على الاعتراف بهاتين العلتين اعنى الهولانية والفاعل الى وقت هذه الطائفة

وقوله وقد تكلم فى هذه الاخرون كلاما يسيرا احسبه انما اراد به السبب الذى على طريق الصورة وذلك انه قد حكى هذا فى غير هذه المقالة عن ابن دقليس اعنى انه كان يتكلف معرفة ما هو العظم واللحم لا كن لم يصرح ان ماهية الاشياء يجب ان تكون مبدا سوى الستة مبادئ التى كان يضع هذا الرجل اعنى الاربعة الاسطقسات التى كان يضعها على طريق الهولوى والمحبة والعداوة اللذين كان يضعهما على طريق الفاعل

Aristoteles “Bu filozoflardan bir kısmı bu ilkeyi neden olarak kabul etmiş ve hareketin, kendisinden kaynaklandığı şeyi buna eklemiştir. Bu nedenle bu filozoflardan kimi ilkeyi iki olarak ele alırken kimi de tek olarak ele almıştır.” derken şunu kastetmektedir: Doğa filozoflarından sonra gelenler ise doğa filozoflarının maddî neden hakkındaki görüşlerini kabul etmekle birlikte, hareket ettirici etkin nedeni de buna eklemiştir. Onlardan bazıları nedeni tek olarak alırken bazıları ise iki olarak almışlardır.

[987a9-13]

İtalya Okulu’na gelinceye kadar, doğa filozoflarının dışındakiler bu konuda sıradan şeylerden bahsetmişlerdir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz üzere, iki nedeni kabul eden filozoflar, bir diğer neden, yani hareketin kendisinden kaynaklandığı şey hakkında farklılaşmışlardır. Çünkü onların bir kısmı ilkenin tek olduğunu ve bir kısmı ise iki olduğunu öne sürmüştür. {...}

[Yorum]

Aristoteles, “İtalya Okulu’na gelinceye kadar...” sözüyle, muhtemelen bu okula gelinceye kadar bu iki nedenin yani maddî ve etkin nedenin kabul edilmesi işinin epey zaman aldığını kastetmektedir.

Aristoteles “Diğer filozoflar bu konuda sıradan şeylerden bahsetmişlerdir.” derken, bununla formel nedeni kastetmeyi amaçlamıştır. Böylece Aristoteles bu konuyu, bu kitabın dışında [Gamma Kitabında] Empedokles’ten bahsederken anlatmıştır. Empedokles et ve kemik diye bilinen şeyi kendisine ilke edinmiş, ancak bu ilke varlıkların mahiyetini açıklamakta yeterli olmamıştır. İlkenin, bu filozofun kabul ettiği altı ilkenin yani maddî neden kabul ettiği dört öge ile etkin neden kabul ettiği sevgi ve nefretin dışında bir şey olması gerekir.

وقوله غير انه كما قلت من ان الذين يجعلون العلل ثنتين يختلفون في العلة الاخرى لان بعضهم يقول انها واحدة وبعض ثتان اعنى لشيء الذى عنه الحركة هو قول مفهوم بنفسه ويشير به الى انكساغورس الذى كان يضع العقل هو المحرك فقط والى ابن دقليس الذى كان يضع المحرك اثنين المحبة والعداوة

قال ارسطو

فاما الفيثاغوريون فقالوا ان المبادئ اثنان على هذه الجهة بعينها وهى التى وضحت لهم والذى يختصون به فالقول بالنهاية والواحد وغير المتناهى ولم تجر عاداتهم بتسمية شيء اخر طبيعة مثل النار والارض وما اشبه ذلك بل غير المتناهى نفسه والواحد بعينه جوهر ومن هذه فاللاتى يضعونها ويعدونها

التفسير

يقول فاما الفيثاغوريون فوافقوا الطبيعيين فى قولهم ان المبادئ اثنان فقط لا كن من قبل النحو الذى لاح لهم لا من قبل النحو الذى لاح للطبيعيين انها اثنان وانما قال ذلك لان قولهم فى طبيعة هذه الثنائية غير قول اولئك فيها

ولما ذكر ما تشترك فيه هاتان الفرقتان وهى الثنائية فقط ذكر ما يخص هولاء فقال والذى يختصون به فالقول بالنهاية والواحد والغير متناهى يريد ...

Aristoteles şöyle demiştir: “Ancak yukarıda bahsettiğimiz üzere, iki nedeni kabul eden filozoflar bir diğer neden, yani hareketin kendisinden kaynaklandığı şey hakkında farklılaşmışlardır. Çünkü onların bir kısmı ilkenin tek olduğunu ve bir kısmı ise iki olduğunu öne sürmüştür.” Onun bu sözü, hareket ettirici ilkeyi yalnızca akıl olarak kabul eden Anaksagoras ile sevgi ve nefret olmak üzere iki türlü kabul eden Empedokles’e işaret etmesi yönüyle kendiliğinden açık bir ifadedir.

[987a13-9]

Pythagorasçılar da yine aynı şekilde iki ilkenin var olduğunu söylemişler, ancak ilkeleri, kendileri açısından açık ve kendilerine özgü bir şekilde sonluluk ve bir ile sonsuzluk olarak kabul etmişlerdir. Onlar ilkeyi ateş, toprak ve benzeri doğal bir şey olarak adlandırmamışlar, aksine sonsuzluk ve bir olanın bizzat kendisini töz olarak almışlardır. Bu bakımdan onları ilke olarak kabul etmişler ve öylece varsaymışlardır. {...}

[Yorum]

Aristoteles, Pythagorasçıların iki ilkenin olduğu konusunda doğa filozoflarıyla aynı görüşte olduklarını, ancak doğa filozoflarının bakış açısından değil de kendi bakış açılarından bu görüşe vardıklarını söylemiştir. Aristoteles, iki ilkenin doğasına ilişkin, Pythagorasçıların görüşlerinin doğa filozoflarının görüşlerinden farklı olmasından dolayı bu değerlendirmeye ulaşmıştır.

Bu iki okulun yalnızca iki ilkenin var olduğu konusunda ortak oldukları söylendiği için, onların kendilerine özgü ilke anlayışlarının olduğu da söylenmiş olur. Aristoteles “...ilkeleri, kendilerine özgü bir şekilde sonluluk ve bir ile sonsuzluk diye ele almışlardır.” ile şunu kastetmektedir: ...

والذى يختص به الفيثاغوريون هو انهم جعلوا هذه الثنائية اما المبدأ الواحد فالنهاية والواحد اللذين يدلون بهما على معنى واحد واما المبدأ الثانى فغير المتناهى وهذه الثنائية عند هولاء هى على طريق المادة والصورة لا على طريق المادة والفاعل كما كانت عند الاقدمين من الطبيعيين

ثم قال ولم تجر عاداتهم بتسمية شىء اخر طبيعة مثل النار والارض وما اشبه ذلك بل غير المتناهى نفسه والواحد بعينه جوهر يريد وهولاء القوم مع جعلهم هذين المبدأين مشتركين لجميع الموجودات الطبيعية لم يجعلوا للامور الطبيعية مبدأ طبيعياً اعنى الامور المتحركة مثل ما فعل الطبيعيون من جعلهم مبدأ الامور الطبيعية مبدأ طبيعياً مثل النار والارض وانما اشار بهذا الى تقصيرهم اذ لم يضعوا للاشياء الطبيعية مبدأ طبيعياً وانما وضعوا للاشياء هذين المبدأين من حيث اعتقدوا انهما مبادئ العدد والعدد جوهر الاشياء الطبيعية ومبادئ الجوهر جوهر وهو الذى دل عليه بقوله بل غير المتناهى نفسه والواحد بعينه جوهر يريد بل انما جعلوا غير المتناهى نفسه والواحد بعينه مبدأ للموجودات من حيث هى جوهر ومن حيث ان هذين المبدأين جوهر ايضا لكونهما مبدأ العدد الذى هو جوهر الموجودات وذلك ان المبدأ للجوهر يجب ان يكون جوهرًا وقوله ومن هذه الفالاتى يضعونها ويعدونها يريد ومن هذين المبدأين جعلوا الموجودات التى يقولون انها عدد يريد انهم لما توهموا ان الموجودات عدد وان مبادئ العدد هى الواحد والكثير قالوا ان هذين هما مبادئ الموجودات

Pythagorasçılara özgü olan şey, iki olanı, ya tek bir anlama gönderimde buldukları sonluluk ve bir olan birinci ilke ya da sonsuzluk olan ikinci ilke olarak kabul etmeleridir. Onlara göre bu iki olan, ilk dönem doğa filozoflarındaki gibi maddî ve etkin neden değil, maddî ve formel nedendir.

Yine Aristoteles “Onlar ilkeyi ateş, toprak ve benzeri doğal bir şey olarak adlandırmamışlar, aksine sonsuzluk ve bir olanın bizzat kendisini töz olarak almışlardır.” derken şunu kastetmektedir: Pythagorasçılar bu iki ilkeyi bütün doğal varlıkların ortak ilkesi olarak kabul etmekle birlikte, doğa filozoflarının yaptığı gibi doğal şeylerin yani harekete konu olan varlıkların ilkesini ateş ve toprak gibi doğal bir ilke olarak benimsememişlerdir. Aristoteles, Pythagorasçıların doğal şeyler için doğal bir ilke varsaymayıp bu iki ilkenin sayının ilkeleri, sayının ise doğal şeylerin tözü ve tözün ilkelerinin de yine töz olduğuna inanmaları bakımından şeylerin ilkeleri olarak bu konuyu kısaca ele aldıklarına işaret etmiştir. Aristoteles “...aksine sonsuzluk ve bir olanın bizzat kendisini töz olarak almışlardır.” ifadesiyle buna gönderimde bulunmuştur. Dolayısıyla Aristoteles, Pythagorasçıların sonsuzluk ve bir olanın, töz olmaları bakımından ve yine varlıkların tözü olan sayının ilkesi olduğu için de bu iki ilkenin töz olması açısından, varlıkların ilkeleri olduğunu öne sürdüklerini kastetmektedir. Nitekim tözün ilkesinin yine töz olması gerekir.

Aristoteles “Bu bakımdan onları ilke olarak kabul etmişler ve öylece varsaymışlardır.” sözüyle, Pythagorasçıların, sayı olduğunu söyledikleri varlıkları bu iki ilkeden meydana getirdiklerini kastetmektedir. Onlar, varlıkların sayı olduğunu ve sayının ilkelerinin de bir ve çok olduğunu düşüncülerinden ve bu ikisinin varlıkların ilkeleri olduklarını söylemelerinden dolayı bu sonuca varmışlardır.

قال ارسطو

واستعملوا النظر البسيط جدًا في تحديدهم الظاهر والموجود
الاول بالحد الذي ذكروه وهذا هو الذى كانوا يظنون انه جوهر
الامر مثل ان يظن انسان ان الضعف والاثينية شىء واحد بعينه لان
الضعف اقدم من الاثينية لكن ليس بالوجه الذى به يكون الشىء
ضعفا فعليه بعينه يكون اثنين فان لم يكن ذلك كذلك كان الواحد
كثيرا وهذا هو الذى عرض لاولئك وقد يوجد من المتقدم
والمتاخر اشياء اخر مثل هذه

التفسير

قوله واستعملوا النظر البسيط جدا فى تحديدهم الظاهر والموجود
الاول بالحدّ الذى ذكروه يريد وهؤلاء القوم يريد الفيثاغوريين لما
ارادوا ان ينظروا فى الموجودات جعلوا نظرهم منها فى البسيط
جدا حين حدوا الموجود الاول والذى هو اعرف اى احقها
بالوجود والمعرفة يعنى الجوهر بالتحديد الذى ذكروه يعنى بقولهم
فيه انه الواحد والغير متناه وانه العدد

ثم قال وهذا هو الذى كانوا يظنون انه جوهر الامر مثل ان يظن
انسان ان الضعف والاثينية شىء واحد بعينه لان الضعف اقدم من
الاثينية لا كن ليس بالوجه الذى به يكون الشىء ضعفا فعليه بعينه
يكون اثنين يريد وظنهم ان طبيعة الموجودات هى طبيعة العدد من
قبل ان الاعداد تحمل على الموجودات وتوصف بها مثل ظن من
ظن ان الضعف والاثينية شىء واحد بعينه اى طبيعة واحدة من
قبل ان الضعف اعم من الاثينية وانه اقدم منها بالطبع ...

[987a21-8]

Onlar, sözünü ettikleri şekilde görüneni ve ilk varlığı tanımlamaları hususunda gerçekten basit bir araştırma yapmışlardır. Bu, şeyin tözü olduğunu sandıkları şeydir. Örneğin, çift olma iki olmadan önce geldiği hâlde, bir kimsenin, çift olmayla iki olmayı aynı sanması. Ancak bir şeyin aynı yönden hem çift hem de iki olmasının imkânı yoktur. Eğer böyle olmazsa, bir olan çok olmuş olur, ki bu, onların ortaya koydukları bir sonuçtur ve de önce ve sonra gelen den bunun gibi birçok şey ortaya çıkar.

[Yorum]

“Onlar, sözünü ettikleri şekilde görüneni ve ilk varlığı tanımlamaları hususunda gerçekten basit bir araştırma yapmışlardır.” Aristoteles “onlar” derken Pythagorasçılarını kastetmektedir. Onlar, varlıkları araştırmak istediklerinde, araştırmalarını gerçekten basit yapmışlardır. Çünkü gerek varlık gerekse bilgi bakımından daha iyi bilinen, yani töz olan ilk varlığı, bir ve sonsuz ile sayı şeklinde tanımlamışlardır.

“Bu, şeyin tözü olduğunu sandıkları şeydir. Örneğin, çift olma iki olmadan önce geldiği hâlde, bir kimsenin, çift olmayla iki olmayı aynı sanması. Oysaki bir şeyin aynı yönden hem çift hem de iki olmasının imkânı yoktur.” sözüyle Aristoteles, sayıların varlıklara yüklem olup onlarla nitelendirilmelerinden dolayı varlıkların doğasının sayının doğası olduğunu varsaydıklarını ifade etmiştir. Örneğin, bir kimsenin, çift olmayla iki olmayı bir ve aynı şey yani aynı doğa sanması. Oysaki çift olma iki olmaya göre daha genel ve doğası gereği ondan öncedir. ...

اي الذى يرسم بانه الذى اذا ارتفع ارتفع الاخر واذا ارتفع الاخر لم يرتفع هو واذا وجد الاخر وجد هو
ثم قال ولا كن ليس بالوجه الذى به يكون الشيء ضعفا فعليه بعينه
يكون اثنين يريد لكن ليس الجهة التى بها كان الشيء ضعفا كان
بها اثنين يريد ان الشيء الواحد بعينه اذا صدق عليه محمولات
اكثر من واحد فليس يلزم ان يكون صدقها عليه من جهة واحدة
حتى يكونا شيئا واحدا ولا ان يكون المحمول يعرف جوهر الشيء
ثم قال فان لم يكن ذلك كذلك كان الواحد كثيرا يريد فان لم تكن
طبيعة الشيء الاخير غير طبيعة المتقدم كانت طبيعة الواحد وطبيعة
الكثرة واحدة او كانت الكثرة تحمل على الواحد وانما اراد بهذا انه
لو كانت الموجودات اعدادا من قبل ان العدد متقدم على
الموجودات لكان الكثير واحدا والواحد كثيرا
وقوله وهذا هو الذى عرض لاولئك يريد ان المحال فيمن اعتقد
ان الموجودات عدد هو كالمحال فيمن اعتقد ان الواحد كثير اى
ان المتضادات واحد لكونهما فى شيء واحد
وقوله وقد يوجد من المتقدم والمتاخر اشياء كثيرة مثل هذه يريد
وقد يوجد من الامور المتقدمة على المحسوسات بهذا النحو من
التقدم اشياء كثيرة هى فى هذا المعنى بمنزلة العدد فلم اختصت
بكون العدد جوهرها دون سائر الاشياء المتقدمة عليه بالطبع وهذا
كله راجع الى ان المتقدم بالحدّ ليس يجب ان يكون متقدما
بالوجود وسنبين هذا اكثر فى مقالات الجوهر

Yani çift olanın ortadan kalkmasıyla diğerinin de ortadan kalktığı, diğerinin ortadan kalkması durumunda çift olanın ortadan kalkmadığı, ama diğeri var olduğunda çift olanın da var olması gerektiği anlatılmaktadır.

“Ancak bir şeyin aynı yönden hem çift hem de iki olmasının imkânı yoktur.” sözüyle, ancak bir şeyin kendisiyle çift ve iki olduğu şey bakımından olmadığını kastetmektedir. Yine o, bir ve aynı şeye birden çok yüklem yüklendiğinde, söz konusu yüklemelerin o şeye yüklenmesinin bir ve aynı yönden olması, dolayısıyla yüklem ve konusu olduğu o şeyin bir ve aynı şey olmasının ve yüklemın şeyin tözünü tanımlamasının gerekli olmadığını kastetmektedir.

“Eğer böyle olmazsa, bir olan çok olmuş olur, ki bu, onların ortaya koydukları bir sonuçtur...” Aristoteles, eğer önce gelenin doğası sonra gelenin doğasından farklı olmazsa, bir olanın doğasıyla çok olanın doğasının bir ve aynı olacağını ya da çok olanın bir olan üzerine yükleneceğini, yine sayının varlıklardan önce gelmesinden dolayı varlıkların sayılar olarak görüldüğü durumda çok olanın bir ve bir olanın da çok olacağını kastetmektedir.

Aristoteles “...ki bu, onların ortaya koydukları bir sonuçtur...” sözüyle, bir kimsenin bir olanın çok olduğuna yani bir ve çok olanın tek bir şeyde bulunmasından dolayı zıtlıkların bir olduğuna inanmasının imkânsız olması gibi, varlıkların sayı olduğuna inanmasının da imkânsız olduğunu kastetmektedir.

Aristoteles “...ve önce ve sonra gelenden bunun gibi birçok şey ortaya çıkar.” derken şunu kastetmektedir: Öncelik bakımından duyulurlara öncel olan şeylerden bu anlamda sayı gibi birçok şey ortaya çıkar, dolayısıyla doğası gereği sayıdan önce gelen şeyler dışarıda tutularak sayı töze özgü kılınmamıştır. Bu, tamamıyla tanım yönünden önce gelenin varlık yönünden önce gelmesinin gerekli olmadığına ilişkindir. Bu konuyu tözle ilgili bölümlerde açıklayacağız.

قال ارسطو

ومن بعد ما ذكر من انواع الفلسفة وجدت فلسفة افلاطون وكانت تتبع تلك فى الكثرة واما فى الاحاد فكانت فلسفته فيها بحسب راي الاطالبيين وكان اول ما حدث بعد ديمقراطيس اراء الهرقليين فى ان سائر الموجودات دائمة السيلاان وانه ليس فيها علم وهذه الاراء فعلى هذا اخذها باخرة فاما سقراط فانما تكلم فى الاخلاقيات ولم يتكلم بشىء فى الطبيعة الكلية فاما يقبل ذلك

التفسير

يقول ومن بعد ما وجدت هذه الانواع من الفلسفة وجدت فلسفة افلاطون يعنى بعد فلسفة اصحاب الاعداد وهم ال فيثاغورث وبالجمله الذين جعلوا التعاليم مبدا الامور الموجودة وبعد فلسفة الطبيعيين وهم ال انكساغورث وال ابن دقليس وال ذيمقراطيس وقوله فى فلسفة افلاطون انها كانت تتبع هذه فى الكثرة يعنى ان افلاطون يتبع فى اكثر ارائه فى الموجودات مذهب اصحاب الاعداد يعنى الفيثاغوريين ومن يقرب منهم وفى الاقل اهل ايطاليا وهى التى تعرف اليوم ببلاد الافرنج وهناك والله اعلم كان الطبيعيين الاول انكساغورث واله وابن دقليس واله وذيمقراطيس واله وانما قال ان افلاطون يتبع فى اكثر فلسفته الذين جعلوا التعاليم اسباب الامور المحسوسة او الامور المحسوسة باعيانها لان افلاطون كان يقول بالصور ويعتقد ان طبيعة الصور وطبيعة العدد واحد على ما سنين فى مقالات الجوهر من هذا العلم ...

[A.6] [987a29-b2]

Anlatılan felsefe okullarından sonra Platon'un felsefesi ortaya çıkmıştır. Onun felsefesi, pek çok konuda bu okulları izlemiş, ancak bazı konularda İtalya filozoflarının görüşlerini benimsemiştir. Demokritos'tan² sonra ortaya çıkan ilk şey, varlıkların devamlı bir akış içerisinde olduğunu ve bunlar üzerine bir bilginin oluşturulamayacağını savunan Herakleitosçuların görüşleridir ve bu nedenle Platon bu görüşleri sonradan da benimsemiştir. Sokrates ise ahlâki konulardan bahsetmiş, tümel doğayla ilgili bir şey söylememiştir. Platon da onun öğretisini kabul etmiştir.

[Yorum]

Aristoteles "Anlatılan felsefe okullarından sonra Platon'un felsefesi ortaya çıkmıştır." derken, varlıkları sayılar olarak gören Pythagorasçılar ve matematiksel şeyleri varolan şeylerin ilkesi olarak kabul edenlerle, Anaksagorasçılar, Empedoklesçiler ve Demokritosçular gibi doğa filozoflarının felsefesinden sonra gelen okulu kastetmektedir.

Aristoteles "Onun felsefesi, pek çok konuda bu okulları izlemiş..." demiştir. Yani Platon, varlıklar hakkındaki pek çok görüşünde varlıkları sayılar olarak gören Pythagorasçıları ve onlara yakın görüşte olanları, bazı görüşlerinde ise, bugün muhtemelen Frenk beldesi olarak bilinen yer olan İtalya'daki filozofların görüşlerini izlemiştir. Burada ilk doğa filozofları olan Anaksagoras, Empedokles, Demokritos ve onların takipçileri vardı. Aristoteles, Platon'un birçok felsefî görüşünde matematiği duyulur şeylerin nedenleri ya da duyulur şeylerin bizzat kendileri olarak gören filozofları izlediğini söylemiştir. Çünkü, buna dair bilgiyi tözle ilgili bölümlerde açıklayacağımız üzere, Platon idealardan bahsederek, ideaların doğasıyla sayıların doğasının bir ve aynı olduğuna inanıyordu. ...

² Demokritos yerine asıl metinde Kratylos adı geçmektedir.

وكان يعتقد ان الاسطقسات الاربعة مركبة من السطوح المتساوية الاضلاع والزوايا وهى الاجسام الخمسة المذكورة فى اخر كتاب اوقليدس وانما تبع الطبيعيين فى قوله بالهيولى الاولى وفى قوله بالاسطقسات الاربعة الاول اعنى ان منها تركبت جميع المركبات المحسوسة

وقوله وكان اول ما حدث بعد فلان يعنى رجلا من اصحاب العلم الطبيعى اراء الهرقليين وهم الذين شكوا على جميع من كان يتعاطى الفلسفة فى ذلك الوقت فقالوا انه ليس هاهنا علم لان العلم ضرورى ودائم وليس هاهنا شىء يتعلق به العلم الا المحسوسات وهى فى تغير دائم واذا كان المعلوم فى تغير دائم فالعلم به فى تغير دائم والعلم المتغير ليس علما فليس هاهنا اذا علم

ثم قال وهذه الراء فعلى هذا اخذها باخرة يريد فهذه الراء التى ذكرناها هى التى انتهى اليها الناظرون فى الفلسفة يعنى الى زمانه

ولما لم يجز ذكرا لسقراط وكان من مشاهير الحكماء قال فاما سقراط فانما تكلم فى الخلقيات ولم يتكلم بشىء فى الطبيعة الكلية يريد انه اول من تكلم فى الفلسفة الخلقية ولم يزد شيئا على ما ذكره من تقدمه فى الفلسفة العلمية

Yine dört ögenin, kenarları ve açıları birbirine eşit olan ve Eukleides'in [Öğeler] kitabının sonunda bahsedilen beş cisim olan yüzeylerden bileşik olduğuna inanmaktaydı. Platon ilk maddeyle ve tüm duyulur bileşiklerin kendisinden bileştiği ilk dört öğeyle ilgili görüşlerinde doğa filozoflarını izlemiştir.

“Demokritos’tan sonra ortaya çıkan ilk şey...” derken, Aristoteles, bu kimse hakkında, doğa filozoflarından biri olarak bahsetmektedir. “Herakleitosçuların görüşleri” sözüyle ise şunu kastetmiştir: Onlar, kendi zamanlarında felsefe yapan herkesin görüşlerine kuşkuyla yaklaşmışlar ve şu düşünceden hareketle [kesin] bilginin olamayacağını savunmuşlardır: Bilgi zorunlu ve sürekli, burada ise bilgiye konu olan şey, sürekli bir değişim içindeki duyulur şeylerden başka bir şey değildir. Bilinen sürekli bir değişim içindeyse, ona dair bilgi de sürekli bir değişim içindedir. Öyleyse, sürekli değişen bilgi de bilgi değildir, burada hiçbir şekilde bilgiden söz edilemez.

Aristoteles “...ve bu nedenle Platon bu görüşleri sonradan da benimsemiştir.” sözüyle, buraya kadar bahsettiğimiz görüşlerin, Platon’a kadar felsefe alanında araştırma yapanların dayandıkları görüşler olduğunu kastetmektedir.

Aristoteles, ünlü filozoflardan biri olmasına karşın, Sokrates hakkında uzunca durmamış, şöyle demekle yetinmiştir: “Sokrates ise ahlâkî konulardan bahsetmiş, tümel doğayla ilgili bir şey söylememiştir.” Bununla Aristoteles, Sokrates’in ahlâk felsefesi alanında görüş belirten ilk kişi olduğunu, ancak bilgi felsefesine ilişkin kendisinden önce gelenlerin görüşleri üzerine bir şey eklemediğini kastetmiştir.

قال ارسطو

لانه اخذ ان كون هذا على مثال كون الاشياء الباقية وليس فى المحسوسات شىء ثابت ولا يمكن ايضا ان يكون للمحسوسات حد ما تشترك فيه اذ كانت دائمة التغيير وسمى اللاتى هى للموجودات واحدة بعينها صورا واما جميع المحسوسات فانها انما تقال بهذه ومن اجلها والكثرة المتواطئة فى الاسم مشتركة فى النوع الا انه زاد اشتراك الاسم واما الفيثاغوريون فعلى طريق التشبيه قالوا ان الموجودات هى الاعداد واما افلاطون فانه زاد اشتراك الاسم فاما الاشتراك او التشابه الذى بين الانواع ايها كان فانهم تركوا الفحص العام عنه وانما عاندوا فى المحسوسات والانواع التعاليمية التى يقولون انها متوسطة فيما بين الامور اما المحسوسات فمنها ما هو دائم غير متحرك واما الانواع فهى التى توجد الى كثرة والنوع فهو هو الشىء الموجود لكل واحد والنوع ايضا سبب الاشياء الاخر

التفسير

لما كان شك الهرقليين هو الذى حرّك افلاطون الى القول بالصور اخذ والله اعلم يذكر فى هذا الفصل كيف حركه الى ذلك حتى اوجب عليه اعتقاد الصور فقوله لانه اخذ ان كون هذا على مثال كون الاشياء الباقية وليس فى المحسوسات شىء ثابت يحتمل ان يريد وانما حرك افلاطون الى القول بالمثل والصور انه لما وجد فى جنس جنس ونوع نوع ان كون الشخص المشار اليه فى ذلك على مثال كون الاشخاص الباقية فى ذلك الجنس من غير ان يخل

...

[987b4-19]

Platon bu görüşü kabul ederek, duyulur şeylerde sabit bir şey olmadığı hâlde, ideaların varlığını başka şeylerin varlığı gibi ele almıştır. Yine değişim sürekli olduğundan, idealar için ortak olan tanımın duyulur şeyler için de tanım olmasının imkânı yoktur. Varlıklar için bir ve aynı olan şeyler idealar diye adlandırılmıştır. Bütün duyulur şeyler ise idealardan dolayı onlarla aynı adı almışlardır. Ad bakımından uygun olan pek çok şey tür bakımından da ortaktır, ancak Platon [yalnızca] ad ortaklığını eklemiştir. Pythagorasçılar benzetme yoluyla varlıkların sayılardan oluştuğunu söylerken, Platon ise buna ad ortaklığını eklemiştir. İster ad ortaklığı isterse türler arasında varolan benzerlik olsun, onlar bu konu hakkında kapsamlı araştırma yapmaktan geri durmuşlar ve hem duyulurlar hakkında hem de şeyler arasında aracı varlık olduğunu varsaydıkları matematiksel türler konusunda ısrarcı olmuşlardır. Duyulur şeylerin bir kısmı harekete konu olmayan sürekliliği olan şeylerken, türler ise birden çok şeye [yüklem] olan şeylerdir. Tür, her bir şeyin varolduğu şeydir ve yine tür, diğer şeylerin nedenidir. {...}

[Yorum]

Herakleitosçuların [varlığın sürekliliğine dair] kuşkusu Platon'u ideaları varsaymaya yönelttiğinden, Aristoteles, bu bölümde, [kuşkunun] Platon'u idealara nasıl yönelttiğini, hatta onlara inanmaya nasıl zorladığını anlatmıştır. “Duyulur şeylerde sabit bir şey olmadığı hâlde, Platon ideaların varlığını başka şeylerin varlığı gibi ele almıştır.” sözüyle şunu kastetmiş olabilir: Bir şey bir cinste ve bir türde varlık kazanınca, başka varlıkların o cinste varlık kazanmasında olduğu gibi, somut bir şahsın o cinste varlık kazanması düşüncesi, görüşü bozmaksızın Platon'u ilkörnekleme ve formlar olan ideaları varsaymaya yöneltmiştir. ...

الامر ولم يمكن ان يكون ذلك بالعرض واعتقد انه ليس فى المحسوسات شىء ثابت ولا يمكن ايضا ان يكون للمحسوسات حد تشترك فيه اذ كانت دائمة التغير اعتقد ان المعانى التى توجد لاشخاص نوع نوع واحدة بعينها وهى حدود الاشياء هى امور ضرورية خارج النفس وسماها صورا ومثلا اى هى صور للاشياء المحسوسة ومثل للطبيعة تنظر اليها كما ينظر الصانع الى صورة المصنوع والا كان اى شىء اتفق من اى شىء اتفق ولم يكن عن منى الانسان انسان دائما وعن منى الفرس فرس دائما

ثم قال واما جميع المحسوسات فانها انما تقال بهذه ومن اجلها يريد واعتقدوا لمكان هذا ان جميع المحسوسات انما تحد بهذه الطبيعة وانما توجد من اجلها كما يوجد الشىء من قبل مثاله اى الترتيب والنظام فيها انما وجد من اجل المثال وقوله والكثرة المتواطئة فى الاسم مشتركة فى النوع الا انه زاد اشتراك الاسم يريد الا ان الاسماء المتواطئة هى التى تدل من الاشياء الكثيرة على معنى واحد مشترك فيها وعلى القول بالصور ليس يكون هاهنا معنى واحد مشترك لكثيرين فترجع اسماء الانواع مشتركة فلا يكون هنالك معنى عام الا اللفظ فقط ولذلك قال الا انه زاد اشتراك الاسم

ثم قال واما الفيثاغوريون فعلى طريق التشبيه قالوا ان الموجودات هى الاعداد واما افلاطون فانه زاد اشتراك الاسم يريد ...

Bunun dolaylı olması da mümkün değildir. Platon, değişimin sürekliliğinden dolayı, duyulur şeylerde sabit bir şey olmadığını ve yine duyulur şeyler için ortak bir tanımın olmasının imkânsızlığına inanmış, tek tek her bir türün şahıslarında bulunan anlamların bir ve aynı olup bunların, şeylerin tanımı ve zihnin dışında zorunlu olarak bulunan şeyler olduğunu sanmış ve bunları idealar ve ilkörnekler, yani duyulur şeylerin formları ve doğal şeylerin ilkörneklere olarak adlandırmıştır. Öyle ki bunlar, doğal varlıklara tıpkı bir sanatkârın yapılan resme bakması gibi bakarlar. Öyle olmadığına, [gelişigüzel olarak] herhangi bir şeyden herhangi bir şey meydana gelir ki, insanın sperminden hep insan ve at sperminden hep atın meydana gelmesi mümkün olmaz.

“Bütün duyulur şeyler ise idealardan dolayı onlarla aynı adı almışlardır.” sözüyle Aristoteles, Platoncuların bundan dolayı bütün duyulur şeylerin bu ideaların doğasıyla tanımlandığına ve tıpkı bir şeyin kendi ilkörneğinden hareketle var olması gibi idealardan pay almak suretiyle var olduklarına inandıklarını kastetmektedir. Yani duyulur şeylerdeki uyum ve düzen, idealardan pay almak suretiyle ortaya çıkmıştır. Aristoteles “Ad bakımından uygun olan pek çok şey tür bakımından da ortaktır, ancak Platon buna ad ortaklığını eklemiştir.” derken şunu kastetmektedir: Ancak birden çok şeye gönderimde bulunan benzer adlar o şeylerdeki ortak bir anlama gönderimde bulunmaktadır. İdealar öğretisine gelince, bunda birden çok şey için ortak bir anlam yoktur ki, türlerin adları ortak olsun. Dolayısıyla burada genel bir anlam olmayıp yalnızca ad ortaklığı vardır. Bu nedenle Aristoteles “...ancak Platon buna ad ortaklığını eklemiştir.” demiştir.

Sonra “Pythagorasçılar benzetme yoluyla varlıkların sayılardan oluştuğunu söylerken, Platon ise buna ad ortaklığını eklemiştir.” sözüyle Aristoteles şunu kastetmektedir: ...

ثم قال واما الفيثاغوريون فعلى طريق التشبيه قالوا ان الموجودات هي الاعداد واما افلاطون فانه زاد اشتراك الاسم يريد فاما الفيثاغوريون فانه انما دعاهم الى القول بان الموجودات اعداد انهم شبهوا الاعداد بالموجودات فاعتقدوا انها الموجودات انفسها فلم يلزمهم وجود اسم مشترك بين الاعداد وبين الموجودات ولا دعاهم القول الى زيادة اسم مشترك فى الانواع واما افلاطون فانه زاد الاسم المشترك أو لزمه القول به ويحتمل ان يكون انما اشار بهذا الى ان من كان يعتقد من القدماء ان اسباب الموجودات هي الاجناس العامة مثل الواحد والموجود لم يكن يعتقد ان هاهنا اسما مشتركا ومن هنا غلط برمنيدس حين لم يفرق بين اسم الموجود الدال على الواحد بالعدد وعلى الواحد بالجنس فاعتقد ان الموجود كله واحد بالعدد

ثم قال فاما الاشتراك والتشابه الذى بين الانواع ايها كان فانهم تركوا الفحص عنه يشير بذلك الى افلاطون وذلك انه لما فحص عن الاشتراك الذى بين الاشخاص ترك الاشتراك الذى بين الانواع وقد كان يجب عليه ان يفحص عن الاشتراك الذى بين الانواع وانما قال ذلك لانه يلزمه اذا قال فى الانواع الاخيرة انها صور ان يقول مثل ذلك فى سائر الانواع فيكون للصور صور ويمر ذلك الى غير نهاية او يقول ان جميع الانواع هي امور معقولة موجودة فى النفس لا وجود لها خارج النفس

وقوله وانما عاندوا فى المحسوسات والانواع التعاليمية التيقولون انها متوسطة فيما بين الامور يريد

Sayıları varlıklara benzetmeleri, Pythagorasçılarının sayılar oldukları görüşüne yöneltmiştir. Nitekim onlar, sayıların bizzat varlıklar olduklarına inanmaktaydılar. Sayılar ve varlıklar arasında ad ortaklığının bulunması onlar için bağlayıcı olmamış ve bu görüş türlerdeki ad ortaklığını eklemeye onları yöneltmemiştir. Platon ise ad ortaklığını eklemiş ve bunu gerekli görmüştür. Büyük olasılıkla Platon, bu görüşle önceki filozoflardan birinin, varlıkların nedenlerinin bir ve varlık gibi genel cinsler olduğuna inandığına, ancak ad ortaklığına inanmadığına işaret etmiştir. Buradan hareketle, Parmenides, sayı bakımından bir olana gönderimde bulunan varlık adıyla cins bakımından bir olana gönderimde bulunan varlık adını birbirinden ayrı tutmadığından, bu nedenle de varlığın bütünüyle sayı bakımından bir olduğuna inandığından dolayı, hataya düşmüştür.

Aristoteles “İster ad ortaklığı isterse türler arasında varolan benzerlik olsun, onlar bu konu hakkında kapsamlı araştırma yapmaktan geri durmuşlar...” derken, bununla Platon’a işaret etmiştir. Nitekim Platon, bireyler arasındaki ortaklığı araştırdığı hâlde, türler arasındaki ortaklığı araştırmayı terk etmiştir. Aristoteles’in bunu söylemesinin nedeni şudur: Platon, en son türlerin idealar olduğunu söylediğinde, ya bunun benzerini öteki türler hakkında da söylemesi gerekir, ki bu durumda da formların formları olması gerekir ve bu durum sonsuza dek sürüp gider, ya da bütün türlerin zihnin dışında var olmayıp zihinde varolan akledilir şeyler olduğunu söylemesi gerekir.

O “...ve hem duyulurlar hakkında hem de şeyler arasında aracı varlık olduğunu varsaydıkları matematiksel türler konusunda ısrarcı olmuşlardır.” sözüyle şunu kastetmiştir:

والسبب في انهم انما نظروا في طبيعة الانواع ولم ينظروا في طبيعة الاجناس ان فحصهم انما كان على جهة المعاندة ولم يكن على جهة البحث عنها بما هي انواع ولذلك لما عاند قوم شك الهرقليين في ارتفاع العلم عن المحسوسات وعن الاشياء التي هي في المحسوسات وهي التعاليم قالوا بالصور وبطبيعة متوسطة بين الصور والمحسوسات لينحلّ لهم بهذا القول الشك في الامرين جميعا ولو نظروا الامر بحسب طبيعته لكان الجواب واحدا في المحسوسات والتعاليم

ولما كان هذا العناد كله فاسدا ذكر العناد الصحيح الذي ينبغي ان يعاند به هولاء فقال اما المحسوسات فمنها ما هو دائم غير متحرك واما الانواع فهي التي توجد الى كثرة والنوع فهو هو الشيء الموجود لكل واحد والنوع ايضا سبب الاشياء الاخر يريد واما قولهم ان المحسوسات في تغير دائم فعنادهم الصحيح ان يقال لهم ان الموجودات المحسوسة فيها شيء غير متغير بالذات بل ثابت وهي الصورة وفيها ما يتغير دائما وهي الهولي

واما قوله واما الانواع فهي التي توجد للكثرة والنوع فهو هو الشيء الموجود لكل واحد فانما قاله في مقابلة القول بالصور وفي مقابلة من قال انه ليس هاهنا شيء تشترك فيه الاشخاص الا الاسم فقط وهم المبطلون للعلم ذلك انه اذا ظهر من حد النوع انه المعنى الموجود لكثيرين بالعدد من طريق ما كل واحد منها موجود ظهر ان الصور المفارقة ليس يمكن ان تكون موجودة للمحسوسات على انها هي هي فضلا عن ان تكون معرفة وجودها وماهياتها ...

Onların cinslerin doğasını araştırmayıp türlerin doğasını araştırmalarının nedeni, türleri olması bakımından türleri incelemek değil de ısrarla bir tezi çürütmek bakımından inceleme yapmalarıdır. Bu nedenle bir kısım filozoflar duyulur şeylere ya da bu duyulur şeylerde bulunan matematiksel şeylere ilişkin bilginin olamayacağına dair Herakleitosçu kuşkuya karşı çıktıklarından, her iki durumda da bu kuşkuyu ortadan kaldırmak için, idealar ve idealar ile duyulurlar arasında bir aracı doğa ileri sürmüşlerdir. Eğer onlar bir şeyi doğası gereği araştırmış olsalardı, duyulur ve matematiksel şeyler hakkındaki yanıt bir ve aynı olurdu.

Platon'un bu karşı çıkışı bütünüyle geçersiz olunca, Aristoteles, Herakleitosçulara kendisiyle yapılacak doğru bir karşı çıkıştan bahsederek şöyle demiştir: "Duyulur şeylerin bir kısmı harekete konu olmayan sürekliliği olan şeylerken, türler ise birden çok şeye [yüklem] olan şeylerdir. Tür, her bir şeyin varolduğu şeydir ve yine tür, diğer şeylerin nedendir." Herakleitosçuların duyulur şeylerin sürekli bir değişim içinde bulunduğu yönündeki görüşüne gelince, Platoncuların onlara, duyulur varlıklarda bizzat değişmeyip sabit bir şey olan formun ve yine sürekli değişen bir şey olan maddenin bulunduğunu ileri sürerek karşı çıkmaları doğrudur.

Aristoteles "...türler ise birden çok varlığa [yüklem] olan şeydir. Tür, her bir şey için varolan şeydir..." demiştir. Aristoteles bunu idealar öğretisine ve de bireylerin kendilerinde addan başka ortak olan bir şeyin bulunmadığını ileri sürerek bilgiyi geçersiz görenlere karşı ifade etmiştir. Nitekim türün tanımı, her birinin var olması bakımından sayıca birden çok şeyde bulunan anlam şeklinde ortaya çıkınca, [maddeden] ayrı formaların tek tek her biri olması bakımından duyulur şeylerde bulunmasının imkânı bir yana, bu formların varlıklarını ve mahiyetlerini bilmenin imkânsız olduğu ortaya çıkmaktadır. ...

وكذلك يظهر من هذا الحد ان الكثرة التى يحمل عليها النوع
تشارك فى معنى واحد فيها لا فى لفظ واحد
واما قوله والنوع هو سبب الاشياء الاخر او سبب لاشياء اخر فانما
اراد به سبب العلم بالاشخاص لا سبب الاشخاص

قال ارسطاطاليس

والتى من تلك على طريق الاشتراك فى الواحد فهى الانواع فاما
من قال ان الواحد جوهر وليس شىء اخر موجود يقال انه واحد
فقد قال قريبا من قول الفيثاغوريين من ان الاعداد سبب جوهر
الاشياء الاخر فان هذا هو راي اولئك

التفسير

قوله والتى من تلك على طريق الاشتراك فى الواحد فهو النوع
يحتمل ان يريد بهذا الفرق بين الشخص والنوع ويكون قوله والتى
من تلك اشارة الى الاشخاص فكانه قال اما المعنى الواحد الذى
فى الاشياء المشار اليها من جهة ما ليس تشارك فيه بل يخص
واحدا واحدا منها فهو الواحد الشخصى واما المعنى الواحد الذى
يوجد مشتركا فيها فهو الذى يسمى النوع

وقوله فاما من قال ان الواحد جوهر وليس شىء اخر موجود يقال
انه واحد فقد قال قريبا من قول الفيثاغوريين يريد فاما من قال ان
الواحد بالعدد جوهر وليس هاهنا شىء اخر موجود يقال فيه انه
واحد بنوع اخر غير الواحد بالعدد فقد قال قريبا من قول
الفيثاغوريين من ان الاعداد هى سبب جوهر الاشياء الاخر ...

Aynı şekilde, türün yukarıdaki tanımından türün kendisine yüklem olduğu çokluğun bir ve aynı sözde değil de kendisindeki bir ve aynı anlamda ortak olduğu görülmektedir.

Aristoteles “...ve yine tür, diğer şeylerin nedenidir.” ya da diğer şeyler için nedendir derken, onun bireylerin nedeni değil de bireylere ilişkin bilginin nedeni olduğunu kastetmektedir.

[987b21-25]

Bir olanda ortak olma bakımından bu şeylerden olanlar, türlerdir. Bir olanın töz olduğunu söyleyen ve kendisine bir denilen başka bir şeyin bulunmadığını ileri süren kimse (Platon), Pythagorasçılarının sayıların şeylerin tözünün nedeni olduğu yönündeki görüşlerine yaklaşmış olur. Çünkü bu, onların görüşüdür.

[Yorum]

“Bir olanda ortak olma bakımından bu şeyler türlerdir.” sözüyle Aristoteles, bireyle tür arasındaki farkı kastetmiş olmalıdır; “bu şeyler” sözü de bireylere işaret etmektedir. Sanki Aristoteles, bir olanın kendisinde ortak olmak bakımından değil de tek tek her bir şeye özgü olmak bakımından kendisine işaret edilen şeylerdeki ortak anlamın, bireysel bir olan olduğu görüşündedir. Şeylerde ortak olarak bulunan bir olan anlam, tür diye adlandırılır.

Aristoteles “Bir olanın töz olduğunu söyleyen ve kendisine bir denilen başka bir şeyin bulunmadığını ileri süren kimse, Pythagorasçılarının görüşlerine yaklaşmış olur.” derken, şunu kastetmektedir: Bir olanın sayı bakımından töz olduğunu, sayı bakımından bir olan olmayıp başka bir tür bakımından bir olduğu söylenen başka bir şeyin bulunmadığını ileri süren kimse (Platon), Pythagorasçılarının, sayıların, başka şeylerin tözünün nedeni olduğu yönündeki görüşlerine yaklaşmış olur. ...

وانما قال قريبا لان هولاء هم اصحاب الجزء الذى لا يتجزى فان هولاء ليس عندهم جوهر او واحد الا هذا الجزء فتلزمهم المحالات التى تلزم من قال ان جواهر الاشياء هى الاعداد وذلك ان كلى الفريقين لا يقدران ان يقولوا كيف يوجد من هذه متصل ولا كيف يكون هذا الواحد الغير منقسم سببا للانفعال والفعل والاستحالة فانه ان قبل التغيير كان مركبا من مادة وصورة وكل مركب من مادة وصورة فهو منقسم وهذا كله قد تبين فى العلم الطبيعى

قال ارسطو

ومنهم من جعل بدل غير المتناهى الاثنين كوحدة ومنهم من جعل غير المتناهى من الكبير والصغير وهذا فخاص ومنهم من جعل الاعداد من المحسوسات ومنهم من قال ان هذه الامور هى الاعداد وليس يجعلون الاشياء التعاليمية فيما بين هذه فاما من صير الواحد والاعداد غير الامور وليس كما فعل الفيثاغوريون فانما تطرقوا الى الانواع بالفحص عن الحدود ولم يكن للاوائل صناعة الجدل واما من جعل الطبيعة الاخرى الثنائية من قبل ان الاعداد سوى الاوائل تتولد عنها تولدا طبيعيا كما يتولد الشئ عن مماثله واما التى تعرض فانها بعكس ذلك فالقول بان هذه من الهيولى يجرى على الصواب

Aristoteles “yaklaşmış olur” demiştir, parçalanmayan atom görüşüne sahip filozoflar oldukları için, onlara göre töz ya da bir olan yoktur. Bundan başka, atomcu görüş söz konusu olduğunda, sayıların şeylerin tözü olduğunu ileri sürenleri bağlayan imkânsız durumlar onlar için de bağlayıcı olur. Çünkü her iki okul da atomların nasıl bitişik olduğunu ve de parçalanmayan bir olanın edilgi, etki ve dönüşüm için nasıl neden olduğunu açıklayamamıştır. Nitekim bölünemeyen bir olan şey, madde ve formdan bileşiktir ve her madde ve formdan bileşik olan şey ise bölünebilirdir. Bu konu, doğa biliminde bütüncül bir şekilde açıklanmıştır.

[987b25-988a2]

Onlardan bir kısmı tıpkı bir gibi, iki olanı sonsuz olanın yerine geçirmiş ve bir kısmı da kendilerine özgü olarak, sonsuz olanın büyük ve küçük olandan ibaret olduğunu ileri sürmüştür. Kimisi sayıları duyulur şeylerden ibaret görürken, kimisi de bu duyulur şeylerin sayılar olduğunu ileri sürüp matematiksel şeyleri bunlar arasında aracı varlık olarak görmemişlerdir. Bir olanı ve sayıları şeylerin dışında görenler ise, Pythagorasçılar gibi yapmamışlar, tanımları araştırmak suretiyle türlere yönelmişlerdir. [Çünkü] önceki filozoflarda diyalektik sanatı yoktu. İki olan başka bir doğayı ele alan kimse, bunu, tıpkı bir şeyin kendi benzerinden çıktığı gibi tek sayılar dışında [diğer] sayıların kendilerinden doğal olarak çıktığı bir şey olarak ele almıştır. Oysa gerçek ise bunun tam tersidir, çünkü onlar, şeylerin maddeden çıktığını doğru kabul etmişlerdir. {...}

التفسير

يقول ان الذين جعلوا المبادئ اثنان الواحد وغير المتناهي منهم من جعل غير المتناهي متولدا عن الاثنينية ولم يجعل الاثنينية متضادة مثل من جعلها من الكبير والصغير وهو الذى دل عليه بقوله كوحدة ما اى لم يجعلها ثنائية

ثم قال ومنهم من جعل علة غير المتناهي الكبير والصغير وهذا فخاص يريد ومنهم من جعل علة غير المتناهي الاثنينية التى هى الكبير والصغير اللذين يمران فى الاعظام الى غير نهاية وانما قال فهذا خاص لان هولا جعلوا المبادئ ثلاثة على ما اتفق عليه القدماء الضدان اللذان هما الكبير والصغير والموضوع القابل لهما الذى هو الواحد واما الذين جعلوا المبادئ الواحد وغير المتناهي المتولد من الاثنينية فلم يجعلوا للضدين اللذين هما الواحد وغير المتناهي موضوعا اصلا

وقوله ومنهم من جعل الاعداد من المحسوسات ومنهم من قال ان هذه الامور هى الاعداد يريد ومن هولا الذين قالوا ان المبادئ هى الاعداد من جعل الاعداد جزءا من المحسوسات اى صورها لهم وهم اصحاب الصور والاعداد ومنهم من قال ان المحسوسات هى الاعداد انفسها وهم الفيثاغوريون

ولما كان من القائلين بالصور من جعل الاعداد وبالجملة موضوع التعاليم طبائع متوسطة بين الصور والمحسوسات وكان الفيثاغوريون ليس يقولون بواحد من القولين وانما كانوا يقولون ان الاعداد بجملتها هى التى تركبت منها الموجودات قال فى اثر قولهم ...

[Yorum]

İlkeleri bir olan ve sonsuz olan diye iki olarak ele alan kimselerden bir gurup sonsuz olanın ikilikten çıktığını ve bu ikiliğin, sonsuz olanı büyük ve küçük diye ikiye ayıranlar gibi zıt olarak ele almadıklarını Aristoteles ifade etmekte, “tıpkı bir gibi” derken yani iki olan diye ele almadıklarını söylerken de buna gönderimde bulunmaktadır.

Aristoteles “...ve bir kısmı da kendilerine özgü olarak, sonsuz olanın nedeninin, büyük ve küçük olduğunu ileri sürmüştür.” sözüyle, o kimselerin, sonsuz olanın nedenini sonsuz büyüklüklerde geçerli olan büyük ve küçükten ibaret iki olan olarak ele aldıklarını kastetmektedir. Aristoteles “kendilerine özgü” demiştir, çünkü onlar, önceki filozofların uzlaştıkları gibi, ilkeleri, büyük ve küçükten oluşan iki zıt ilkeyle bu ikisine konu olabilen bir olandan oluşmak üzere üç ilke olarak ele almışlardır. İlkeleri bir olan ve iki olandan meydana gelen sonsuz diye ele alanlar ise, bir olan ve sonsuz olandan oluşan iki zıt ilke için asla bir konu belirlememişlerdir.

“Kimisi sayıları duyulur şeylerden ibaret görmüşlerdir.” derken, ilkelerin sayılardan ibaret olduğu görüşünü savunanlardan bir kısmının, sayıların duyulur şeylerin bir parçası yani duyulur şeylerin formları olduğunu ileri sürdüğünü kastetmektedir. Bunlar ideaları ve sayıları kabul eden kimselerdir. Bir kısmı ise duyulur şeylerin sayıların bizzat kendileri olduğunu ileri süren Pythagorasçılardır.

İdealar görüşünü ileri sürenlerden kimisi sayıların, özetle matematiğin konusunun, idealarla duyulur şeyler arasında aracı doğalar olduğunu kabul ettiği ve Pythagorasçılar ise bu iki görüşten herhangi birini ileri sürmeyip, genel olarak sayıların, varlıkların kendisinden bileştiği şeyler olduğunu ileri sürdüğü için, Aristoteles onların bu görüşleri hakkında şunu demiştir: ...

وليس يجعلون الاشياء التعاليمية فيما بين هذه ويحتمل ان يكون هذا انما قاله عن الذين يقولون ان الاعداد هي صور وذلك ان هولاء فرقتان منهم من يقول ان الاعداد والصور طبيعة واحدة ومنهم من يقول ان طبيعة الاعداد هي غير طبيعة الصور وانها طبيعة متوسطة بين الصور والمحسوسات على ما حكاها عن القدماء فى الثالثة عشر من هذا الكتاب

ثم قال فاما من صير الواحد والاعداد من الامور وليس كما عل الفيثاغوريون فانما تطرقوا الى الانواع بالفحص عن الحدود يريد فاما من صير الواحد والاعداد جزءا من الامور المحسوسة ولم يقولوا ان العدد هو نفس الموجودات كما فعل الفيثاغوريون اى جزءا صوريا فانما تطرقوا الى القول بالصور والقول بانها اعداد من قبل فحصرهم عن طبيعة الحدود اعنى من اين اتت الصورة فيها والاشياء المحدودة خارج النفس متغيرة فاوجب ذلك عندهم ان يجعلوا محل الحدود او الحدود بانفسها هي الصور واوجب كون الصور عندهم بهذه الحال اعنى كونها مفارقة للمواد الا تكون طبيعتها غير طبيعة العدد وذلك ان الصور ان كانت موجودة فليس يمكن ان تكون طبيعتها غير طبيعة العدد

ثم قال واما من جعل الطبيعة الاخرى الثنائية من قبل ان الاعداد سوى الاوائل تتولد عنها تولدا طبيعيا كما يتولد الشيء عن مماثله واما التى تعرض فانها بعكس ذلك فالقول بان هذه من الهوىلى يجرى على الصواب يريد ...

“Matematiksel şeyleri bunlar arasında aracı varlık olarak görmemişlerdir.” Aristoteles, muhtemelen bu ifadeyi sayıların idealar olduğunu ileri sürenler hakkında kullanmıştır. Şöyle ki, bunlar iki gruba ayrılmaktadır. Bu eserin on üçüncü kitabında [Mü Kitabı] ilk filozoflardan bahsettiğimiz üzere, bu filozoflardan bir kısmı sayıların ve ideaların bir ve aynı doğaya sahip olduğunu ileri sürerken, bir kısmı da sayıların doğasının ideaların doğasından farklı olduğunu ve onların idealarla duyulurlar arasında aracı bir doğa olduklarını ileri sürmüştür.

Sonra “Bir olanı ve sayıları şeylerin dışında görenler ise, Pythagorasçılar gibi yapmamışlar, tanımları araştırmak suretiyle türlere yönelmişlerdir.” sözüyle Aristoteles şunu kastetmektedir: Bir olanı ve sayıları duyulur şeylerin bir parçası olarak görenlere ve de Pythagorasçıların kabul ettiği gibi, sayının varlıkların bizzat kendisi, yani formel bir parçası olduğunu ileri sürmeyenlere gelince, onlar tanımın doğasını, yani şeylerde içkin bulunan formun nereden geldiğini araştırarak idealar öğretisine ve ideaların sayılar olduğu öğretisine yönelmişlerdir. Zihnin dışında tanımlanan şeyler değişkendir ve bu, onlara göre, tanımların yerine ideaları koymayı veya tanımların bizzat kendisinin idealar olduğunu gerektirmektedir ve yine bu, onlara göre bu durumu, yani ideaların maddelerden ayırık olmasını, ideaların doğasıyla sayının doğasının farklı olmadığını gerektirmektedir. Çünkü eğer idealar varsa, onların doğasının sayının doğasından farklı olması imkânsızdır.

“İki olan başka bir doğayı ele alan kimse, bunu, tıpkı bir şeyin kendi benzerinden çıktığı gibi tek sayılar dışında [diğer] sayıların kendilerinden doğal olarak çıktığı bir şey olarak ele almıştır. Oysa gerçek bunun tam tersidir. Çünkü onlar, şeylerin maddeden çıktığını doğru kabul etmişlerdir.” derken Aristoteles şunu kastetmiştir: ...

واما الذين جعلوا الثنائية على انها من طبيعة الهولى لا من طبيعة الصور من قبل ان منها تتولد الاعداد غير الافراد تولدا طبيعيا كما يتولد الشىء مما يماثله وانها علة غير المتناهى فقد قالوا صوابا لان هذا لو كان امرا عارضا للثنتين لما كان يلقى لها هذا الفعل دائما لان الذى يلقى للشىء بالعرض هو بعكس هذا اعنى انه يوجد للشىء اقليا وهذا هو الذبدل عليه بقوله واما التى تعرض فانها بعكس ذلك فى اليونانى نقص

قال ارسطو

والنوع يختلف فى انه واحد ويفعل الكثرة وكذلك الذكر يكون فيه الكثرة فهذه امثلة وتشبيهات المبادئ التى كان يقول بها اولئك فاما افلاطون فانه حدها على هذا النحو فى كتابه فى المطالب وهو ظاهر مما قيل انه انما استعمل علتين وهما ماهية الشىء والتى على جهة الهولى فان الانواع هى علة ماهية الامور الباقية فاما الانواع فانها الواحد والشىء الذى هو الهولى الموضوع التى فيها توجد الانواع ومنها ما يقال انها فى الانواع فان ماهية الثنائية الكبير والصغير وايضا فانه اعطى ان السبب فى الجيد والمحمود الاسطقتات كل واحد منها للباقية وهى الاشياء التى قلنا ان البحث وقع عنها فى الاوائل

التفسير

قوله والنوع يختلف فى انه واحد ويفعل الكثرة وكذلك الذكر يكون فيه الكثرة فهذه امثلة وتشبيهات المبادئ التى كان يقول بها اولئك

Tıpkı bir şeyin kendi benzerinden ortaya çıktığı gibi, tek sayılar dışında, sayıların kendisinden doğal bir şekilde ortaya çıkmasından hareketle iki olanı formel doğa bakımından değil de maddî doğa bakımından ele alıp sonsuz olanın nedeni yapanlara gelince, bu filozoflar doğruyu söylemişlerdir. Çünkü eğer bu durum iki olan için ilineksel bir şeyse, bu fiil onda sürekli var olmaz. Çünkü bir şeyde dolaylı olarak bulunan, bunun tersidir, yani o, bir şeyde en az olarak bulunmaktadır. Nitekim Aristoteles, “Oysa gerçekte olan ise bunun tam tersidir.” derken de buna gönderimde bulunmuştur.

[988a4-16]

Tür, bir olmada ve çokluğu meydana getirmede farklılık gösterir. Erkekte çokluğun bulunması da bu şekildedir. Bu onların ifade ettiği ilkelerin örnekleri ve benzerleridir. Platon türü, problemlerle ilgili kitabında³ bu şekilde tanımlamıştır. İfade edilenlerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Platon şeyin mahiyeti ve maddî olan şey diye iki neden kullanmıştır. Çünkü türler bütün diğer şeylerin mahiyetinin nedenidir. Türlerin nedeni bir olandır ve maddî olan şey ise, bir yandan türlerin içinde olduğu şeyi ve diğer yandan birinin türlere yüklem olduğu şeyi konu edendir, bu da ikiliğin yani büyük ve küçük olanın mahiyetidir. Ayrıca Platon iyilik ve övgü konusunda [bu] öğelerden her birini diğerinin nedeni olarak sunmuştur. Bunlar, ilk filozoflar hakkında yapılan araştırmada belirttiğimiz şeylerdir. {...}

[Yorum]

“Tür, bir olmada ve çokluğu meydana getirmede farklılık arz eder. Erkekte çokluğun bulunması da bu şekildedir. Bu onların ifade ettiği ilkelerin örnekleri ve benzerleridir.”

³ Büyük olasılıkla *Timaios* adlı eser.

كذا وقع مقطوعا مما قبله وهو نوع من انواع الاستدلالات التي كان يقول بها من قال ان الصور هي الفاعلة للأشخاص لان طبيعتها تشبه طبيعة الذكر الذي يفعل الكثرة اعنى انه يولد كثرة ولما كان هذا النوع من الاستدلال احد ما ذكره من استدلالاتهم التي سقطت من النسخة قال فهذه امثلة وتشبيهات المبادئ يريد فهذه هي الاستدلالات والتشبيهات التي ركن اليها من قال ان هذه الاشياء مبادئ اعنى ان بهذا النحو من الشبه الذي توهموا بين الانواع والمبادئ الحقيقية توهموا ان الانواع مبادئ وقوله فاما افلاطون فانه حدها على هذا النحو فى كتابه فى المطالب يعنى انه حد الانواع انها مبادئ على طريق الصورة وطريق الفاعل

ثم قال وهو ظاهر انه انما استعمل علتين فقط وهما ماهية الشيء والتي على جهة الهيولى يعنى انه جعل ماهيات الاشياء وحدودها هي صور الاشياء وجعل الهيولى الاشياء التي هي صور لها

ثم قال فان الانواع هي علة ماهية الامور الباقية يريد فان الانواع اى الصور هي عنده ماهية الامور الباقية اعنى التي ليست صوراً

وقوله فاما النوع فانه الواحد والشيء الذى هو الهيولى الموضوعه التي فيها توجد الانواع يريد فاما الانواع التي تسمى بهذا الاسم بالحقيقة فانها مجموع الصورة العامة والهيولى مثال ذلك ان نوع الانسان ليس هو صورته فقط كما كان يذهب اليه افلاطون بل المجموع من الهيولى والصورة

Bu ifade kendisinden önce gelenden kopuktur. Bu, formların bireyleri oluşturduğunu savunanların ileri sürdüğü bir tür kanıtlamadır. Çünkü formların doğası, çokluğu meydana getiren yani çokluğu doğuran erkeğin doğasına benzer.

Bu tür kanıtlama, onların yazmadan çıkarılmış olan kanıtlamalarıyla ilgili Aristoteles'in dile getirdiği bir kanıtlama olduğu için, Aristoteles "Bunlar, ilkelerin örnekleri ve benzerleridir." diyerek, şunu kastetmiştir: Bunlar, bu şeylerin ilkeler olduğunu ileri sürenlerin dayandığı kanıtlar ve benzetmelerdir. Yani onlar türler ile gerçek ilkeler arasında var olduğunu düşündükleri benzerlikten hareketle türlerin ilkeler olduğunu düşünmüşlerdir.

"Platon türü, problemlerle ilgili kitabında bu şekilde tanımlamıştır." Yani Platon türleri formel ve etkin neden olmak bakımından ilkeler diye tanımlamıştır.

Sonra Aristoteles "İfade edilenlerden açıkça anlaşılmalıdır ki, Platon şeyin mahiyeti ve maddî olan şey diye iki neden kullanmıştır." demiştir. Yani, Platon şeylerin mahiyetlerini ve tanımlarını, şeylerin formları ve maddî olanı ise mahiyetlerin ve tanımların kendileri için form olduğu şeyler kabul etmiştir.

Aristoteles "Çünkü türler bütün diğer şeylerin mahiyetinin nedenidir." sözüyle, Platon'a göre türlerin yani formların geriye kalan şeylerin, yani form olmayan şeylerin mahiyeti olduklarını kastetmektedir.

"Türlerin nedeni bir olandır ve maddî olan şey ise, bir yandan türlerin içinde olduğu şeyi konu edendir..." derken Aristoteles şunu kastetmiştir: Gerçekte bu adla adlandırılan türler, genel form ve maddenin bileşimidir. Örneğin insan türü, Platon'un düşüncesinde olduğu gibi yalnızca insanın formu değil, aksine madde ve formun bileşimidir.

وقوله ومنها ما يقال انه فى الانواع فان ماهية الثنائية هى الكبير والصغير يريد والدليل على ان الصور ليست هى الانواع انه يقال ان ماهية الشئ التى هى الصورة هى فى النوع من جهة انها جزء منه مثل الثنائية فان ماهيتها عند القائلين بانها مبدا هى الكبير والصغير والكبير والصغير غير الثنائية

وقوله وايضا فانه اعطى ان السبب فى الجيد والمحمود الاسطقسات يريد ومن الدليل انه يقول بالمادة والصورة انه اعطى علة الجيد والمحمود ومقابلها وليس ذلك الا المادة والصورة وقوله كل واحد منها للباقية يريد انه اعطى سبب الاشياء الباقية التى تظهر فى الموجودات من المحمود والجيد من قبل كل واحد من الاسطقسين اللذين وضعهما وهما المادة والصورة

ثم فسر ما تلك الاشياء الباقية فقال وهى الاشياء التى قلنا ان البحث وقع عنها فى الاوائل يريد وهذه هى الاشياء المتاخرة التى تظهر فى الموجودات وهى التى يرام ان تعطى اسبابها من قبل المبادى وان تصحح المبادى من قبل ذلك وانما قال ذلك لان عند طلب المبادى يطلب منها موافقتها لجميع ما يظهر فى الموجودات وذلك انه اذا لم توافق الامور الظاهرة فى الموجودات كان ما وضع من كونها مبادى للموجودات غير صحيح واذا وافقت الامور الظاهرة امكن ان تكون صحيحة ولم يدل بالضرورة من قبل ذلك على انها مبادى حتى تدل عليها الامور الظاهرة ...

Aristoteles “...ve diğer yandan birinin türlere yüklem olduğu şeyi [konu edendir], bu da ikiliğin yani büyük ve küçük olanın mahiyetidir.” ifadesiyle şunu kastetmektedir: Formların türler olmadığına kanıtı, form olan şeyin mahiyetinin, kendisinden bir parça olması bakımından türde bulunduğu söylenmesidir. Örneğin iki olanın ilke olduğunu söyleyenlere göre, iki olanın mahiyeti büyük ve küçük olandır, oysa büyük ve küçük olan iki olan değildir.

“Ayrıca Platon iyilik ve övgü konusunda [bu] öğeleri neden olarak sunmuştur.” derken şunu kastetmektedir: Platon’un madde ve formu iyilik ve övgü ile bunların karşının nedeni olarak sunduğunu söylemesi bunun kanıtıdır. Oysaki bunlar madde ve form olmaktan öte bir şey değildir.

Aristoteles “...her birini diğerinin nedeni olarak...” ifadesiyle, Platon’un, varlıklarda belirginleşen diğer şeylerin nedeni olarak, madde ve form oldukları hâlde, varsaymış olduğu öğelerden biri olmak bakımından övgüyü ve iyiliği gösterdiğini kastetmektedir.

Ardından Aristoteles diğer şeyleri şu şekilde yorumlamıştır: “Bunlar, ilk filozoflar hakkında yapılan araştırmada belirttiğimiz şeylerdir.” Aristoteles şunu kastetmektedir: Bunlar, varlıklarda belirginleşen ve nedenleri ilkelerden hareketle gösterilmek istenen ve bundan dolayı da ilkelere kendilerinden hareketle doğrulanmak istendiği şeylerdir. Aristoteles bunu, onların ilkelerin araştırılması sırasında varlıklarda belirginleşen şeylerin tamamına uygunluklarının araştırıldığını söyleyerek ifade etmiştir. Çünkü varlıklardaki görüngülerle uyummadığı zaman varlıklar için ilkeler olarak varsayılanlar doğru olmaz, ilkelerin, ancak görüngülerle uyduğu zaman doğru olması mümkün olur. Dolayısıyla görüngüler ilkelere gönderimde bulunmadıkça ilkeler, ilke olmaları bakımından görüngülere zorunlu olarak gönderimde bulunmazlar. ...

اعنى انه اذا دلت الامور المتاخرة على وجود المتقدمة صح ان المتقدمة مبادئ لها وقد تبين هذا فى صناعة البرهان

قال ارسطو

وخليق ان يكون جميع هولاء يشهد لنا لانه لا يمكنهم ان يزيدوا علة اخرى ومع ذلك فانه بين ان البحث يقع عن المبادئ اما على جميع هذه الانحاء او على بعضها

التفسير

يقول وخليق ان يكون ما قال هولاء فى عدد اجناس العلل وما انتهى اليه فحصهم انه ليس يمكنهم ان يزيدوا علة خامسة على العلل التى ذكرتها اعنى العلل التى على طريق المادة والصورة والغاية والفاعل

وقوله ومع ذلك فانه بين ان البحث يقع عن المبادئ اما على جميع هذه الانحاء واما على بعضها يريد ومع هذا فانه من البين اذ قد تبين ان القدماء لم يقدروا ان يزيدوا على عدد المبادئ الذى ذكرنا ان الفحص اما ان يقع على جميع تلك المبادئ التى ذكرنا او على بعضها فى واحد واحد من الموجودات

قال ارسطو

فاما كيف تكلم كل واحد منهم فيها وكيف يمكن ان يشك بالشكوك التى يمكن ان يتشكك بها فى المبادئ فانا نقصد له من بعد هذا ...

Yani sonra gelen şeyler, önce gelenin varlığına gönderimde bulunduğu zaman, önce gelenin sonra gelen için ilke olması doğru olur. Nitekim bu burhân sanatında açıklanmıştır.

[A.7]⁴ [988b17-9]

Tüm bu filozofların başka bir neden ekleme imkânları olmadığı için, bize tanıklık etmeleri yerinde olur. Bununla birlikte, ister bu tarzların hepsi ister bir kısmı hakkında olsun, araştırmanın ilkeler hakkında yapıldığı açıktır. {...}

[Yorum]

Aristoteles, onların, nedenlerin cinslerinin sayısına dair görüş belirtmelerinin ve araştırmalarını burada sona erdirmelerinin yerinde olduğunu söylemektedir. Onların, belirtilen nedenlerin yani maddî, formel, ereksel ve etkin nedenin dışında beşinci bir neden eklemeleri mümkün değildir.

“Bununla birlikte, ister bu tarzların hepsi ister bir kısmı hakkında olsun, araştırmanın ilkeler hakkında yapıldığı açıktır.” sözünden kastı şudur: Bununla birlikte, araştırma varlıkların ister her biri hakkında belirttiğimiz bu ilkelerin tümü ister bir kısmına dair olsun, önceki filozofların belirttiğimiz ilkelerin sayısına bir ekleme yapamadıkları açıktır.

[A.8] [988b20-9]

Şimdi filozoflardan her birinin ilkeler hakkında ne şekilde görüş belirttiğine ve ilkelere ilişkin ileri sürülebilen güçlüklerin nasıl mümkün olacağına gelince, işte biz bundan sonra bu konu üzerinde duracağız. ...

⁴ 988a17-b17 arasındaki metnin çevirisi olmadığı için, İbn Rüşd de bu kısma yorum yazamamıştır.

وسائر من وضع للكل طبيعة ما واحدة كانها هيولى وجعلوها
جسمية ذات عظم فبين انهم يخطئون انواعا من الخطا لانهم انما
وضعوا اسطقسات الاجسام فقط فاما الامور الغير جسمية فلا
وراموا ان يتكلموا فى علل الكون والفساد وتكلموا ايضا فى سائر
الاشياء كلاما طبيعيا الا انهم رفعوا علة الحركة وايضا فانهم لم
يضعوا للجوهر علة اصلا ولا تكلموا فى ماهيته

التفسير

يقول اما اراء هولاء فى المبادئ فقد فرغنا من ذكرها فاما كيف
قول كل واحد منهم فى المبدأ الذى وضعه اعنى كيف وضعه مبدا
ومقدار الحججة التى حركته الى ذلك والشكوك التى يمكن ان
يتشكك بها عليهم من الشكوك التى تعرض للمبادئ فانا نريد ان
نذكر ذلك بعد هذا القول

ثم شرع فى ذكر الشكوك اللازمة لهم وابتدا من ذلك بالقوم الذين
ذكرهم اولا فقال وسائر من وضع للكل طبيعة ما واحدة كانها
هيولى وجعلوها جسمية ذات عظم فبين انهم يخطئون انواعا من
الخطا يريد وهو بين ان القدماء الذين وضعوا للكل طبيعة واحدة
كانها هيولى وجعلوها جسمية اما نارا واما هواءً واما ماء انهم
يخطئون انواعا من الخطا

ثم اتى بخطئهم الاول فقال لانهم وضعوا اسطقسات الاجسام فقط
فاما الامور الغير جسمية فلا يريد واول خطائهم انهم وضعوا
الاسطقس الاول جسما من الاجسام ولم يضعوه جوهرًا ليس
بجسم ...

Bütün için, maddeymiş gibi herhangi bir tek doğa varsayıp bu doğayı da büyüklüğü olan cisimsel bir şeymiş gibi kabul edenlerin çeşitli yanlışlara düştükleri ortadadır. Çünkü onlar, yalnızca cisimlerin öğelerini varsaymışlar, cisimsel olmayan şeyleri varsaymamışlardır. Oluş ve bozuluşun nedenlerinden bahsetmek istemişler ve diğer şeylerle ilgili olarak da doğal bir açıklama yapmışlar, ancak hareketin nedenini ortadan kaldırmışlardır. Yine töz için asla bir neden varsaymamış ve onun mahiyetinden bahsetmemişlerdir.

[Yorum]

Aristoteles şöyle demektedir: Bu filozofların ilkeler hakkındaki görüşlerinin anlatımını bitirdik. Onlardan her birinin varsaymış olduğu ilkeye dair nasıl bir görüş belirttiğini, yani onu bir ilke olarak nasıl varsaydığını, onu buna yönlendiren kanıtın değerini ve ilkelerle ilgili güçlüklerden bu filozofların karşı karşıya kaldıkları güçlükleri bu görüşlerden sonra anlatmak istiyoruz.

Sonra Aristoteles, o filozoflar için kaçınılmaz olan güçlüklerle geçmiş, ilkin daha önceden anlattığı filozoflardan başlayarak şöyle demiştir: “Bütün için, maddeymiş gibi herhangi bir tek doğa varsayıp bu doğayı da büyüklüğü olan cisimsel bir şeymiş gibi kabul edenlerin çeşitli yanlışlara düştükleri ortadadır.” Aristoteles bu ifadelerle, açıkça bütün için maddeymiş gibi tek bir doğa var sayan ve bunu da ateş, hava, su gibi cisimsel kabul eden önceki filozofların çeşitli yanlışlar yaptıklarını kastetmektedir.

Ardından Aristoteles bu filozofların ilk yanlışlarını şöyle diyerek ortaya koymuştur: “Çünkü onlar, yalnızca cisimlerin öğelerini varsaymışlar, cisimsel olmayan şeyleri varsaymamışlardır.” Aristoteles şunu kastetmektedir: Onların ilk yanlışı, ilk öğeyi cisimsel varsayıp onu cisimsel olmayan bir töz saymamalarıdır. ...

وذلك ان الجسم يظهر من امره انه مركب ولذلك لحقه الكون والفساد يريد والاسطقس الاول يجب الا يكون ولا يفسد لانه كان يلزم ان يكون للاسطقس اسطقس ويمر ذلك الى غير نهاية

ثم ذكر النقص الذى دخل من وضعهم المبدأ الاول جسما من الاجسام فقال وراموا ان يتكلموا فى علل الكون والفساد وتكلموا فى سائر الامور كلاما طبيعيا يريد وراموا من قبل هذا الوضع ان يتكلموا فى علل الكون والفساد فلم يقدروا على ذلك لان الكون والفساد الحقيقى انما يوجد للاجسام ولاكنهم مع هذا قدروا ان يتكلموا فيما عدى الكون كلاما طبيعيا كانه يمدحهم من هذه الجهة بخلاف من جعل مبادئ الامور الطبيعية امورا تعاليمية

ثم اخذ يذكر ايضا ما نقصهم من مبادئ الامور الطبيعية فقال الا انهم رفعوا علة الحركة يريد الا انهم مع انزالهم سببا هيولانيا واعترفهم بان الاشياء تتحرك اغفلوا ان يذكروا العلة

المحركة للهولى اذ الهولى ليس يمكن فيها ان تتحرك من ذاتها ثم قال وايضا لم يضعوا للجوهر علة اصلا ولا تكلموا فى ماهيته يريد ومع اغفالهم السبب الفاعل اغفلوا ايضا علة الجواهر المشار اليها وهى التى بها صارت جواهر بالفعل وقائمة بذاتها وهى العلة التى هى الماهية والصورة

Çünkü cisim, durumundan da açık olduğu üzere, bileşiktir ve bundan dolayı da oluş ve bozuluşa konudur. Burada Aristoteles, ilk ögenin oluş ve bozuluşa konu olmaması gerektiğini, çünkü oluş ve bozuluşa konu olduğu durumda ögenin de bir ögesi olmasının ve bunun sonsuza kadar sürmesinin gerekeceğini ifade etmek istemektedir.

Sonra Aristoteles, onların ilk ilkeyi cisimsel bir şey saymalarından kaynaklanan eksikliğe değinmiş ve şöyle demiştir: “Oluş ve bozuluşun nedenlerinden bahsetmek istemişler ve diğer şeylerle ilgili olarak da doğal bir açıklama yapmışlar...” Aristoteles şunu kastetmektedir: Onlar ilk ilkeyi cisimsel bir şey kabul ettiklerinden dolayı oluş ve bozuluşun nedenleri hakkında konuşmak istemişler, ancak bunun üstesinden gelememişlerdir. Çünkü gerçek oluş ve bozuluş, cisimlerde bulunmaktadır. Ancak, bununla birlikte onlar, oluşun ötesindeki şeyler hakkında doğal bir açıklama yapmışlardır. Aristoteles burada sanki matematiksel şeyleri doğal şeylerin ilkeleri olarak varsayanların aksine, bu açıdan onları övmektedir.

Yine Aristoteles, onların doğal şeylerin ilkeleri konusundaki eksikliklerine değinmiş ve şöyle demiştir: “...ancak onlar, hareketin nedeninden bahsetmişlerdir” Aristoteles bu ifadesiyle, onların maddî bir nedene inmek ve şeylerin hareket ettiğini itiraf etmekle birlikte, maddenin hareket ettirici nedenini açıklamayı umursamadıklarını kastetmektedir. [Çünkü] maddenin kendi kendine hareket etmesi imkânsızdır.

Aristoteles “...töz için asla bir neden varsaymamış ve onun mahiyeti hakkında konuşmamışlardır.” derken, onların, etkin nedeni ortaya koyamadıkları gibi, bireysel (somut) tözlerin nedenini de ortaya koyamadıklarını kastetmektedir. Öyle ki bu neden, tözlerin kendisi sayesinde bilfiil ve kendi başına var olduğu mahiyet ve form olan nedendir.

قال ارسطو

ومع ذلك فيقولون بسهولة ان الاجسام البسيطة هي المبدأ لانهم لم يعتمدوا عند فحصهم عن كون بعضها من بعض سوى الارض اعنى النار والماء والهواء الا ان بعضها انما كان عن بعض على طريق الاجتماع وبعض على طريق الافتراق وهذه كانت حالها فى الاول فاما باخرة فانها تختلف اختلافا كثيرا

التفسير

يقول وكل القدماء يقول كأنه امر سهل ان الاسطقس هو واحد من هذه الثلاثة اعنى النار او الهواء او الماء سوى الارض مع انهم اعتمدوا فيما ادعى كل واحد منهم انه الاسطقس طريقا واحدا فلم يكن قول واحد منهم اولى من قول صاحبه اعنى قول من قال انه النار او الهواء او الماء والسبب فى ذلك انهم سلكوا فى ذلك طريقا مشتركا اى ليس دلالته على واحد منها انه اسطقس اولى من دلالته على الاخر وذلك ان كل من ادعى فى واحد منها سوى الارض انه الاسطقس فانما استدل على ذلك من كون الباقية تتكون منه اما على جهة الاجتماع واما على جهة الافتراق اى التكاثر والتخلخل الذى يعرض لها من قبل الاجزاء التى ركبت منها وذلك ان من قال ان الاسطقس هو النار فانما ذهب الى انه الاسطقس لان الباقية تتكون منها على جهة الاجتماع اى التكاثر وذلك ان هذا زعم ان النار اذا تكاثفت كان من ذلك هواء واذا تكاثف الهواء كان عنه ماء ...

[988b29-34]

Bununla birlikte onlar kolaylıkla basit cisimlerin ilke olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlar, araştırmaları sırasında toprak dışındaki basit cisimlerden birinin diğerinden oluşmasına dayanmamışlar, yani ateş, su ve havayı ilke kabul etmişlerdir. Ancak, bu ilke kabul edilen cisimlerden biri diğerinden birleşme yoluyla meydana gelirken, bir başkası ayrışma yoluyla meydana gelir. Bu, basit cisimlerin ilk andaki durumudur. Daha sonraki durumlarında ise çok farklılaşırlar.

[Yorum]

Aristoteles burada şunu kastetmektedir: Önceki filozoflar, iddialarında ögenin aynı yolla elde edildiğine inanmakla birlikte, onun bu üçünden biri, yani ateş, hava ve su olduğunu kolay bir şeymiş gibi ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla onlardan her birinin görüşü diğerinin görüşünden, yani ögenin ateş, hava ya da su olduğunu ileri sürenlerden birinin görüşü diğerinin görüşünden daha öncel değildir. Bunun nedeni, onların öge görüşünde ortak yolu izlemiş olmalarıdır. Yani onlardan birine öge diye gönderimde bulunması, başka bir basit cisme öge diye gönderimde bulunmasından daha öncel değildir. Toprağın dışında, basit cisimlerden birinin öge olduğunu iddia eden her bir filozof, diğer basit cisimlerin birleşme veya ayrışma, yani yoğunlaşma ve bileştiği parçaların seyrekleşmesi bakımından o öğeden oluştuğu konusunda çıkarımda bulunmuştur. Çünkü ögenin ateş olduğunu ileri süren kişi, diğerlerinin birleşme yani yoğunlaşma bakımından ateşten meydana geldiğinden dolayı, ateşi öge diye kabul etmiştir. Yani o kişi, ateş yoğunlaştığı zaman kendisinden hava; hava yoğunlaştığı zaman da ondan su meydana geldiğinde, ögenin ateş olduğunu iddia etmiştir. ...

واما من ذهب الى انه الهواء فانه جعله اسطقسا بالوجهين جميعا
اعنى التخلخل والتكاثف اى اذا تخلخل كان نارا واذا تكاثف كان
ماء واما من اعتقد ان الاسطقس هو الماء فانه اعتقد ايضا انه اذا
تكاثف كان ارضا واذا تخلخل كان هواء ولما لم يقل احد منهم ان
الذى يخص الاسطقس هو التخلخل لم يقل احد منهم ان الارض
هى اسطقس للباقية وقد كان يمكن ذلك على جهة هذا القياس
وانما اراد ان وضع الكون بهذه الجهة يوجب ان يكون كل واحد
منها اسطقسا للباقية

وقوله فاما باخرة فانها تختلف اختلافا كثيرا الظاهر من قوله انه
راد عليهم فى جعلهم جهة الاختلاف بين الاسطقس وبين ما يتولد
عنه من قبل التكاثف والتخلخل لان هذا ان سومح انه سبب
لاختلاف الاسطقس وما يتولد عن الاسطقس الاول من الاجسام
الاربعة كان للقول بذلك وجه وَمَسَاغ واما اذا سئل عن
الاختلاف الذى يكون باخرة بين الموجودات وبين هذه الاجسام
البسائط والمركبات منها لم يسغ لاحد ان ياتى بعلّة من قبل
التكاثف والتخلخل وذلك ان الاشياء التى نجدها تتولد عن
الاسطقسات الاربعة نجدها تخالف الاسطقسات اختلافا كثيرا
وتخالف المركبات ايضا منها بعضها لبعض اختلافا كثيرا ليس
يمكن ان يقال فيه انه من قبل التخلخل والتكاثف لان هذه كلها
تخالف بعضها بعضا بالماهية والحد مثل مخالفة اللحم والعظم
للاسطقسات الاربعة ومثل مخالفة العظم للحم

Öğenin hava olduğunu ileri sürenin görüşüne gelince, o kişi, iki bakımdan, seyrekleşme ve yoğunlaşma bakımından, yani seyrekleştiğinde ateş olduğu ve yoğunlaştığında da su olduğunda, havayı öge kabul etmiştir. Öğenin su olduğunu ileri sürene gelince, o kimse, suyu yoğunlaştığı zaman toprak, seyrekleştiği zaman hava olduğunda öge olarak kabul etmiştir. Filozoflardan hiçbiri ögeye özgü olan şeyin seyrekleşme olduğunu ileri sürmediğinden, yine toprağın diğer cisimler için öge olduğunu ileri sürmemiştir. Oysa bu kıyasa göre de toprağın öge olması mümkündür. Çünkü bu yönüyle de oluşum varsayılmak istendiğinde, bu şey, basit cisimlerden her birinin diğerleri için öge olmasını gerektirir.

Aristoteles'in "Daha sonraki durumlarında ise çokça farklılaşır." sözünden açıkça anlaşılacaktır ki, bu durum, filozofların öge ile öğenin kendisinden çıkan şey arasındaki yoğunlaşma ve seyrekleşme bakımından değişim yönünü dikkate almaları gerektiğine sevk etmiş olmalıdır. Çünkü bu öğenin ve dört cisimden biri olan ilk öğeden ortaya çıkan şeyin farklılığı için neden kabul edilirse, bu görüşe dair bir imkân ve ihtimal söz konusu olabilir. Varlıklar ve basit cisimlerle bunlardan bileşen cisimler arasında daha sonraki farklılıktan sorulduğu zaman, yoğunlaşma ve seyrekleşme bakımından hiçbir filozofun bir neden ileri sürme imkânı yoktur. Nitekim dört öğeden ortaya çıktığını gördüğümüz şeylerin bu dört öğeden ve bileşiklerin de birbirinden son derece farklılık gösterdiğini görürüz. Bu durumda bu şeylerin seyrekleşme ve yoğunlaşma bakımından meydana geldiğini söylemek imkânsızdır. Çünkü bunlar, et ve kemiğin dört öğeden ve etin de kemikten farklı olması gibi mahiyet ve tanım bakımından birbirlerinden farklıdırlar.

ويبعد ان يكون هذا القول حكاية عنهم وعذرا عما يلزم لهم من هذا الشك اعنى قوله واما باخرة فانها تختلف اختلافا كثيرا كانهم قالوا اما اختلافها فى انفسها فيكون يسيرا من قبل ان اختلافها انما هو بالتكاثف والتخلخل الغير مضاعف البسيط فاما باخرة اذا تولدت منها الموجودات فانها تختلف اختلافا اكثر لكثرة اختلاط انواع التكاثف والتخلخل الموجود فى البسائط لآكن نسبة كل واحد من هؤلاء الموجودات الى الطبيعة التى كان يعتقد من هذه الاربعة انها الاسطقس تدل على انهم ما كانوا يعتذرون عن قولهم مثل هذا الاعتذار اعنى ان من كان يقول ان الاسطقس هو النار كان يقول ان ماهية الموجودات كلها هى النار وانها تصير باخرة نارا وكذلك قول من قال ان الاسطقس هو الهواء او الماء

قال ارسطو

فاما الراى الذى هو الزم هذه الراء كلها للنظام فهو القول بانها تكون عن الامتزاج الاول وهذا فهو من اصغر الاجسام ولذلك صار جميع من قال ان المبدأ نار يقرون بذلك ويقولون به وعلى هذه الجهة يعترف كل واحد منهم ان حد الاسطقس هو هذا اعنى انه ذاك الشىء من الاجسام الذى رتبته اخيرا

التفسير

يقول فاما الراى الذى هو افضل ما قيل فى الاسطقسات واجرى على موافقة ما ظهر من حد الاسطقس ومن اعطاء اسباب ما يظهر فى الامور المتغيرة فهو القول بان هذه الاسطقسات هى مركبة من الامتزاج الاول الذى يكون للاجسام التى لا تنقسم

Bu görüşün onlardan aktarılmış olması bu güçlüğü onlar için bağlayıcılığının olması olası değildir. Yani Aristoteles'in "Daha sonraki durumlarında ise çokça farklılaşırlar." sözünü kastediyorum. Sanki onlar şunu ifade etmek istemişlerdir: Öğelerin kendi içindeki farklılıkları, basit cismin kat kat olmadığı yoğunlaşma ve seyrekleşmeyle, önceden farklılaşmasından [daha] kolay olur. Daha sonraki farklılıklarına gelince, bunlardan varlıklar ortaya çıktığında, basit cisimlerdeki yoğunlaşma ve seyrekleşme, türlerinin karışımının çokluğundan dolayı fazlaca değişiklik gösterir. Ancak bu varlıklardan her birinin öge diye kabul edilen dört doğayla olan ilişkisi, söz konusu filozofların şunun gibi bir özürle görüşlerinden mazur olmadıklarına gönderimde bulunmaktadır: Örneğin, ögenin ateş olduğunu söyleyen biri, bütün varlıkların mahiyetinin ateş olduğunu, daha sonraki farklılıkların da ateşe dönüşeceğini ileri sürme durumunda kalacağı gibi, bu ögenin hava ve su olduğunu ileri süren filozoflar da aynı durumda kalacaklardır.

[988b34-989a5]

Tüm bu görüşlerin düzenlilik bakımından en gerekli olanı, öğelerin cisimlerin en küçüğünden meydana gelen ilk karışımdan oluştuğu yönündeki görüştür. Bu nedenle ilkenin ateş olduğunu söyleyenlerin tümü bunda karar kılmuşlar ve bu görüşü sürdürmüşlerdir. Bu yönüyle onlardan her biri, ögenin tanımının bu, yani konum bakımından sonra gelen cisimlerden o şey olduğunu itiraf etmişlerdir.

[Yorum]

Aristoteles, öğeler hakkında ileri sürülen en gerekli ve ögenin tanımına ve değişen şeylerde açığa çıkan nedenlerin verilmesine en uygun olan görüşün, öğelerin parçalanmayan cisimlerde bulunan ilk karışımdan bileşik olduğu yönündeki görüş olduğunu ifade etmektedir.

التفسير

يقول فاما الراى الذى هو افضل ما قيل فى الاسطقسات واجرى على موافقة ما ظهر من حد الاسطقس ومن اعطاء اسباب ما يظهر فى الامور المتغيرة فهو القول بان هذه الاسطقسات هى مركبة من الامتزاج الاول الذى يكون للاجسام التى لا تنقسم

وقوله ولذلك صار جميع من قال ان المبدأ نار يقرون بذلك ويقولون به يريد ولذلك صار من قال ان المبدأ هو النار فهو يلزمه ان يعترف بان الاسطقس هى الاجسام التى لا تنقسم لان النار اذ كانت عندهم انما صارت مبدا من قبل انها ألطف وكانت عندهم اللطف من قبل صغر الاجزاء فقد يجب ان تكون الاجزاء الصغار هى المبدأ

وقوله وعلى هذه الجهة يعترف كل واحد منهم ان حد الاسطقس هو هذا اعنى الذى رتبته اخيرا يريد وعلى القول بالاجزاء التى لا تتجزأ يعترف كل واحد ممن قال بذلك ان حد الاسطقس هو الذى رتبته اخيرا فى الوجود اولا فى الزمن والكون لا من قال ان الاسطقس هو واحد من الاجسام البسيطة لانه ليس واحد من هذه الاجسام رتبته اخيرا فى الوجود يريد ان هذا القول وحده هو الذى يوافق حد الاسطقس ويلزم القول به من اعترف بحدّ الاسطقس واما من لم يقل بالاجزاء التى لا تتجزأ فليس يمكنه ان يقول بحدّ الاسطقس

[Yorum]

Aristoteles, öğeler hakkında ileri sürülen en gerekli ve öğenin tanımına ve değişen şeylerde açığa çıkan nedenlerin verilmesine en uygun olan görüşün, öğelerin parçalanmayan cisimlerde bulunan ilk karışımdan bileşik olduğu yönündeki görüş olduğunu ifade etmektedir.

Aristoteles “Bu nedenle ilkenin ateş olduğunu söyleyenlerin tümü bunda karar kalmışlar ve bu görüşü sürdürmüşlerdir.” sözüyle şunu kastetmektedir: İlkenin ateş olduğunu söyleyenler, öğenin bölünemeyen cisimler olduğunu itiraf etmek durumunda kalmışlardır. Çünkü onlara göre ateş, en ince cisim olduğundan dolayı ilkedir ve en ince olması ise parçalarının küçük olmasından dolayıdır. Bu durumda ise, en küçük parçaların ilke olması gerekir.

“Bu yönüyle onlardan her biri, öğenin tanımının bu, yani konum bakımından sonra gelen cisimlerden o şey olduğunu itiraf etmişlerdir.” Aristoteles bununla şunu kastetmektedir: Parçalanamayan parçacıklar görüşünden hareketle, bu filozoflardan her biri, öğenin tanımını, basit cisimlerden biri olarak değil de varlık bakımından sonradan meydana gelen, zaman ve oluş bakımından ise önce gelen şekilde yapmıştır. Çünkü basit cisimlerin hiçbirinin konumu, varlık bakımından sonra gelen değildir. Aristoteles bununla şunu ifade etmek istemektedir: Bu görüş, öğenin tanımına uygun olan biricik görüştür ve de öğenin tanımını bu şekilde kabul eden için bağlayıcıdır. Bölünemeyen parçalar görüşünü savunmayanların, öğenin tanımını [bu şekilde] kabul etmelerinin imkânı yoktur.

قال ارسطو

واما الذين قالوا ان الاسطقس واحد وانه الارض فظاهر من امرهم انهم انما قالوا بذلك بسبب كبر الاجزاء واما الاسطقسات الثلاثة فان كل واحد منهم يختص بواحد منها فبعض قال انه النار وبعض الماء وبعض الهواء وليس يقولون ان الارض كان عنها شىء كما كان يقول كثير من الناس ان جميع الاشياء ارض واسيودس يقول ان الارض هى المبدأ الاول للجسام وكان يعتقد ان ذلك امر مشهور وبحسب هذا القول لا يكون احد ممن قال من هذه بالنار فقط ولا احد ممن وضع ان الهواء اكد من النار والطف من الماء قد قال قولاً صواباً فان كان الذى كونه اولاً اخيراً فى الوجود بالطبع والمنطبخ والتمميز كونه اخيراً كان القائل بان الماء قبل الهواء والارض قبل الماء قد قال على العكس

التفسير

يقول واما الذين قالوا ان الاسطقس هو الارض فظاهر انهم انما قالوا بذلك بسبب كبر الاجزاء لانه اذا كانت اللطافة بسبب صغر الاجزاء فواجب ان يكون الغلظ بحسب الكبر وهؤلاء كما يقوله هو قالوا فى الاسطقس بصد ما يقتضى حاله لان الذى رتبته اخيراً بالطبع هو الاصغر

وقوله واما الاسطقسات الثلاثة فان كل واحد منهم يختص بواحد منها الى قوله وذلك امر مشهور يريد ولمكان الهروب من وضع اسطقس ما لا يقتضيه حد الاسطقس لم يقل واحد من الطبيعيين بان الارض هى الاسطقس وانما قالوا بالثلاثة فقط ...

[989a5-18]

Öğenin bir olup onun toprak olduğunu söyleyenlere gelince, onların, parçaların büyüklüğü nedeniyle bu görüşü ileri sürdükleri açıktır. Diğer üç öge için ise, filozoflardan her biri bunlardan birini seçmiş, biri onun ateş olduğunu, biri su olduğunu, bir diğeri de hava olduğunu ileri sürmüştür. [Bu filozoflar], insanlardan pek çoğunun şeylerin hepsinin toprak olduğunu ileri sürmeleri gibi, toprağı kendisinden şeylerin meydana geldiği öge olarak ileri sürmemişlerdir. Hesiodos, toprağı cisimlerin ilk ilkesi olarak kabul etmiş ve bunun yaygın bir görüş olduğuna inanmıştır. Bu görüşe göre, yalnızca ateşi öge kabul edenle, ateşten daha yoğun ve sudan daha seyrek olan havayı öge sayan kimse, doğru bir görüş ileri sürmemiş olur. Öge, oluş bakımından önce olup doğası gereği varlık bakımından sonra ise, yine kaynaşmış ve [öğelerinden] ayrılmış olanın oluşumu da sonra ise, suyun havadan önce ve toprağın da sudan önce olduğunu söyleyen kimse, tersini söylemiş olur.

[Yorum]

Aristoteles, “Öğenin toprak olduğunu söyleyenlere gelince, onların, parçaların büyüklüğü nedeniyle bu görüşü ileri sürdükleri açıktır.” demiştir. Çünkü seyreklik parçaların küçüklüğünden ise, yoğunluğun da parçaların büyüklüğünden dolayı olması gerekir. Onlar, Aristoteles’in de dediği gibi, öge hakkında onun durumunun gerektirdiğinin tersine görüş ileri sürenlerdir, çünkü doğası gereği konusu bakımından sonra olan daha küçük olandır.

Aristoteles “Diğer üç öge için ise, filozoflardan her biri bunlardan birini seçmiş, ... ve bu yaygın bir görüştür.” sözüyle şunu kastetmiştir: Öğenin tanımının gerektirmediği şeyi öge varsaymaktan kaçınmak için, hiçbir toprağın öge olduğunu söylememiş ve yalnızca üç ögeyi kabul etmiştir. ...

فبعض قال انه النار وهو اقرب من حد الاسطقس وبعض قال الهواء أو الماء وهما ابعد من حد الاسطقس وذلك انهما يقربان من جهة ويبعدان من اخرا اما قرب من قال بالهواء فلان الهواء عنده اصغر جزءا من الماء واما بعده فلان الهواء عنده اكبر جزءا من النار وكذلك الحال فيمن قال انه الماء وذلك انه ألطف من الارض واغلظ من الهواء والرجل الذى ذكره هو رجل مشهور بوضع النواميس والالغاز الناموسية عندهم

وقوله وبحسب هذا القول لا يكون احد ممن قال من هذه بالنار فقط ولا احد ممن وضع ان الهواء اثنث من النار والطف من الماء قد قال قولاً صواباً يريد وبحسب قول من قال ان الارض هي الاسطقس لكونها من اكبر الاجزاء لا يكون قول من قال ان الاسطقس هو النار او الهواء او الماء قولاً صواباً اما من قال انه النار فلان قوله ضد هذا القول واما من جعله واحداً من الاسطقسين الباقيين فلانه يكون من الصغير كبيراً ومن الكبير صغيراً وهو قول فى غاية التناقض

ثم قال فان كان الذى كونه اولاً اخيراً بالطبع والمنطبخ والمتميز كونه اخيراً كان القائل بان الماء قبل الهواء والارض قبل الماء قد قال على العكس يريد فان كان الذى كونه اولاً فى الزمن اخيراً بالطبع هو الاسطقس والذى كونه اخيراً بالزمن هو المكون المتميز... من الاسطقس أو المنطبخ منه او كيف شئت ان تقول

Kimi onun öge tanımına daha yakın olan ateş olduğunu söylerken, kimi de öge tanımına daha uzak olan hava ve su olduğunu ileri sürmüştür. Böylece [hava ve suyu kabul eden] filozoflar, bir yönden öge tanımına yaklaşırken, diğer yönden ise uzaklaşmışlardır. Ögeyi hava olarak kabul eden filozofun [öge tanımına] yakın olması, ona göre havanın parça bakımından sudan daha küçük olması nedeniyle iken, uzak olması ise, havanın parça bakımından ateşten büyük olması nedeniyledir. Bu durum, ögenin su olduğunu söyleyen için de geçerlidir. Çünkü su topraktan daha seyrek ve havadan daha yoğundur. Aristoteles bu kişiden, doğa filozofları arasında yasaları ve yasal incelikleri koyan ünlü bir kişi olarak bahsetmiştir.

Aristoteles “Bu görüşe göre, yalnızca ateşi öge diye kabul edenle, ateşten daha yoğun ve sudan daha seyrek olan havayı öge sayan kimse, doğru bir görüş ileri sürmemiş olur.” demiştir. Parçalarının büyük olmasından dolayı toprağın öge olduğunu ileri sürenin görüşüne göre, ögenin ateş, hava ya da su olduğunu ileri süren kimse doğru söylememiş olur. Ögenin ateş olduğunu söyleyen kimse de, söz konusu görüşün tersine görüş ileri sürmesinden dolayı doğru söylememiş olur. Geriye kalan iki ögeden birini kabul eden kimse ise, küçük olandan büyük olanın, büyük olandan da küçük olanın oluşması gibi son derece çelişkili bir görüş olmasından dolayı doğru söylememiş olur.

Aristoteles “Öge, oluş bakımından önce olup doğası gereği varlık bakımından sonra ise, yine kaynaşmış ve [öğelerinden] ayrılmış olanın oluşumu da sonra ise, suyun havadan önce ve toprağın da sudan önce olduğunu söyleyen kimse, tersini söylemiş olur.” derken, oluşu zaman bakımından önce olup doğası gereği sonra olan şeyin öge olduğunu, oluşu zaman bakımından sonra olan şeyin ister ögesinden ayrılmış isterse de birleşmiş olsun, oluşan şey olduğunu kastetmektedir. ...

فمن قال ان الهواء هو اسطقس النار والماء اسطقس الهواء وبالجملة من جعل الاغظ اسطقس الالطف فقد قال بالعكس من حد الاسطقس لانه اذا كان الماء قبل الهواء فى الكون والماء من اجزاء اكبر من اجزاء الهواء فقد جعل الاكبر قبل الاصغر فى الكون واسطقسا له وهو بين ان الاصغر قبل الاكبر فى الكون اذا كان الاكبر ينحلُّ الى الاصغر فهولاء كما قال قد قالوا بعكس من قال ان الاصغر هو اسطقس الاكبر وهو الذى يطابق حد الاسطقس

قال ارسطو

فليكن ما يقال للذين وضعوا العلة واحدة بايها قيل من هذه الاقويل التى ذكرت ونسلك هذه السبيل بعينها مع من وضعها اكثر من واحد مثل ابن دقليس فانه يقول ان الاجسام الهولانية اربعة فان هذا تلزمه اشياء منها هذه باعيانها ومنها اشياء خاصة يعرض كونها ضرورة وقد تكلمنا فى الاشياء التى نشاهدها تستحيل بعضها الى بعض اذ كانت لا تبقى على حالة واحدة دائما كالنار والارض والجسم نفسه وقد تكلمنا ايضا فى القول فى الامور الطبيعية فيها وفى علة المتحركات على وضع العلل واحدة او اثنين ولم يصب ولا قال قولاً مستويا من رفع الاستحالة جملة وبالكلية وذلك انه يلزم ضرورة من قال بهذا القول الا يكون من حار بارد ولا من بارد حار لان الشئ الواحد لا يقبل المتضادات فيجب لذلك ان تكون الطبيعة الكائنة واحدة بعينها نارا او ماء هذا ما لا يقوله ذلك

Kim havanın ateşin ögesi, suyun da havanın ögesi olduğunu, özetle, kim yoğun olanın seyrek olanın ögesi olduğunu söylerse, ögenin tanımına ters bir görüş ileri sürmüş olur. Çünkü su, oluş bakımından havadan önce olduğu ve havanın parçalarından daha büyük parçalardan oluştuğu için, büyük olan oluş bakımından küçük olandan önce getirilmiş ve onun ögesi yapılmış olur. Oysaki küçük olanın oluş bakımından büyük olandan önce geldiği açıktır, çünkü büyük olan küçük olana çözünür. Aristoteles'in ifade ettiği gibi, bu filozoflar, ögenin tanımına uygun bir biçimde küçük olanın büyük olanın ögesi olduğunu söyleyenin tersine bir görüş belirtmişlerdir.

[989a18-30]

Hangi neden olursa olsun, tek bir neden olduğunu varsayan filozoflar hakkında sözünü ettiğimiz değerlendirmeler bunlardan ibarettir. Aynı durum, nedeni birden fazla kabul eden filozoflar için de geçerlidir. Örneğin, Empedokles maddî cisimlerin dört olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumda, [kendisinden önceki] filozofların güçlükleri aynıyla onun için de bağlayıcı olduğu gibi, kendisine özgü birtakım güçlükler de vardır. Ateş, toprak ve bizzat cisim gibi sürekli olarak tek bir durumda kalmamaları nedeniyle, biri diğerine dönüşebilen, gördüğümüz şeylerden bahsettik. Bunlar içerisinde doğal şeylere dair görüş hakkında nedenleri bir ya da iki olarak varsayan hareketli şeylerin nedeninden de bahsettik. Empedokles, bütünüyle dönüşümü ortadan kaldırması nedeniyle, ne doğru söylemiş ne de uygun bir görüş ileri sürmüştür. Böylece, bu görüşü ileri süren kişi için, sıcaktan soğuşun ve soğuktan da sıcaklığın çıkamayacağı görüşü, zorunlu olarak bağlayıcı olacaktır. Çünkü tek bir şey zıtlıkları kabul etmez. Bu durumda, oluşan doğanın, ister ateş ister su olsun, bir ve aynı doğa olması gerekir, ki bu da onun kabul etmediği bir görüştür.

التفسير

يقول فلتكن هذه المعاندات هي التي تستعمل مع الذين يقولون ان العلة الهيولانية هي جسم واحد من هذه الاجسام الثلاثة او الاربعة اي جسم كان

ثم قال ونسلك هذه السبيل بعينها مع من وضعها اكثر من واحد مثل ابن دقليس فانه يقول ان الاجسام الهيولانية اربعة يريد انه كما لزم القائلين باسطقس واحد ان يكون ذلك الاسطقس مركبا من اجزاء كذلك يلزم ابن دقليس لان كل واحد منهم انما يرا الكون باجتماع الاجزاء والفساد بافتراقها فيلزمهم جميعا ان يكون هنالك شئ اقدم من الاسطقس والسبب في ذلك انه لم يقل واحد منهم بالاستحالة

وقوله فان هذا يلزمه اشياء منها هذه باعيانها ومنها اشياء خاصة يعرض كونها ضرورة يريد فان ابن دقليس يلزمه من المحالات اشياء منها هذه التي تلزم من قال ان الاسطقس واحد من الاربعة واشياء هي هي خاصة به

وقوله وقد تكلمنا في الاشياء التي نشاهدها تستحيل بعضها الى بعض اذ كانت لا تبقى على حالة واحدة دائما كالنار والارض والجسم نفسه يريد انه قد تبين في العلم الطبيعي من امر هذه الاجسام الاربعة انه لما كانت تحس انها تستحيل بعضها الى بعض في اعراضها وجواهرها الصورية وهي واحدة بالجسمية المشار اليها تبين من امرها انه ليس يمكن ان يكون كونها بالاجتماع والافتراق ...

[Yorum]

Aristoteles, maddî nedenin üç cisimden ya da oluşmuş cisim de dâhil dört cisimden birisi olduğunu söyleyenlere karşı ileri sürülen çürütmelerin bunlardan ibaret olduğunu söylemektedir.

Aristoteles “Aynı durum, nedeni birden fazla kabul eden filozoflar için de geçerlidir. Örneğin, Empedokles, maddî cisimlerin dört olduğunu ileri sürmüştür.” derken, öğenin parçalardan bileşik olmasının, öğenin bir olduğunu söyleyen filozoflar için bağlayıcı olduğu gibi Empedokles için de bağlayıcı olduğunu kastetmektedir. Çünkü bu filozoflardan her biri oluşu parçaların birleşmesi ve bozuluşu da parçaların ayrışması olarak görmektedir. Bu durumda öğeden önce gelen bir şeyin bulunması, o filozofların hepsi için bağlayıcı olacaktır ve bunun nedeni de onlardan hiçbirinin dönüşümü kabul etmemesidir.

Aristoteles, “Bu durumda, [kendisinden önceki] filozofların güçlükleri aynıyla onun için de bağlayıcı olduğu gibi, kendisine özgü birtakım güçlükler de vardır.” sözüyle, öğenin dört öğeden biri olduğunu söyleyen filozoflar için geçerli olan güçlüklerin Empedokles için de bağlayıcı olduğunu ve onun kendisine özgü güçlükler de bulunduğunu kastetmektedir.

“Ateş, toprak ve bizzat cisim gibi sürekli olarak tek bir durumda kalmamaları nedeniyle, biri diğerine dönüşebilen, gördüğümüz şeylerden bahsettik.” Aristoteles burada şunu kastetmektedir: Doğa biliminde açıklandığı üzere, somut cisimlikleri bakımından bir olan dört cisim, ilinekleri ve formel tözleri bakımından birbirlerine dönüştükleri duyumsandığı için, oluşlarının birleşme ve ayrışma yani yoğunlaşma ve seyrekleşmeyle olmasının mümkün olmadığı açık olmuş olur. ...

اعنى التكاثر والتخلخل فان التخلخل والتكاثر ليس مما يوجب ذلك تغيرا فى الجوهر ولا تغيرا فى الكيف اذ هو داخل فى الوضع وكذلك الذين يقولون ان الاسطقسات هى الاجرام التى لا تنقسم يلزمهم الا يكون هناك استحالة فى الجوهر ولا فى الكيف ولا تغير فى الجسم الواحد بعينه من الصغر الى الكبر اعنى فى الكم المتصل بما هو متصل ولا من صورة الى صورة وهذه المعاندة هى مشتركة لابن دقليس ولمن يقول ان هذه الاجسام الاربعة هى الاسطقسات الاول وان الكون باجتماع وافتراق

ثم قال و قد تكلمنا ايضا فى القول فى الامور الطبيعية فيها وفى علة المتحركات على وضع العلل واحدة او ثنتين يريد انه قد تكلم فى العلم الطبيعى فى هذه الاشياء اذ كان هو الموضوع الذى يجب ان تكلم فيها وانما يذكر فى هذا العلم على جهة التذكير بما تبين من ذلك فى العلم الطبيعى ثم ينظر فيها فى هذا العلم من حيث هى موجودات وذلك من جهة ما هى مبدا الجوهر لا من جهة ما هى مبدا جسم طبيعى فان هاهنا اشياء يفحص عنها فى هذا العلم اى الطلب فيها والمسئلة انما تكون من جهة ما هى مناسبة لهذا النظر ثم ياتى بالبرهان على صحة المسئلة أو ابطالها من العلم الطبيعى مثل ما يسئل هل هاهنا جوهر اول متقدم على الجواهر المحسوسة ثم يضع ما تبين من ذلك فى العلم الطبيعى من ان هاهنا محركا أو لا لا يتحرك لا بالذات ولا بالعرض وانه مبدا للجسم المتحرك دورا وفى هذا العلم ايضا يحل الشكوك الواردة فى وجودها

Yani seyrekleşme ve yoğunlaşma gerek töz gerekse nitelik bakımından değişimi gerektirmez, çünkü töz, konuda zaten içerilmiştir. Burada gerek töz gerekse nitelik bakımından bir dönüşümün ve de bir cismin kendisinde küçükten büyüğe doğru yani bitişik olmak bakımından bitişik nice-liksel ve formdan forma doğru bir değişimin olmaması, öğelerin bölünemeyen cisimler olduğunu ileri süren filozoflar açısından bağlayıcı olacaktır. Bu çürütme hem Empedokles hem de dört cismin ilk öğeler olduğunu ve oluşun birleşme ve ayrışmayla gerçekleştiğini ileri süren filozoflar için ortak bir çürütmedir.

“Bunlar içerisinde doğal şeylere dair görüş hakkında nedenleri bir ya da iki olarak varsayan hareketli şeylerin nedeninden de bahsettik.” sözüyle, Aristoteles şunu kastedmektedir: Kendilerinden bahsedilmesi gereken yer doğa bilimi olduğu için, bu şeyler hakkında doğa biliminde bahsedilmiştir. Bu bilimde [metafizik] ise doğa biliminde açıklanan şeyleri hatırlatma amacıyla ele alınır. Ardından, onlar hakkında bu bilimde varlık olmaları yani doğal cismin ilkesi değil de tözün ilkesi olmaları bakımından araştırmaya konu edinilirler. Burada, bu bilimde araştırılan şeyler yani araştırmaya konu olan ve haklarında soru sorulan şeyler, [söz konusu] araştırmaya uygun bir biçimde ele alınırlar. Sonra, [metafizikte] doğa bilimine ait olan bu sorunun doğruluğu ya da yanlışlığına dair kanıtlama [burhân] getirilir. Örneğin, ‘Duyusal tözlerden önce gelen bir ilk töz var mıdır?’ sorusu sorulur, ardından doğa biliminde doğrudan ya da dolaylı olarak hareket etmeyen ve döngüsel olarak hareket eden cismin ilkesi olan bir İlk Hareket Ettiricinin varlığının açıklandığı kabul edilir. Bu bilimde ise doğal tözler hakkında ortaya çıkan güçlükler çözüme kavuşturulur.

وقوله ولم يصب ولا قال قولاً مستويًا من رفع الاستحالة جملة وبالكلية وذلك انه يلزم ضرورة من قال بهذا القول الا يكون من حار بارد ولا من بارد حار لان الشيء الواحد لا يقبل المتضادات يريد وهؤلاء لم يقولوا صواباً حين رفعوا الاستحالة التي في الكيف والجوهر عن الاسطقس لانهم لما وضعوا الاسطقسات او الاسطقس امورا بسيطة لم يمكن ان ينقلب الحار منها بارداً ولا البارد حاراً وذلك ان الشيء الواحد ليس يمكن فيه ان يقبل الانفعال فينتقل من حرارة الى برودة او من برودة الى حرارة وبالجملة من ضد الى ضد وذلك خلاف ما يدرك حساً وكذلك لا يمكن في الاسطقس ان كان جسماً وبسيطاً ان ينتقل من كبر الى صغر ولا من صغر الى كبر

وقوله فيجب من ذلك ان تكون الطبيعة الكائنة واحدة بعينها نارا او ماء وهذا ما لا يقوله ذاك يريد انه يجب ان يكون اذا لم يكن هنالك استحالة في الجوهر اعني في الاسطقس او الاسطقسات ان تكون طبيعة الاشياء المركبة منها هي طبيعة الاسطقس حتى ان كان الاسطقس نارا عند من يقول به كانت طبيعة الاشياء كلها نارا وان كان الاسطقس ماء كانت الاشياء كلها ماء وهذا ما لا يقوله احد منهم اعني ان الاشياء المركبة من الاسطقسات توافق الاسطقس في الاسم والح

Aristoteles “Empedokles, bütünüyle dönüşümü ortadan kaldırması nedeniyle ne doğru söylemiş ne de uygun görüş beyan etmiştir. Böylece, bu görüşü ileri süren kişi için, sıcağın soğuktan ve soğuktan da sıcağın çıkamayacağı görüşü, zorunlu olarak bağlayıcı olacaktır. Çünkü tek bir şey zıtlıkları kabul etmez...” derken şunu kastetmektedir: Bu filozoflar, öğelerden nitelik ve töz bakımından değişimi ortadan kaldırdıklarından dolayı doğru görüş ileri sürmemişlerdir. Çünkü öğeleri ya da [bir] öğeyi yalın bir şey varsaymalarından dolayı söz konusu öğeden sıcak olanın soğuk olana ve soğuk olanın da sıcak olana evrilmesi imkânsızdır. Böylece tek bir şeyin ediliği kabul edip de sıcaklıktan soğukluğa ve soğukluktan da sıcaklığa, özete zıt olandan [diğer] zıt olana evrilmesi mümkün değildir. Çünkü bu, duyusal olarak algılanan şeye aykırıdır. Böylelikle, eğer öğe cisim ve yalın ise, büyükten küçüğe ve küçükten büyüğe doğru evrilme imkânı yoktur.

Aristoteles “...bu durumda, oluşan doğanın, ister ateş ister su olsun, bir ve aynı doğa olması gerekir, ki bu da Empedokles’in kabul etmediği bir görüştür.” sözüyle, töz bakımından yani öğede ya da öğelerde bir dönüşüm olmadığı zaman, o öğelerden bileşen şeylerin doğasının öğenin doğası gibi olması gerektiğini kastetmiştir. Öyle ki bu durumda öğenin ateş olduğunu söyleyene göre öğe ateş olursa, her şeyin doğasının ateş olması, eğer öğe su olursa her şeyin su olması gerekir. Bunu yani öğelerden bileşen şeylerin hem ad hem de tanım bakımından öğesiyle uyduğu görüşünü ise, filozofların hiçbiri ileri sürmemektedir.

قال ارسطو

فاما انكساغورث الذى يرى ان الاسطقسات اثنين فانه يعتقد ذلك خاصة من قول هو نفسه لم يتبينه واتبع خُدعاً تقود الى ذلك ضرورة ومن السمع ان يصير الوجود بحال والقول فيه على خلافها كل الاشياء مختلطة بالمبدا فيلزم ان تكون اولاً غير مختلطة وليس اختلاط الاشياء من اجل الصغر ومع ذلك فان الانفعالات والعوارض تفارق الجواهر لان اختلاطها و مفارقتها تكون معاً والذى يوثر اتباع الحق فيما يقوله فان الصواب يلوح فى اقاويله

التفسير

يقول فاما انكساغورث الذى يرا ان الاسباب اثنان العقل على طريق الفاعل والاجسام المتشابهة الاجزاء التى فى الخليط فانه قول لم يشرح معتقده فيه كل الشرح يعنى انه لم يبين كيفية وجود الاجسام المتشابهة فى الخليط ولا قال به ايضا من قبل استدلال مقنع وانما قال به لخدع من الاقاويل قادته الى ذلك ضرورة وقوله ومن السمع ان يكون الوجود بحال والقول فيه على خلافه يريد ومن القبيح ان يقول الانسان فى مبدا الموجودات شيئاً والموجودات يظهر من امرها انها بحال مخالفة لما قيل فى مبادئها وقوله كل الاشياء مختلطة بالمبدا هو حكاية عن انكساغورث ويعنى بالمبدا الذى يسميه الخليط وبالمختلطة الاجسام المتشابهة الاجزاء

[989a30-b6]

Öğeleri iki olarak kabul eden Anaksagoras, kendine özgü bir tarzda bu görüşe inanmış, ama bunu hiç açıklamamıştır. O, buna zorunlu olarak sevk eden bir safdilliğin ardından gitmiştir ve onun, varlığın bir şekilde oluştuğunu söyleyip de varlığa ilişkin görüşlerinin öğelere dair görüşlerine aykırı olması, kötü bir durumdur. [Anaksagoras'a göre] her şey ilkeyle karışmış şekildedir, çünkü bu, en baştan o şeylerin karışmamış olmasını gerektirir ve şeylerin karışımı küçük olmaktan dolayı değildir. Bununla birlikte, edilgi-ler ve ilinekler tözlerden ayrıktır, çünkü onların karışması ve ayrışması birlikte olur. Öyle ki, Anaksagoras'ın görüşlerindeki hakikatin izi sürülürse, onlardaki doğruluk kendini gösterecektir.

[Yorum]

Aristoteles'e göre, Anaksagoras, nedenleri, etkin neden olarak akıl ve karışımında parçaları benzer cisimler olmak üzere iki olarak kabul etmiş, ancak bu görüşü neden kabul ettiğine ilişkin bir açıklama getirmemiş, yani karışımındaki benzer cisimlerin varlığının niteliğini açıklamamış ve bu konuda inandırıcı bir kanıt da sunmamıştır. Bunu, zorunlu olarak sevk eden görüşlerden yola çıkarak safdillikle dile getirmiştir.

Aristoteles, "...ve varlığın bir şekilde oluştuğunu söyleyip de varlığa ilişkin görüşlerinin öğelere dair görüşlerine aykırı olması kötü bir durumdur." derken, insanın, varlıkların ilkesine dair bir şey söylemesinin ve varlıkların, kendi ilkelerine dair bu söylenenlere aykırı olmasının kötü bir durum olduğunu belirtmektedir. "Bütün şeyler ilkeyle karışmış şekildedir..." sözü, Anaksagoras'tan bir alıntıdır ve onun karışım diye adlandırdığı ilkeyi ve parçaları birbirine benzer cisimlerin karışımını anlatmaktadır.

وقوله فيلزم ان تكون اولاً غير مختلطة يريد فيلزم انكساغورث اذ قال ان الاشياء في مبدا امرها هي مختلطة ان تكون قبل ذلك غير مختلطة فلا يكون الخليط مبدا لانه لا يفهم الاختلاط الا بعد التمييز واما ان تكون مختلطة من اول الامر فذلك شيء لا يفهم

ثم ذكر محالا اخر يلزم انكساغورث في قوله ان الاجزاء المتشابهة المختلطة هي في غاية الصغر فهو يقول له ان الاختلاط الحقيقي ليس يكون من قبل صغر الاجزاء لان ذلك الاختلاط انما هو عند الحس وانما الاختلاط الحقيقي ان تستحيل المختلطات بعضها الى بعض حتى يتولد من ذلك للمختلطات صورة متوسطة مثل صورة السكنجيين المتولدة من اختلاط الخل والعسل والماء

ثم اتى بمحال اخر فقال ومع ذلك فان الانفعالات والعوارض تفارق الجواهر لان اختلاطها ومفارقتها تكون معاً يريد ومع ذلك فان الاعراض تفارق الجواهر عندما تختلط الجواهر حتى يكون اختلاط الجواهر ومفارقتها الاعراض معاً والجواهر لا تتعري من الانفعالات والاعراض

وقوله والذي يوتر اتباع الحق فيما يقوله فان الصواب يلوح في اقاويله كانه يفهم منه ان انكساغورث كان في هذه الاقاويل يروم اما ان يحدث لنفسه بها ذكراً او يروم بها نصرة رأى مشهور محمود والأشبه ان يكون انما اتهمه لطلب الذكر والرئاسة لانه لم يكن في وقته شريعة يتهم من قبلها الناظر في مساعدته اهل زمانه لئلا ينفوه عن الشريعة فيلحقه من ذلك ضرر كبير

Aristoteles “...bu, en baştan o şeylerin karışmamış olmasını gerektirir...” sözüyle şunu kastetmektedir: Anaksagoras için, şeylerin, ilkesiyle karışmış olduğunu söylemesinden dolayı, bundan önce o şeylerin, ilkeleriyle karışmamış olması, dolayısıyla karışımın ilke olmaması bağlayıcı olur. Çünkü karışım ancak ayrışmadan sonra anlaşılabilir. Şeylerin daha en baştan karışmış olması ise anlaşılabilir bir durum değildir.

Aristoteles, karışık benzer parçaların son derece küçük olduğu görüşüne ilişkin Anaksagoras hakkında bağlayıcı başka bir çelişkiyi anlatmakta ve bu görüşe şu şekilde karşı çıkmaktadır: Gerçek karışım, parçaların küçüklüğünden dolayı değildir, çünkü bu karışım duyumsaldır. Oysa gerçek bir karışım sirke, bal ve suyun karışımından oluşan sekencebinin formu gibi karışımlar için orta bir formun oluşumuna kadar, karışımların birbirine dönüşmesidir.

Aristoteles, yine başka bir çelişkiyi ileri sürmektedir: “...çünkü onların karışması ve ayrışması birlikte olur.” Bununla birlikte, ilinekler, tözlerin karışımı sırasında tözlerinden ayrışır, böylece henüz edilgi ve ilineklerden tam olarak ayrışmamış olduğu hâlde, tözlerin karışımı ve ilineklerden ayrışması birlikte gerçekleşir.

“Öyle ki Anaksagoras’ın görüşlerindeki hakikatin izi sürülürse, onlardaki doğruluk kendini gösterecektir.” Sanki Aristoteles’in sözlerinden şu anlaşılmaktadır: Anaksagoras görüşlerinde kendine bir saygınlık edinmeyi ya da övülen yaygın bir görüşün desteğini beklemektedir. Saygınlık ve liderlik isteğinden dolayı itham edildiği kuşkuludur, çünkü kendi zamanında çağdaşlarından destek beklemekle ilgili görüşleri nedeniyle onu itham edecek bir yasa bulunmadığı için yasayı çiğnememiş ve bundan dolayı da büyük bir zarar görmemiştir.

قال ارسطو

فاما انه ليس فى الاصل شىء متميز فذلك ظاهر اذ ليس يصدق ان يقال فى ذلك الجوهر انه بحال من الاحوال اقول انه ليس بابيض ولا اسود ولا ادكن او بلون اخر بل بلا لون ضرورة وفيه سلب هذه الالوان كلها وكذلك هو غير ذى خلط من الاخلاط ولذلك بعينه لا يكون فيه شىء من المتشابهة الاجزاء ولا يظن انه ذو كيفية ولا كمية ولا شىء اخر البتة لان الذى يقال على شىء من الجزئيات فتلك انواع له وذلك غير ممكن ان يكون بياض

التفسير

يقول فاما انه يظهر انه ليس يجب ان يكون فى المبدأ الذى منه الكون وهو الذى هو مبدأ على طريق الهيولى شىء من الاشياء التى تتكون منه بالفعل فذلك ظاهر اذ ليس يجب ان يكون ذلك المبدأ بصفة من الصفات التى تتكون منه لانه ان كانت منه تتكون جميع الصفات الجوهرية والعرضية وكان المتكون ليس يكون مما هو موجود بل مما هو معدوم فبين انه يجب ان يكون هذا المبدأ ليس بصفة من الصفات لا من طريق الكيفية العرضية ولا الجوهرية ولا من طريق الكمية لانه لو كان متصفا بواحدة منها لكان ذلك الشىء موجودا قبل ان يتكون وبين انه لا يتكون الا ما هو معدوم ولذلك وجب كما قال ان يكون فيه سلب الالوان كلها وسلب الصور كلها وهو الذى دل عليه بقوله وكذلك هو غير ذى خلط من الاخلاط اى ليس تمازجه طبيعة من الطباع فلذلك كما قال لا يكون فيه شىء من الاجسام المتشابهة الاجزاء

[989b6-13]

Aslında hiçbir şey ayrılmış değildir, dolayısıyla töz hakkında bir şey söylemenin hiçbir biçimde doğru olmadığı açıktır. Demek istediğim, o ne beyaz, ne siyah, ne gri, ne de başka bir renktedir, aksine zorunlu olarak renksizdir ve tüm renklerden soyutlanmıştır. O herhangi bir karışıma sahip değildir ve bunun için onda parçaları birbirine benzeyen bir şey de yoktur. Onun nitelik ve niceliğe sahip olduğu ve başka herhangi bir şey olduğu düşünülemez, çünkü tikellerden bir şeye yüklenen, o şey için türdür ve bunun {...} olması mümkün değildir.

[Yorum]

Oluşun kendisinden çıktığı maddi ilkede, ondan oluşan bir şeyin bilfiil olmasının gerekmediği görülmektedir. Bu durum, ilkenin, kendisinden oluşacak olan herhangi bir nitelikte olmasının gerekmemesi nedeniyle açıktır. Çünkü bütün tözsel ve ilineksel nitelikler o ilkeden oluşursa ve oluşan şey de var olması bakımından değil de yok olması bakımından olursa, bu ilkenin ne ilineksel ve tözsel nitelik bakımından ne de nicelik bakımından herhangi bir nitelikle nitelenmemesi gerektiği ortadadır. Çünkü ilke bu niteliklerden biriyle nitelenirse, bir şeyin oluşmasından önce var olması gerekir, oysa açıktır ki yok olan bir şey ancak oluşabilir. **[b]** [989b10-1] Bundan dolayı, Aristoteles'in ifade ettiği gibi, ilkenin renklerden ve formlardan bütünüyle soyutlanmış olması gerekir. Nitekim Aristoteles "O herhangi bir karışıma sahip değildir..." sözüyle buna gönderimde bulunmaktadır. Yani herhangi bir doğa ona karışmamıştır, bu nedenle, Aristoteles'in dediği gibi, parçaları benzer hiçbir cisim yoktur.

وقوله ولا يظن انه ذو كيفية ولا كمية ولا شىء اخر البتة لان الذى يقال على شىء من الجزئيات فتلك انواع له وذلك غير ممكن ان يكون يريد ولا يمكن ايضا ان يظن به انه يصدق حمله على شىء من الموجودات مثل ان يصدق عليه انه ذو كيفية او كمية او شىء اخر من اجناس الموجودات لانه لو كان ذلك كذلك لكان جنسا للموجودات التى يصدق حمله عليها ولو كان ذلك كذلك لكانت تلك الموجودات انواعا وهو جنس لها

وانما قال ذلك لانه بين او مما يبين بعد ان الجنس غير الهىولى وذلك ان الجنس هو الصورة العامة والهىولى من جهة انه ليس يجب ان يكون فيها شىء بالفعل مما تقبله فليست ذات صورة اصلا لا عامة ولا خاصة لاكلنها انما تقبل اولا الصورة العامة ثم تقبل بتوسط الصورة العامة سائر الصور حتى الصور الشخصية وهى واحدة بالعدد من جهة ما هى موضوع للصور الشخصية كثيرة بالصور من جهة ما هى منقسمة بها وهى بالجملة شبيهة بالجنس الا انها تفارق الجنس بانها واحدة بالعدد فى كثيرين من جهة ان وجودها بالقوة والجنس واحد بالصورة المتوسطة بين الفعل والقوة فى كثيرين ولذلك صدق حمل الجنس على انواع كثيرة وعلى اشخاص تلك الانواع ولم يصدق حمل الهىولى لا على الانواع المتولدة منها ولا على اشخاصها وقد كتب القدماء مثل الاسكندر مقالة فى ان الجنس غير الهىولى وسياتى من ذلك ذكر فى هذه المقالات

Aristoteles “Onun nitelik ve niceliğe sahip olduğu ve başka herhangi bir şey olduğu düşünülemez, çünkü tikellerden bir şeye yüklenen, o şey için türdür ve bunun [...] olması mümkün değildir.” sözüyle şunu kastetmektedir: Yine, örneğin ilke üzerine, onun nitelik ve nicelik sahibi olduğu ya da herhangi bir varlık cinsi olduğu üzere doğrulanması gibi, onun varlıklardan birine yüklem olmasının doğrulanması düşünülemez. Çünkü eğer böyle olursa, ilke, kendilerine yüklem olmasının doğru olduğu varlıkların cinsi olur. Böyle olduğu durumda da varlıklar tür olmuş ve ilke de bu türlerin cinsi olmuş olur.

Aristoteles, açık olduğu ya da sonradan açıklanacağı üzere, cinsin madde değil de genel form olmasından dolayı bunu ileri sürmüştür. Madde, kendisini kabul edecek herhangi bir şeyin kendisinde bilfiil olmasının gerekmemesi bakımından ne genel ne de özel olarak hiçbir şekilde form sahibi değildir. Ancak madde, öncelikle genel formu kabul eder, ardından genel formlar aracılığıyla da diğer formları, hatta bireysel formları kabul eder. Ara genel formlar, bireysel formlara konu olmak bakımından sayıca tektir, bireysel formlara bölünmeleri bakımından da formca çoktur. Kısaca, ara genel formlar, cinse benzerler. Ancak onlar, varlıkları bilkuvve olması bakımından sayıca çoklukta bir olmalarıyla cinsten ayrılırlar. Cins ise, çoklukta fiil ve kuvve arasındaki aracı forma göre birdir. Bu nedenle, cinsin birçok türe ve bu türlerin bireyelerine yüklem olması doğru olurken, maddenin ne kendinden ortaya çıkan türlerle ne de kendi bireyelerine yüklem olması doğru olmaz. Nitekim Aleksandros gibi eski filozoflar, cinsin madde olmadığı hakkında kitaplar yazmışlardır. Bu kitaplardan kimisine ileride değinide bulunulacaktır.

قال ارسطاطاليس

كل الاشياء مختلطة فيجيب هو حينئذ ويقول ان كل الاشياء مختلطة ما خلا العقل وانه وحده خالص غير مختلط فمن هذه الاشياء يلزم ان يقول في المبادئ مرة انها واحدة وانه بسيط وغير مختلط كما وضعنا انه غير المحدود من قبل ان يتحدد وينحصر بنوع ما فيكون من قال بالقول الاخر او بشيء يقاربه لم يقل قولاً صواباً ولا واضحاً وخاصة الذين ذكرناهم الان لآكن هذه الاقاول انما تليق بالكلام في الكون والفساد والحركة فقط وهذا البحث عن هذا الجوهر والمبادئ والعلل كاف ومن جعل نظره في جميع الموجودات يقول الموجودات منها محسوس ومنها غير محسوس ومن البين انهم بهذا الوجه الذي وضعوه نظرهم في كلى الجنسين فلذلك ان اراد مرید ان يختبر ما قالوه ليعلم هل ما قالوه صواب او غير صواب قدر على ذلك من البحث الذى نبهته الا

التفسير

قوله فمن هذه الاشياء يلزم ان يقول مرة في المبادئ انها واحدة وانه بسيط وغير مختلط يريد فمما قلناه يلزم ان يقول في المبادئ مرة انها غير محدودة ومرة انها محدودة اما كونها غير محدودة وبالقوة فمن قبل انها ان لم تكن كذلك لم يكن كون واما كونها محدودة فمن قبل انه ان لم تكن محدودة لم يكن المتكون منها محدوداً

[989b13-29]

Her şey karışım[dan ibaret] ise, o zaman [Anaksagoras'ın] bir, saf ve karışım olmayan aklın dışında her şeyin karışım olduğunu söylemesi gerekir. Bu karışık şeylerden hareketle, bir açıdan ilkelerin bir olduğunu ve bu bir olan ilkenin, bir tür tanımlanma ve sınırlanma bakımından tanımsız olduğunu varsaydığımız üzere, yalın ve karışmamış olduğunu söylemesi gerekir. Dolayısıyla bunun dışında başka ya da ona benzer bir görüş ileri süren kimse, özellikle de şimdi bahsettiğimiz filozoflar, doğru ve açık bir görüş ileri sürmemiş olur. Ancak bu görüşler, oluş ve bozuluş ile hareket bakımından söz etmeye değerdir. [Şimdiye kadar] töz, ilkeler ve nedenlere dair yapılan bu incelemeler yeterlidir. Varlıklar hakkında araştırma yapan kimseler, varlıkların bir kısmının duyulur ve bir kısmının da duyulur olmayan şeyler olduğunu kabul edecektir. Açıktır ki, onlar, iki tümel cins hakkındaki araştırmalarını varsaydıkları bu yolla ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı, eğer bir kimse onların görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğuna dair bilgi edinmek için görüşlerinden haberdar olmak isterse, buraya kadar yapmış olduğumuz araştırmayla yetinmelidir.

[Yorum]

Aristoteles “Bu karışık şeylerden hareketle, bir açıdan ilkelerin bir olduğunu ve bu bir olan ilkenin yalın ve karışmamış olduğunu söylemesi gerekir.” derken şunu kastetmektedir: Söylediğimizden anlaşılıyor ki, Anaksagoras'ın, ilkeler hakkında onların bir açıdan tanımlı başka bir açıdan da tanımsız olduklarını söylemesi gerekir. Tanımsız ve bilkuvve olmaları, böyle olmadıkları takdirde oluşun meydana gelemeyeceğinden dolayıdır; tanımlı olmaları ise tanımlı olmadıkları takdirde kendilerinden oluşan şeyin tanımlı olamayacağından dolayıdır.

ثم قال فيكون من قال بالقول الاخر او بشيء يقاربه لم يقل قولاً صواباً ولا واضحاً يريد فيكون على هذا من قال بالقول الاخر وهو ان الاسطقس والمبدا هو موجود بالفعل من طبيعة الاشياء التي هو لها مبدا لم يقل قولاً صواباً يشير بذلك الى جميعهم لان كل واحد منهم لم يضع المبدأ الهولاني شيئاً عربياً من الاشياء التي تتكون منه فلا يكون هنالك كون لان الكون انما هو مما بالقوة لا مما بالفعل

وقوله وبخاصة الذين ذكرناهم الان يشير به الى ابن دقليس اذ كان يضع ان الاسطقسات بالفعل وانه ليس تستحيل بعضها الى بعض ولما كان الفحص عن اسطقسات الامور المتحركة خاصاً بالعلم الطبيعي وكان النظر فيها هاهنا انما هو من حيث هي مبادئ للجواهر القائمة بذواتها وكان انما تكلم مع هولاء هنا كلاماً طبيعياً قال لاكن هذه الاقاويل انما تليق بالكلام في الكون والفساد والحركة فقط وهذا البحث عن هذا الجوهر والمبادئ والعلل كاف يريد الكلام الحقيقي المناسب لهذا المبدأ هو الكلام الماخوذ من امور طبيعية واما البحث الذي بحثناه هاهنا عن هذا المبدأ من غير تفصيل فهو كاف هاهنا بحسب ما يعطيه هذا النظر

ولما قال هذا اراد ان يعرف الضرورة التي دعت الى افتراق هذا النظر عند بعض الناس وانهما علمان لا علم واحد اذ كان يظن كثير من الناس ان العلم الطبيعي والالاهي شيء واحد بعينه فقال ومن جعل نظره في جميع الموجودات يقول الموجودات منها محسوسة ومنها غير محسوسة ...

“Dolayısıyla bunun dışında başka ya da ona benzer bir görüş ileri süren kimse doğru ve açık bir görüş ileri sürmemiş olur.” O halde, bu konuda, öge veya ilkenin şeylerin doğasında bilfiil bulunup onların ilkesi olduğu şeklinde diğer bir görüş ileri süren kimse, doğru söylemiş olmaz. Aristoteles, böylece [tek tek] o filozofların hepsine işaret etmektedir. Çünkü onlardan hiçbiri, maddî ilkenin, kendisinden oluşan şeylerden soyutlanmış bir şey olduğunu varsaymaz. Burada varoluş gerçekleşmez, çünkü varoluş yalnızca bilfiil olandan değil, yalnızca bilkuvve olandan meydana gelir.

Aristoteles “...özellikle de şimdi bahsettiğimiz filozoflar...” sözüyle, Empedokles’e işaret etmektedir, çünkü o, ögelerin bilfiil olduğunu ve hiçbirinin diğerine dönüşmeyeceğini varsaymaktaydı.

Hareketli şeylerin ögeleri hakkındaki araştırmanın doğa bilimine özgü olması ve ögelere dair incelemenin burada yer alması, kendinde varolan tözler için ilke olmaları nedeniyledir. Burada onlara ilişkin konuşma, doğa bilimiyle ilgili bir konuşmadır. Aristoteles “Ancak bu görüşler, oluş ve bozuluş ile hareket bakımından söz etmeye değerdir. [Şimdiye kadar] töz, ilkeler ve nedenlere dair yapılan bu incelemeler yeterlidir.” derken, bu ilke için doğru söz, doğal şeylerden alınmıştır. Burada ilke hakkında yaptığımız araştırmanın detaylı olmamasına gelince, bu araştırmada verilmek istenilen şeye göre yeterlidir.

Aristoteles bunu söylemekle, bazılarının göre bu araştırmayı [ikiye] bölmeye sevk eden zorunluluğun bilinmesini istemiştir. Bu iki araştırma tek bir bilim değil, iki [ayrı] bilimdir, çünkü pek çok insan doğa bilimiyle metafizik biliminin bir ve aynı olduğunu sanmaktaydı. “Varlıklar hakkında araştırma yapan kimseler, varlıkların bir kısmının duyulur ve bir kısmının da duyulur olmayan şeyler olduğunu kabul edecektir. ...

ومن البين انهم بهذا الوجه الذى وضعوه نظرهم فى كلى الجنسين يريد ان القوم من القدماء الذى انقسمت عندهم الموجودات الى قسمين محسوس وغير محسوس فان هؤلاء لما جعلوا نظرهم فى الجنسين وجعلوهما جنسا واحدا كان الكلام معهم خاصا بهذا العلم وهؤلاء هم الذين جعلوا التعاليم المعقولة مبدا للامور المحسوسة ثم قال فلذلك ان اراد مريد ان يختبر ما قالوه ليعلم هل ما قالوه صواب او غير صواب قدر على ذلك من البحث الذى نبخته الان يريد ولان هذا الكلام خاص معهم فى هذا العلم فمن اراد ان يقف على قولهم هل هو صواب ام غير صواب قدر على ذلك من البحث

قال ارسطوطاليس

اما الذين يدعون فيثاغوريين فانهم يستعملون المبادئ والاسطقسات استعمالا مبائنا لما يستعمله المتكلمون فى الطبيعيات وسبب ذلك انهم لم ياخذوا هذه الاسباب من المحسوسات فان الامور التعاليمية من الموجودات هى بلا حركة سوى ما كان منها فى التنجيم وهؤلاء يتشاجرون دائما ويتكلمون فى الطبيعة ويراعون ما يعرف من السماء وأجزائها والافعال والانفعالات ولوازم هذه ويدفعون اليها المبادئ والاسباب كيما يعدون لنا فى الطبيعيين فان الموجودات انما هو ما كان منها محسوسا وتأخذ الشئ الذى يسمى سماء ويقولون فى الاسباب والمبادئ اقاويل كثيرة على ما ذكرنا

Açıktır ki, onlar, iki tümel cins hakkındaki araştırmalarını varsaydıkları bu yolla ortaya koymuşlardır.” Aristoteles burada, varlıkları duyulur ve duyulur olmayan diye ikiye ayıran antik bir okulu kastetmektedir. Onlar iki cins hakkındaki araştırmalarında, cinsleri tek bir cins olarak kabul etmişlerdir. Onların bu bilime özgü görüşleri bu şekildeydi ve bunlar aklı matematiksel şeyleri duyulur şeylerin ilkesi yapan kimselerdir.

Aristoteles “Bundan dolayı, eğer bir kimse görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğuna dair bilgi edinmek için onların görüşlerinden haberdar olmak isterse, buraya kadar yapmış olduğumuz araştırmadan bunu elde edebilir.” demiştir. Çünkü bu görüş, bu bilim hakkında onlara özgü bir görüştür. Onların görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu öğrenmek isteyen kimse, şimdiye kadar onların görüşlerinden ve bunlardan çıkardığımız kanıtlara bakarak onlar hakkında yaptığımız araştırmadan bunu elde edebilir.

[989b29-990a6]

Pythagorasçılar, ilkeleri ve öğeleri doğa filozoflarının kullandığından farklı bir şekilde ele almışlardır. Bunun nedeni, onların bu nedenleri duyulur şeylerden almamalarıdır, çünkü astronomi biliminde kendilerinden oluşan şeylerin dışında, matematiksel nesnelere sınıfa giren varlıklar hareketsizdirler. Anlattığımız üzere, Pythagorasçılar sürekli tartışır, doğa hakkında konuşur, gökyüzü ve onun parçaları, fiiller, edilmeler ve bunlara bağlı şeyler hakkında bilinenleri gözlemler ve onları ilke ve nedenler durumuna yükseltirler. Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar, gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle, onlardan duyulur olarak meydana gelir. Yine bu filozoflar, nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.

التفسير

لما عرف ان من هذا البحث يقدر الانسان ان يقف على خطأ هؤلاء الذين خلطوا الجنسين من الموجودات اعنى المحسوس والمعقول بان جعلوا المعقول سببا للمحسوس اخذ في بيان ذلك فقال اما الذين يدعون فيثاغوريين فانهم استعملوا المبادئ والاسطقسات استعمالا مبائنا لما استعمله المتكلمون في الطبيعيات يريد ان ال فيثاغورث جعلوا اسباب الامور الطبيعية اشياء غير مناسبة ولا ذاتية للامور الطبيعية

ثم قال والسبب في ذلك انهم لم ياخذوا هذه الاشياء من المحسوسات فان الامور التعاليمية من الامور الموجودات هي بلا حركة سوى ما كان منها في التنجيم يريد والسبب في جعلهم للامور الطبيعية مبادئ غير مناسبة انهم لم يطلبوا مبادئ المحسوسة من حيث هي محسوسة ومتحركة وانما طلبوا مبادئها من الامور الغير متحركة وهي التعاليم فانه ليس فيها حركة ما عدى علم الهيئة ومبادئ الامور المتحركة هي ضرورة غير مبادئ الامور غير لمتحركة وينبغي ان تعلم ان صاحب علم الهيئة وان كانت موضوعاته متحركة وهي الاجرام السماوية فانه ليس ينظر في طبائعها من جهة ما هي متحركة وانما ينظر منها في أشكالها وأوضاعها من جهة كيفيات حركاتها ومن جهة سرعتها وبطئها وينظر ايضا في كمياتها واما صاحب العلم الطبيعي فينظر في طبائعها من حيث هي متحركة ويبين أى نوع من الحركات يجوز عليها من التي لا تجوز

[Yorum]

Bu araştırmadan anlaşılacağı üzere, insan, akledilir şeyleri duyulur şeylerin nedeni yapmaları suretiyle iki varlık cinsini yani duyulur ve akledilir şeyleri [birbirine] karıştıran Pythagorasçıların yanlışını, Aristoteles'in şu açıklamasından anlayabilir: "Pythagorasçılar, ilkeleri ve öğeleri doğa filozoflarının kullandığından farklı bir şekilde ele almışlardır." Aristoteles, Pythagorasçıların doğal şeylerin nedenlerini doğal şeyler için uygun olmayan ve özlerine aykırı şeyler yaptıklarını kastetmektedir.

Aristoteles "Bunun nedeni, onların bu nedenleri duyulur şeylerden almamalarıdır, çünkü astronomi biliminde kendilerinden oluşan şeylerin dışında, matematiksel nesnelere sınıfa giren varlıklar hareketsizdirler." demekle şunu kastetmiştir: Doğal şeyler için ilkeyi uygun olmayan bir şey yapmalarının nedeni, duyulur şeylerin ilkelerini duyulur ve hareketli olmalarından dolayı değil de hareketsiz yani matematiksel şeylerden elde etmeleridir. Oysa bu şeylerde, astronomi bilimi dışında bir hareket yoktur ve hareketli şeylerin ilkelerinin hareketsiz şeylerin ilkelerinden başka şeyler olmaları zorunludur. Astronomi bilimiyle uğraşanların bilmeleri gerekir ki, eğer o bilimin konuları hareketli yani göksel varlıklar olursa, hareketli olmaları yönünden onların doğaları değil de, hareketlerinin nitelikleri yönünden biçimleri ile hızları ve yavaşlıkları yönünden durumları ve yine nicelikleri araştırılır. Doğa bilimcisi ise hareketli olmalarından onların doğalarını araştırır ve doğalarından kaynaklanan hareketin türünü, doğalarından kaynaklanmayan türden ayırır.

ثم قال وهؤلاء يتشاجرون دائما ويتكلمون فى الطبيعة ويراعون ما يعرف من السماء واجزائها والافعال والانفعالات ولوازم هذه ويرفعون اليها المبادئ والاسباب كيما يعدون لنا فى الطبيعيين الى اخر ما كتبناه يريد والفيثاغوريون مع انهم استعملوا فى الامور الطبيعية مبدا غير طبيعى يرومون ان يتشبهوا بالطبيين فيتكلمون فى الطبيعة وفى كلما يظهر من حركات السماء واجزائها على جهة ما يتكلم بها اصحاب العلم الطبيعى وفى الافعال والانفعالات التى تظهر فى الاشياء التى تحت السماء ويرومون فى جميع هذه ان يعطوا اسبابها من جهة الامور التعاليمية يعنى الاعداد

وقوله كيما يعدون لنا فى الطبيعيين فان الموجودات انما هو ما كان محسوسا يريد انهم انما كانوا يتكلمون فى هذه الاشياء ليعدوا من المتكلمين فى الطبيعة لانهم كانوا يعترفون ان الامور الموجودة هى المحسوسات وان هاهنا اشياء غير محسوسة اعنى جواهر مفارقة هى مبادئ الامور المحسوسة كما كان يرى ذلك كثير من القدماء وقوله حكاية عنهم وتاخذ الشئ الذى يسمى سماء ويقولون فى الاسباب والمبادئ اقاويل كثيرة يريد انهم كانوا يجعلون السماء من طبيعة الامور التى تحت السماء ويقولون فى اسباب ما يظهر فيها اقاويل كثيرة وانما اشار بذلك فيما احسب الى ما كانوا يجعلون انواع الاعداد سبب الموجودات مثل انهم كانوا يجعلون الزوج سببا للموجودات التى اتفق لها ان تكون زوجا ويجعلون الأفراد سببا للاشياء التى اتفق لها ان تكون افرادا مثل ان يجعلوا الثلاثية سببا لجميع الموجودات التى اتفق لها ان تكون ثلاثة ...

“Anlattığımız üzere, Pythagorasçılar sürekli tartışır, doğa hakkında konuşur, gökyüzü ve onun parçaları, fiiller, edilgiler ve bunlara bağlı şeyler hakkında bilinenleri gözlemler ve onları ilke ve nedenler durumuna yükseltirler. Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar...” Aristoteles şunu kastetmiştir: Pythagorasçılar, doğal olmayan ilkeyi doğal şeylerde ele almalarına karşın, doğa bilimcilerine benzemek istemişler, böylece doğa hakkında ve gökyüzü ve parçalarının hareketlerinden görünür olanların tümü hakkında, bu şeylerle ilgili olarak doğa bilimcinin gökyüzü altında bulunan şeylerde görünen fiiller ve edilgiler hakkında konuşması yönüyle konuşmuşlardır. Yine onlar, bu şeyler hakkında onların nedenlerini matematiksel şeyler yani sayılar yönünden vermek istemişlerdir.

Aristoteles “Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar duyulur olarak meydana gelir.” ifadesiyle, onların, doğa hakkında konuşanlardan sayılmaları amacıyla bütün bu şeyler hakkında konuştuklarını kastetmektedir. Çünkü Pythagorasçılar, önceki filozofların çoğunun öne sürdüğü gibi, varolan şeylerin duyulur şeyler olduğunu itiraf ediyorlardı. Oysa burada, duyulur olmayan şeyler yani [duyulur şeylerden] ayrık tözler, duyulur şeylerin ilkeleridir.

Aristoteles “...gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle (...) nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.” sözüyle, onların durumunu anlatmakta ve gökyüzü altında bulunan şeylerin doğasından gökyüzünü oluşturduklarını ve onda görünenlerin nedenleri hakkında pek çok görüş ileri sürdüklerini kastetmektedir. Bununla Aristoteles, bahsettiğimiz şey hakkında, onların, sayıların türlerini varlıkların nedeni yaptıklarına işaret etmiştir. Örneğin, çifti, çift olmaları için uzlaşılan şeylerin; tekileri de tekil olmaları için uzlaşılan şeylerin nedeni; üç olanı da üç olmaları için uzlaşılan şeylerin nedeni yapmışlardır. ...

وكذلك الرباعية والخماسية فان هذا الراى هو ماثور عن هولاء القوم ومشهور ويشبه ان يكون قد ذكره فيما سلف من المواضع التى انخرمت من هذا الكتاب ولذلك قال على ما ذكرنا

قال ارسطوطاليس

فلنترقى الى ما هو اعلى من الموجودات وخاصة ما كان منها يليق به الكلام الطبيعى فنقول ان الحركة على نحو من الانحاء منها ذات نهاية ومنها غير ذات نهاية وليس يقولون شيئاً فى الموضوع والزوج والفرد

التفسير

لما كان جميع القدماء قد اجمعوا على ان المبادى هى اضداد وكان ال فيثاغورث الذين يعتقدون ان الموجودات هى اعداد يرون ان الضدية التى هى مبدا العدد هى النهاية وعدم النهاية شرع فى عنادهم من هذه الجهة فقال لهم ان هذين الضدين يوجدان فى الحركة فيلزم ان تكون الحركة عددا

ولما كان كل ضدين يحتاجان الى موضوع لهما وكان هولاء لما قالوا بالنهاية وعدم النهاية لم يقولوا ما هو موضوعهما قال وليس يقولون فى الموضوع شيئاً

ولما كانت المتضادة التى توجد فى الاعداد هى الزوج والفرد وكان اليق بمن اعتقد ان العدد مركب من اضداد ان يعتقد ان هذه المتضادة هى الزوج والفرد قال ولم يقولوا شيئاً فى الموضوع والزوج والفرد

Yine dört ve beş olma için de durum böyledir. Bu görüş, bu okuldan miras kalmış ve şöhret bulmuştur. Aristoteles, bu kitapta daha önceden işlenen yerlerde anlatılana benzer olduğu için, "...anlattığımız üzere..." demiştir.

[990a6-10]

Şimdi en yüce varlığa, özellikle de doğal söylemine layık bir şeye doğru ilerlememiz ve herhangi bir yöne olan hareketin bir yönden özü sonlu ve diğer yönden özü sonsuz olana doğru olduğunu söylememiz gerekir. Pythagorasçılar ise konu, çift olma ve tek olma hakkında hiçbir görüş belirtmemişlerdir.

[Yorum]

Önceki filozofların hepsi ilkelerin zıtlar olduğu konusunda görüş birliğine vardıkları için ve varlıkların sayılar olduğunu kabul eden Pythagorasçılar da sonlu ve sonsuz olmak üzere zıtlığın sayının ilkesi olduğunu düşündükleri için, bu iki zıt olanın harekette bulunduğu ve bu nedenle de hareketin sayılar olması gerektiği yönünden Aristoteles onların çelişkiye düştüklerini söylemiştir.

Her iki zıt şeyin kendileri için bir konuya gereksinimleri olduğu ve Pythagorasçılar, [zıt olan] sonlu ve sonsuzla ilgili görüş ileri sürdükleri için, onların konularına dair hiçbir şey söylememişlerdir. Aristoteles bu konuda şöyle demiştir: "Konulara dair herhangi bir görüş belirtmemişlerdir."

Sayılarda bulunan zıtlık, çift ve tek olduğu için, sayının zıtlardan bileşik olduğuna inanan kimse için, bu zıtların çift ve tek olduğunu kabul etmek daha uygundur. Aristoteles şöyle demiştir: "...konu, çift ve tek olma hakkında hiçbir görüş belirtmemişlerdir."

قال ارسطو

وكيف يمكن ان يكون كون وفساد من غير حركة واستحالة والافعال المختلفة التى تكون من السماء وان سلم لهم او بان انه يكون من هذه الاشياء عظم فعلى اى نحو تراه يكون لان من الاجسام ما هو خفيف ومنها ما له ثقل سوى التى وضعوها وقالوا ليس شىء اولى منها وهى الاجسام التعاليمية والمحسوسة فلذلك لم يقولوا فى النار وما شابهها من الاجسام ولا اراهم قالوا ايضا فى المحسوسات قولاً لاثقابها

التفسير

يريد واذا كانت الاشياء عددا لم يكن هنالك حركة اصلا واذا لم تكن حركة ولا استحالة ولا حركات سماوية مختلفة لم يمكن ان يكون هنالك كون ولا فساد

ثم قال وان سلم لهم او بان انه يكون من هذه الاشياء عظم فعلى اى نحو تراه يكون يريد ان من المحال الذى يلزمهم ان يجتمع من الكمية المنفصلة اعنى الاحاد التى لا تتماس ولا تتصل عظم متصل ولا كن ان سلم لهم هذا او فرضنا انه قد يمكن ان يبين فعلى اى نحو يكون اختلاف هذه الاجسام الطبيعية

ثم قال لان من الاجسام ما هو خفيف ومنها ما له ثقل سوى التى وضعوها وقالوا ليس شىء اولى منها وهى الاجسام التعاليمية والمحسوسة يريد لانه من الظاهر ان الاجسام المحسوسة منها ما هو ثقيل ومنها ما هو خفيف ...

[990a10-8]

Hareket ve dönüşüm olmaksızın bir oluş ve bozuluşun ve göklerde meydana gelen çeşitli hareketlerin olması nasıl mümkün olabilir? [Uzaysal] büyüklüğün bu şeylerden oluştuğu kabul edilse ya da böyle açıklansa bile, o büyüklük hangi tarzda olabilir? Çünkü kimi cisimler hafifken kimileri de ağırdır. Pythagorasçılar, matematiksel ve duyulur şeylerin dışında hiçbir birincil şeyin olduğunu varsayıp görüş belirtmezler. Bu nedenle, ateşten ve benzeri cisimlerden hiç söz etmemişlerdir ve yine duyulur şeyler hakkında buna ek olarak söyleyecekleri bir görüşleri yoktur.

[Yorum]

Aristoteles, varlıklar sayı olduklarında burada kesinlikle bir hareketin olamayacağını ve hareket, dönüşüm ve çeşitli göksel hareketler olmadığında da burada bir oluş ve bozuluşun bulunamayacağını kastetmektedir.

Aristoteles “[Uzaysal] büyüklüğün bu şeylerden oluştuğu kabul edilse ya da böyle açıklansa bile, o büyüklük hangi tarzda olabilir?” derken, şunu kastetmektedir: Büyüklüğün ayrık olan nicelikten bir araya gelmesinin, yani temas etmeyen ve bitişmeyen birlerin bitişik bir büyüklük olmasının onlar açısından bağlayıcı olması olanaksızdır. Ancak bunu kabul edersek ya da bu şekilde açıklanabileceğini varsayarsak, bu doğal cisimlerin farklılığı hangi tarzda olacaktır?

“Çünkü kimi cisimler hafifken kimileri de ağırdır. Pythagorasçılar, matematiksel ve duyulur cisimlerin dışında hiçbir birincil şeyin olduğunu varsayıp görüş belirtmezler.” Aristoteles bu sözle şunu kastetmektedir: Açıktır ki, duyulur cisimlerin bir kısmı ağırken bir kısmı da hafiftir. ...

فكيف يمكنهم ان ياتوا بسبب الثقل والخفة مع ان الجسم الثقيل والخفيف وبالجملة المحسوس هو والجسم التعاليمى عندهم جسم واحد بعينه وذلك انهم لا يضعون الاجسام التعاليمية متقدمة بالجواهر والحد على الاجسام المحسوسة كما يفعل الذين يجعلون الاجسام التعاليمية مبادئ الاجسام المحسوسة فان هولاء يقولون ان الاجسام صنفان تعاليمية ومحسوسة والتعاليمية متقدمة على المحسوسة بالوجود والحد واما هولاء فليس يضعون واحدا منها متقدما على الثانى بل ليس يضعونها متعددة فضلا عن ان يكون بعضها متقدما على بعض بل يضعون الاجسام التعاليمية اعنى المؤلفة من العدد هى المحسوسات بعينها فليس يقدر ان ياتوا بالسبب الذى من قبله صار بعضها ثقيلًا وبعضها خفيفًا الا ان تكون الموجودات التعاليمية منها ما هى ثقال ومنها ما هى خفيفة وذلك كله شنيع ومستحيل وانما لحقهم الا يقولوا قولاً لائقاً بالمحسوسات من قبل انهم راموا ان يعطوا اسباب الاشياء المتحركة من الغير متحركة

قال ارسطو طاليس

وايضا كيف ينبغى ان نفهم ان انفعالات الاعداد اسباب وعلل والاعداد التى من السماء موجودة وخاصة وفى الازل والان وليس عدد اخر غير هذا العدد الذى منه كان قوام العالم

Ağır ve hafif cisim ve onlara göre matematiksel cisim olan bütün duyulur şeyler bir ve aynı olduğu hâlde, ağırlık ve hafifliği neden olarak getirmeleri nasıl mümkün olabilir? Böylece onlar, matematiksel cisimleri duyulur cisimlerin ilkeleri olarak kabul eden filozofların yaptıkları gibi, matematiksel cisimleri töz ve tanım bakımından duyulur cisimlere öncelemezler. Diğer filozoflar cisimleri matematiksel ve duyulur olmak üzere iki sınıfa ayırırken, onlar birincinin ikinciye öncel olduğunu varsayıp bazılarının bazılarına öncel olmasını üstünlük olarak kabul etmezler, aksine matematiksel yani sayılardan oluşmuş cisimlerin duyulur şeylerle aynı olduğunu varsayarlar. Pythagorasçılar, matematiksel varlıkların bir kısmının ağır ve bir kısmının da hafif olmalarının dışında, kimi cisimlerin ağır ve kimilerinin de hafif olmaları bakımından neden getirmeyi başaramazlar. Bu da bütünüyle yersiz ve saçmadır. Onlar, duyulur şeylerle ilgili, hareketli şeylerin nedenlerini hareket-siz olandan çıkarmayı amaçlamaları bakımından fazla bir görüş ileri sürmemişlerdir.

[990a18-22]

Aynı şekilde, sayıların edilmelerinin sebepler ve nedenler olduğunu ve göksel sayıların var olduklarını ve özellikle de hem ezelde hem de şimdi var olduklarını, yine evrenin kendisinden meydana geldiği bu sayının dışında başka bir sayı olmadığını nasıl anlamamız gerekir?

التفسير

يقول وكيف يمكن ان نفهم ان انفعالات الاعداد مثل الزوج والفرد وغير ذلك سبب للانفعالات التي في الاشياء المحسوسة مثل البياض والسواد وغير ذلك من الانفعالات التي توجد في الاجسام الطبيعية فانه لا يوجد نسبة بين انفعالات الاعداد وانفعالات الموجودات الطبيعية ولو كانت الموجودات المتحركة عددا لكان يلقى لها انفعالات الاعداد ضرورة

وقوله والاعداد التي من السماء موجودة وخاصة وفي الازل والان وليس عدد اخر غير هذا العدد الذى منه كان قوام العالم يريد والاعداد التي منها السماء بماذا تفارق الاعداد التي منها سائر ما تحت السماء فان للسماء طبيعة موجودة خاصة بها غير التي للكائنة الفاسدة اذ كانت السماء موجودة دائما اى فى جميع الازمنة الثلاثة الماضى والحاضر والمستقبل والامور الكائنة الفاسدة متغيرة والعدد عندهم الذى منه كان قوام العالم طبيعته طبيعة واحدة بعينها

قال ارسطو

فاذا ظنوا بشيء ما من الجزئيات ظنا كان على ما ظنوه ويقولون ان ما يكون فوق واسفل والجور والاختلاط والتمييز هو برهان لان كل واحد من هذه هو عدد فيلزم ان تكون الاعظام على هذا النحو متقومة من كثرة لان انفعال كل واحد منها يتبع كل واحد من الاماكن فتراه يكون هذا العدد الذى فى السماء وهو الذى يجب ان يعتقد انه كل واحد من هذه او شيء قريب منه

[Yorum]

Aristoteles çift ve tek ve benzeri gibi sayıların edilmelerinin, doğal cisimlerde bulunan edilmelerden olan beyazlık ve siyahlık ve benzeri gibi duyulur şeylerde bulunan edilmelerin nedeni olduğunu anlamanın nasıl mümkün olacağını sormaktadır. Oysa sayıların edilmeleri ile doğal varlıkların edilmeleri arasında bir ilişki yoktur; eğer hareketli varlıklar birer sayı olsalardı, sayıların edilmelerinin onlarda bulunması zorunlu olurdu.

Aristoteles, "...ve göksel sayıların var olduklarını ve özellikle de hem ezelden hem de şimdi var olduklarını, yine evrenin kendisinden meydana geldiği bu sayının dışında başka bir sayı olmadığını..." derken şunu kastetmektedir: Gökyüzünün kendisinden meydana geldiği sayıların gökyüzünün altında bulunan diğer sayılardan ne yönden farklılaşır? Gökyüzünün oluş ve bozulma konu olmayan kendine özgü bir doğası vardır. Çünkü gökyüzü devamlı yani geçmiş, şimdi ve gelecek zamanların hepsinde var olurken, oluş ve bozulma konu olan şeyler değişkendirler. Oysa Pythagorasçılara göre evrenin kendisinden oluştuğu sayının doğası o şeylerin doğasıyla bir ve aynıdır.

[990a22-9]

Pythagorasçılar tikellerden bir şey hakkında düşündükleri için, [o şeyin] düşündükleri gibi olduğunu zannederler. Yukarıda ve aşağıda olan, haksızlık, karışım ve ayrışım olanın buna kanıt olduğunu söylerler, çünkü bunların her biri birer sayıdır. Öyleyse bu tarzda büyüklüklerin çokluktan oluşması gerekir, çünkü onlardan her birinin edilmesi bir yere bağlıdır ve bunun da göksel olan sayı olduğu görülür ve de onun, bunlardan her biri ya da ona benzeyen bir şey olduğuna inanılır.

التفسير

يريد ويلزم هذا الراى ان يكون العلم بالجزئيات ثابتا غير متبدل لان العدد غير متبدل فيجب ان تكون المحسوسات غير متغيرة فى جوهرها اذ كانت عددا

وقوله ويقولون ان ما يكون فوق واسفل والجور والاختلاط والتميز هو برهان لان كل واحد من هذه هو عدد يريد ان كون الموجودات اكثرها ازواجا مثل العلو والسفل وسائر الاضداد يدل على ان الموجودات عدد

ولما وضع هذا من قولهم قال فيلزم ان تكون الاعظام على هذا النحو متقومة من كثرة لان انفعال كل واحد منها يتبع كل واحد من الاماكن فتراه يكون هذا العدد الذى فى السماء يريد فيلزم على هذا الوضع ان تكون الاجسام كلها مركبة من كثرة عددية فتكون طبيعة جميعها طبيعة واحدة وان تكون الفصول التى فيها والانفعالات التى من قبلها تختلف فى الاسماء والحدود التى تدل عليها الاسماء حتى تسمى بعض الاجسام سماء وبعضها ماء وبعضها هواء وبعضها نار انما استفادتها هذه الاجسام من قبل الاماكن لا أن لها فصولا جوهرية هى التى اقتضت لها هذه الاماكن بل الامر بالعكس وهذا غاية الشناعة فانه يلزم هذا الوضع ان يكون الجسم الواحد بعينه ذو الطبيعة الواحدة بعينها اذا وضع فوق سماء وحُدَّ بحد السماء وكان ازليا من قبل الموضع واذا كان اسفل كان كائنا فاسدا من قبل الموضع وسمى نارا او ارضا او هواء او ماء وهذا كله شنيع مستحيل

[Yorum]

Aristoteles, sayı değişmez olduğu için, bu görüşün tikellere ilişkin bilginin sabit olup değişmeyen olmasını gerektirdiğini, eğer sayı iseler, duyulur şeylerin de özünde değişmeyen olmaları gerektiğini kastetmektedir.

“Yukarıda ve aşağıda olan, haksızlık, karışım ve ayrışım olanın buna kanıt olduğunu söylerler, çünkü bunların her biri birer sayıdır.” derken Aristoteles, varlıkların çoğunun yükseklik ve alçaklık ve diğer zıtlıklar gibi çiftler halinde oluşunun, varlıkların birer sayı olduğuna gönderimde bulunduğunu kastetmektedir.

Aristoteles, bunu onların görüşü olarak varsaydığı için şöyle demiştir: “Öyleyse bu tarzda büyüklüklerin çokluktan oluşması gerekir, çünkü onlardan her birinin edlgesi bir yere bağlıdır ve bunun da göksel olan sayı olduğu görülür.” Aristoteles şunu kastetmektedir: Bu varsayım göre bütün cisimlerin sayısal çoklukta bileşik olmalarından dolayı hepsinin doğasının bir ve aynı olması ve de cisimlerde bulunan ayrımlarla cisimler nedeniyle gerçekleşen edlgilerin adlar ve adların kendilerine gönderimde buldukları tanımlar konusunda farklı olması gerekir. Öyleki cisimlerin bazıısı gök, bazıısı su, bazıısı hava ve bazıısı da ateş diye adlandırılır. Bu cisimler, kendileri için bu yerleri gerektirecek olan özsel ayrımlar bakımından değil, yalnızca yerler bakımından adları elde ederler; ancak durum bunun tersidir ve bu son derece saçma bir şeydir. Çünkü bu varsayım, bir ve aynı cismin bir ve aynı doğaya sahip olmasını gerektirir. Cisim yukarı konumlandırıldığında gök diye adlandırılıp göğün tanımıyla tanımlanır ve konum bakımından ezeli-ebedi olur ve aşağıya konumlandırıldığında konumu bakımından oluş ve bozuluşa konu olur ve ateş, toprak, hava ya da su olarak adlandırılır. İşte bütün bunlar saçma ve imkânsızdır.

ولما كانت هذه الاشياء الشنيعة لم يقولوا بها صراحا ولاكنها لازمة لهم عن اقاويلهم قال وهو الذى يجب ان يعتقد انه كل واحد من هذه او شىء قريب منه يريد وهذا الذى لزمهم هو الذى يجب ان يعتقد فى كل واحد من الاجسام على مذهبهم او قريب منه [ولما كان هذا النحو من الشناعة لا يلزم من قال ان الاعداد مبادئ الموجودات المحسوسة على انها صور لها وحدود لا انها المحسوسة انفسها كما وضع هولاء قال]

قال ارسطو

فاما افلاطون فانه يقول انه غيره لانه يرى ان هذه واسبابها اعداد غير ان العلل معقولة وهذه محسوسة فلتترك الان اقاويل الفيثاغوريين ونكتفى بما ذكرناه فيها

التفسير

يقول فاما افلاطون فانه يقول ان العدد الذى هو اسباب المحسوسات غير العدد الذى هو المحسوسات لانه يرى ان العدد الذى هو اسباب الاعداد المحسوسة هو من المحسوسات واسبابها الصورية اعداد لاكن يقول ان الاعداد التى هى اسباب هى من طبيعة المعقول والاعداد التى هى اسباب لها من طبيعة الاشياء المحسوسة

ولما رأى ان فيما قاله فى الرد على الفيثاغوريين كفاية وانه ينبغى بعد هذا ان يشرع فى الرد على من يقول ان الاعداد هى اسباب المحسوسات ...

Bu şeyler saçma olduğu için, onlara ilişkin açık bir görüş belirtmemişlerdir, ancak bu saçma şeyler, görüş belirtmeleri için onlara gereklidir. Aristoteles "...ve de onun, bunlardan her biri ya da ona benzeyen bir şey olduğuna inanılır." sözüyle, onlar için bağlayıcı olan bu şeyin, onların öğretisi ya da yakın bir öğretiye göre, cisimlerden her biri hakkında inanılması gereken şey olduğunu kastetmektedir. [Bu tarz bir saçmalık, varlıkların formları olmaları dolayısıyla sayıların duyulur varlıkların ilkeleri olduğunu ileri süren kimseleri bağlamadığı ve Pythagorasçıların varsaydıkları gibi tanımlar da bizzat duyulur şeyler olmadığı için Aristoteles şöyle demiştir:]

[990a29-34]

Oysa Platon onun başka bir şey olduğunu söylemektedir, çünkü o, bu tikel şeylerin ve onların nedenlerinin sayılar olduğunu, bununla birlikte nedenlerin akledilir ve bu tikel şeylerin ise duyulur şeyler olduklarını düşünmektedir. Şimdi Pythagorasçıların görüşlerini bir yana bırakalım ve onlar hakkında anlattığımız şeylerle yetinelim.

[Yorum]

Aristoteles, Platon'un, duyulur şeylerin nedenleri olan sayının duyulur şeyler olan sayıdan farklı olduğunu söylediğini belirtmektedir. Çünkü Platon, duyulur şeylerin sayılarının nedenleri olan sayının duyulur şeylerden olduğunu düşünmektedir. Ancak o, nedenler olan sayıların akledilir olanın doğasından kaynaklanırken onlara neden olan sayıların ise duyulur şeylerin doğasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Aristoteles, Pythagorasçıların çürütülmesi konusunda ileri sürdüğü görüşler yeterli olduğu ve bundan sonra sayıların duyulur şeylerin nedenleri olduğunu öne sürenleri çürütmeye başlaması gerektiği için, şöyle demiştir: ...

قال فلترك الان اقاويل الفيثاغوريين ونكتفى بما ذكرناه فيها فاخرج القول مخرج من يامر نفسه بترك ما فعله من ذكر ارائهم والاكتفاء بما عاندهم به لفهم من ذلك تاكيد الامر عليه ووجوبه فان الانسان انما يامر نفسه بفعل ما هو فى الغاية من الوجوب عنده فاذا اخرج القول هذا المخرج فهم انه فى الغاية من الوجوب وهو من اساليب الفصاحة المشتركة لجميع الامم فافهم ذلك ولذلك ابتدا فى كتاب القياس فقال لنقل عماذا هو الفحص وما الشئ الذى من اجله الفحص

قال ارسطو

فاما الذين وضعوا الانواع اسبابا فانهم اولا يلتمسون الاسباب من الموجودات وثانيا انهم ياخذون ان اعداد هذه متساوية حتى ان اراد انسان ان يعد لم يمكنه ان يصير الموجودات اقل كمالا يمكنه ان يصيرها اكثر فالانواع اذا متساوية او ليست باقل

التفسير

يريد فاما الذين وضعوا الانواع اسبابا للموجودات المحسوسة فانهم اولا يخطئون خطأ من يلتمس معرفة اسباب موجود موجود من موجود اخر ولا يلتمسون سببه من جهة معقوله الكلى وانما قال ذلك لانهم لما فحصوا عن الضرورة التى توجد فى علوم الاشياء ادخلوا نوعا اخر من الموجودات وهى التى تسمى بالصور وقد كان يجب عليهم ان يعطوا السبب فى ذلك من حيث فيها معنى معقول مشترك لا من قبل موجود اخر ...

“Şimdi Pythagorasçıların görüşlerini bir yana bırakalım ve onlar hakkında anlattığımız şeylerle yetinelim.” Bu ifade, bundan işin önemini ve gerekliliğini anlamamız için, Pythagorasçıların görüşlerini söylemekten ve onların ısrarcı oldukları şeylerle yetinmekten vazgeçmeyi kendisine emreden kimsenin öne sürdüğü ifadedir. Öyle ki insan kendisi için zorunlu bir amaç içinde olmayı gerçekleştirmeyi kendisine dikte eder. Öyleyse, öne sürülen bu ifadeden, Aristoteles zorunlu bir amaç içinde olmayı anlamıştır ve o amacın da bütün insanlar için ortak açıklama yöntemlerinden biri olduğunu bilmelisin. Bu nedenle Aristoteles *Kıyas Kitabı*'nda o araştırmannın ne hakkında olduğunu ve araştırmannın hangi şey uğruna yapıldığını aktarmaya girişmiştir.

[A.9] [990a34-b5]

Türleri nedenler olarak ortaya atanlara gelince, onlar öncelikle nedenleri varlıklar dünyasında aramışlar, sonra da bu varlıkların sayılarıyla [nedenleri] eşit sayıda almışlardır. Hatta insan saymak istese, varlıklar daha çok sayıda olduğunda mümkün olmadığı gibi daha az sayıda olduğunda da mümkün olmaz. Öyleyse türler ya eşit sayıda ya da [varlıklardan] daha az sayıda değildir.

[Yorum]

Aristoteles şunu kastetmektedir: Türleri duyulur varlıkların nedenleri olarak ortaya koyan kimseler, öncelikle varlıkların nedenlerinin bilgisini onun nedenini tümel aklediliri yönünden aramayıp başka bir varlıkta arayan kimsele rin yanlı şına düşmüşlerdir. Aristoteles'in böyle demesinin nedeni, onların, şeylerin bilgisinde bulunan zorunlu olanı araştırmadıkları için, formlar denilen, varlıklardan başka bir türü ortaya atmalarıdır. Bu konuda, aralarında ortaklık olmayan başka bir varlık açısından değil de ortak akledilir kavram bakımından bir neden vermeleri gerekiydi. ...

ليس بينهما شركة فرفعوا طبيعة النوع وهو المعنى الكلى فصارت
الموجودات مشتركة الاسم وارتفع الاسم المتواطى وارتفعت
العلوم

وقوله وثانيا انهم ياخذون ان اعداد هذه متساوية حتى ان اراد انسان
ان يعد لم يمكنه ان يصير الموجودات اقل كما لا يمكنه ان يصيرها
اكثر يريد وغلطهم الثانى انهم يضعون من كل نوع من انواع
الموجودات عددا زوجا وانه ليس يوجد نوع هو فرد حتى ان اراد
انسان ان يعدّ لم يمكنه ان يعد من الانواع ما هو اقل من زوج كما
لا يمكنه ان يعد اكثر

وقوله فالانواع اذا متساوية او ليست باقل يريد فالانواع اذا متساوية
او ليست باقل ولا اكثر ويريد بالمتساوية الأزواج

قال ارسطو

وهولاء يتركون الشئ الذى منه تلتمس الاسباب ويعدلون عنه فان
فى كل واحد من هذه اسم مشترك وفى جواهر الاشياء الاخر
فيكون فى الكثرة واحد وفى هذه وفى الازلية ايضا

التفسير

يقول وهولاء يتركون الطريقة التى منها تلتمس اسباب الاشياء وهو
النظر فى طبيعتها النوعية فان من النظر فى هذه الطبيعة اعنى
النوعية تلتمس اسباب الاشياء لا من النظر فى طبيعة موجودات
اخر ليس بينها اشتراك

Bu yüzden tümel kavram olarak türün doğasını yüceltmişlerdir. Böylece varlıklar ad bakımından ortak oldular ve üzerinde uzlaşılan ad ve [ona ilişkin] bilgiler de yüceltilmiş oldu.

Aristoteles'in "...sonra da bu varlıkların sayılarıyla [nedenleri] eşit sayıda almışlardır. Hatta insan saymak istese, varlıklar daha çok sayıda olduğunda mümkün olmadığı gibi daha az sayıda olduğunda da mümkün olmaz." ifadesiyle şunu kastetmektedir: Onların ikinci yanlışı, sayıyı varlık türlerinden her birisiyle eşit kabul etmeleridir. Tür tekil olarak bulunmaz, hatta insan onu saymak istese, türleri eşit olandan daha çok sayması mümkün olmadığı gibi daha az sayması da mümkün değildir.

Aristoteles "Öyleyse türler ya eşit sayıdadır ya da [varlıklardan] daha az sayıda değildir." sözüyle, türlerin ya eşit sayıda olduğunu ya da [varlıklardan] daha az veya daha çok sayıda olmadığını, yani eşlerin eşit sayıda olduğunu kastetmektedir.

[990b5-8]

Platoncular, kendisinden hareketle nedenlerin ortaya konduğu şeyi terk etmişler ve onu [aramayı] bırakmışlardır. Bunlardan her birinin ve diğer şeylerin tözlerinin ortak bir adı vardır. Böylece, ister duyusal tözler isterse ezeli-ebedi şeyler olsun, çoklukta birlik meydana gelir.

[Yorum]

Aristoteles, Platoncuların kendisinden hareketle şeylerin nedenlerinin ortaya konduğu yöntemi, yani nedenlerin türsel doğalarını araştırmayı terk ettiklerini söylemektedir. Çünkü şeylerin nedenleri, aralarında herhangi bir ortaklık bulunmayan diğer varlıkların doğasını değil de bu doğayı yani türsel doğayı araştırma yoluyla bulunur.

وقوله فان فى كل واحد الى اخر قوله يريد فان فى كل واحد من اشخاص الانواع اسم مشترك ومعنى مشترك حتى انه يلزم ان يكون فى الجواهر التى هاهنا معنى واحد مشترك وان كان هاهنا جواهر ازلية من شأنها ان تفهم هذه وتعطى حدودها لزم ان يكون فيها ايضا معنى واحد مشترك وبالجملة طبيعة نوعية ليس لها وجود الا من جهة ما هى فى العقل

قال ارسطو

وايضا ليس يتبين بالانحاء التى تتبين وجود الانواع وان لهذه وجودا وذلك لان بعضها لا يكون منه قياس ضرورة ومن بعضها ليس يتبين لنا التى ظن بها انها انواع اما بحسب الاقاويل الماخوذة من العلوم فانما تكون الانواع للاشياء التى هى علوم اما من الواحد فى كثيرين واما من الموجبات واما من تصور شيئا فاسدا من الفاسدات فانما ذلك خيال ما لهذه الاشياء

التفسير

يقول وايضا فانه ليس بين ان للجوهر الكلى وجودا بالنحو الذى هو للجوهر المشار اليه وذلك ان الجوهر المشار اليه ليس يكون منه قياس البتة وانما يكون قياس من قبل الجوهر الكلى والجوهر الكلى ليس يكون عليه قياس اصلا فالجوهران متباينان

وقوله اما بحسب الاقاويل الى قوله واما من الموجبات يريد اما الاقاويل التى هى اجزاء براهين وتسمى علوما فانها ليست شيئا اكثر من الانواع ...

Aristoteles “...her birinin (...) vardır.” ifadesiyle şunu kastetmektedir: Türlerin fertlerinden her birinin ortak bir adı ve ortak bir kavramı vardır, hatta öyle ki, buradaki tözlerin ortak bir kavrama sahip olmaları gerekir. Anlaşılabilir ve tanımlanabilir ezeli-ebedî tözler varsa, bunların da ortak bir kavramının bulunması gerekir. Özetle, türsel doğanın akılda varolması dışında bir varlığı yoktur.

[990b8-15]

Yine, türlerin varlığının açıklandığı yöntemler bunların varlığı için belirgin değildir. Çünkü onlardan bir kısmından zorunlu çıkarım yapılamaz ve bir kısmından çıkarım yapılsa da türler oldukları sanılan şeyler bizim için açık değildir. Bilimlerden elde edilen kanıtlara göre, bilgileri olan şeylerin türleri de vardır. İster çoklar içindeki bir olsun ister bir olumlama olsun isterse bozuluşa konu olan şeylerden birinin tasavvuru olsun, bu yalnızca o şeylerin [zihindeki] bir imgesidir.

[Yorum]

Aristoteles, tümel tözün, duyusal tözün varlığının bulunması tarzında bir varlığının açık olmadığını söylemektedir. Çünkü duyusal tözden hiçbir şekilde çıkarım yapılamaz, çıkarım ancak tümel tözden hareketle yapılır ve tümel töz üzerine kesinlikle bir çıkarım yapılamaz. Öyleyse bu iki töz birbirinden farklıdır.

Aristoteles “...kanıtlara göre, (...) ister bir olumlama olsun...” ifadesiyle şunu kastetmektedir: Kanıtlamaların parçaları olan ve bilgiler olarak adlandırılan önermeler türlerden daha fazla bir şey değildir. ...

وهذه هي المتقومة من الكلى الذى يقال فى رسمه انه واحد
محمول على كثيرين ومن الموجبات التى يقال فى رسمها انها
حمل شىء على شىء

ولما عرف الفرق بين الجزئيات والانواع اراد ان يعرف الفرق بين
طبيعة الخيال والعقل فقال واما من تصور الى اخر الفصل يريد
واما من تصور فاسدا من الفاسدات فانما ذلك خيال لا معقول
ويعنى بالفاسدات الاشخاص التى دخولها تحت الاجناس التى هى
علوم كدخولها تحت الكلى المحمول على كثيرين وكدخولها
تحت الموجبة والسالبة وذلك ان الكلى ليس له وجود الا من
حيث هو علم اى من حيث هو فى النفس وكذلك الموجبة
والسالبة

فقوله واما من تصور شيئا فاسدا من الفاسدات فانما ذلك خيال ما
لهذه الاشياء يريد ان الادراكات التى تسمى العلوم انما هى لاشياء
هى فى المحسوسات غير كائنة ولا فاسدة الا بالعرض وهى
المعانى الكليات التى يدركها العقل فيها وهى الصور واما
الادراكات التى تكون للكائنة الفاسدة وهى الاشخاص المجتمعة
من المادة والصورة فان ذلك ليس هو علما لها وانما هو خيال لها
فكأنه اراد ان لهذه الامور لمحسوسة نوعين من الادراك نوع ليس
هو علما لها وانما هو خيال ونوع هو علم لها وهو معقولاتها
الكلية

Bu önermeler birden çok şey üzerine yüklenen tek bir şey diye betimlenen tümelden ve bir şeyin bir şeye yüklem olması diye betimlenen olumlamalardan oluşmuştur.

Aristoteles, tikellerle türler arasındaki ayrımı tanımlayınca, imgelem ve aklın doğaları arasındaki ayrımı tanıtmak istemiştir. “Bozuluşa konu olan şeylerden birinin tasavvurundan elde edilen kanıtta gelince, bu yalnızca o şeylerin [zihindeki] bir imgesidir.” diyerek, bozuluşa konu olan bir şeyin tasavvurundan elde edilen şeyin akledilir değil de bir imge olduğunu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, bozuluşa konu olanlarla kastedilen, birden çok şeye yüklenen tümelin ya da olumlu ve olumsuzun kaplamına dahil olması gibi, bilimler olan cinslerin kaplamına dahil olan fertlerdir. Çünkü ister olumlu ister olumsuz olsun, bilinen olması yani zihinde bulunması dışında tümelin herhangi bir varlığı yoktur.

Aristoteles “...isterse bozuluşa konu olan şeylerden birinin tasavvuru olsun, bu yalnızca o şeylerin [zihindeki] bir imgesidir” sözüyle şunu kastetmektedir: Bilgiler olarak adlandırılan algılamalar yalnızca dolaylı olarak oluş ve bozuluşa konu olan duyulurlar hakkındaki şeylerin algılamalarıdır. Onlar, aklın doğrudan kendilerini algıladığı tümel-lerdir, ki bunlar da formlardır. Madde ve formdan oluşan, oluş ve bozuluşa konu olan fertler hakkındaki algılamalar bilgi değil, yalnızca birer imgedir. Sanki Aristoteles, burada duyulur şeylerin iki tür algısının olduğunu, birinci tür algı-lamanın bilgi değil algılama, ikinci tür algılamanın ise du-yulur şeylerin tümel akledilirleri olmasından dolayı bilgi olduğunu söylemektedir.

قال ارسطو

فاما المحققون للاقاويل فمنهم من يجعل الانواع من المضاف ولا يرون ان شيئاً بنفسه يكون جنسا ومنهم من يقول بالانسان الثالث وهم يرفعون بالوحدة الاقاويل التي فى الانواع وخاصة التي يرى القائلون بالانواع انها هذه ويلزم من ذلك الا تكون الاثنينية متقدمة على العدد وهذا ايضا فمضاف الى شىء ثم هو يقال على نفسه وسائر ما قال به قوم من الاراء فى الصور وزلوا فيه من قبل المبادئ

التفسير

يقول ان المحققين من الحكماء هم الذين يرون ان الانواع من المضاف وانها امور ليست موجودة بذاتها اذ كان بينا من امر المضاف انه انما يقال بالاضافة الى شىء وانه اذا ارتفع الذى يضاف اليه ارتفع فاما ان الانواع من المضاف فهو بين من حدودها وذلك ان النوع هو اخص كليين يليق ان يجاب به فى جواب ما هو الشىء كما قيل فى صناعة المنطق

وقوله ومنهم من يقول بالانسان الثالث يريد ان منهم من كان يقول انه كما يلزم ان يوجد للانسان المحسوس انسان معقول كذلك يلزم ان يوجد للانسان المعقول من حيث هو موجود فى النفس انسان ثالث معقول

وقوله ويرفعون بالوحدة الاقاويل التي فى الانواع وخاصة التي يرى القائلون بالانواع انها هذه يريد وهم يرفعون بوضعهم الصور واحدة بالعدد حدود الانواع ...

[990b15-22]

Platon'un görüşlerini kabul edenlerin bir kısmı kendinde şeyin cins olduğunu kabul etmeyerek türleri göreliden elde etmiş, bir kısmı ise Üçüncü Adam kanıtını ileri sürerek, türler hakkındaki ilkeleri, özellikle de türlerin bu ilkeler olduğunu kabul edenlerin görüşlerini bütünüyle ortadan kaldırmışlardır. Bundan, iki olanın sayıdan önce gelmediği ve sayının da bir şeye göreliden olduğu ve kendisine yüklem olduğu sonucu çıkmaktadır. İdealara dair görüş belirten ve bu konuda ilkeler bakımından çelişkiye düşenlerin görüşlerini de eklemek gerekir.

[Yorum]

Aristoteles, türlerin göreliden meydana geldiğini ve onların bizzat var olmadığını savunan kesin kanıtı esas alan filozoflardan söz etmektedir. Çünkü açıktır ki, göreliden olan şeyden kasıt, bir şeye göreliden olmakla söylenmesidir ve kendisine göreliden olan şey ortadan kalktığında o da ortadan kalkar. Göreliden oluşan türler tanımlarından açıktır, çünkü tür, mantık biliminde ifade edildiği gibi, şeyin mahiyetine ilişkin yanıtta söylenmeye layık iki tümelin en özel olanıdır.

Aristoteles "...bir kısmı ise Üçüncü Adam kanıtını ileri sürmüştür." derken şunu kastetmektedir: O filozoflardan bazıları duyulur insan için akledilir insanın varolmasının zorunlu olması gibi, yine aynı şekilde zihinde varolması bakımından akledilir insan için de akledilir Üçüncü Adamın olmasının zorunlu olduğunu ileri sürmektedirler.

Aristoteles "...türler hakkındaki ilkeleri, özellikle de türlerin bu ilkeler olduğunu kabul edenlerin görüşlerini bütünüyle ortadan kaldırmışlardır." sözüyle onların türlerin tanımları olan ve sayıca bir olan formlar olduğu görüşünü reddettiklerini ifade etmektedir. ...

لان الواحد بالعدد لا يحمل على كثيرين والنوع هو معنى واحد بالصورة ولذلك قيل في حدّه انه الكلى المحمول على كثيرين من طريق ما هو واكثر ما يلزم هذا من يقول ان طبيعة الانواع المفارقة هي طبيعة المحسوسات بعينها

وقوله ويلزم من ذلك الا تكون الاثنينية متقدمة على العدد يريد انه اذا كانت الاجناس والانواع امورا قائمة بذاتها انه يلزم ان تكون متقدمة على الاسطقسات التي منها تركبت الاشياء الداخلة تحت ذلك الجنس لان المعقول العام يكون متقدما بالسببية والزمان على الشيء الذي تحته فيكون الاثنان الذي منه يتركب العدد متاخرا عن العدد والمركبات من الاسطقسات الاربعة اعنى الاجسام المتشابهة الاجزاء متقدمة على الاسطقسات الاربعة

وقوله وهذا مضاف الى شىء يريد وكيف يكون العدد متقدما على الاثنينية والاثنينية موجودة بذاتها والعدد من المضاف

وقوله ويكون هو يقال على نفسه يريد ان العدد اذا وضع مفارقا وكان ابدا مقولا على غيره لزم ان يقال على نفسه وذلك مستحيل

وقوله وسائر ما قال به قوم من الاراء فى الصور وزلوا فيه من قبل المبادئ يريد وتلزم هذه المحالات جميع الاراء التي قال بها جميع من ادخل الصور وزلوا فى ذلك من قبل فحصهم عن المبادئ

Çünkü sayıca bir olan çok olan üzerine yüklem olamaz ve tür form bakımından tek bir anlamdır. Bu yüzden türün tanımında mahiyet bakımından birden çok şeye yüklem olan tümel olduğu söylenir. Bu, daha çok ayırık türlerin doğasının aynıyla duyulur şeylerin doğası olduğu görüşünü savunan kimseyi bağlar.

Aristoteles "...bundan iki olanın sayıdan önce gelmediği... sonucu çıkmaktadır." sözüyle şunu kastetmektedir: Cinsler ve türler bizzat kendilerinde varolan şeyler olduğunda, bunların, bu cinsin kaplamasına giren şeylerin kendilerinden bileşerek meydana geldiği öğeleri öncelemesi gerekir. Genel akledilir [şey] nedenlilik ve zaman bakımından kaplamında bulunan şeyden önce geldiği için, sayının kendisinden bileştiği iki, sayıdan sonra gelir ve dört öğeden bileşenler yani parçaları birbirine benzeyen cisimler de dört öğeden önce gelir.

Aristoteles "...ve sayının da bir şeye göreliliği..." demiştir. İkilik bizzat varolduğu ve sayı da göreliliğinden meydana geldiği hâlde, sayı nasıl olur da ikilikten önce gelir?

Aristoteles "...ve kendisine yüklem olduğu..." ifadesiyle, sayının [maddeden] ayırık [bir varlık] olarak kabul edildiği ve sürekli olarak kendisinden başkasına yüklem olduğunda, kendisine yüklem olması gerektiğini ve bunun da imkânsız olduğunu kastetmektedir.

"Formlara dair görüş belirten ve bu konuda ilkeler bakımından çelişkiye düşenlerin görüşleri de bu kabildendir." sözüyle Aristoteles şunu kastetmektedir: Bu çelişkiler, ideaları kabul eden ve bu konuda ilkeleri araştırmada yanlış düşen bütün filozofların ileri sürdükleri tüm görüşleri bağlar.

قال ارسطو

وايضا فبحسب التصور بالعقل الذى قالوا انه الصور يلزم ان لا تكون الصور للجواهر فقط بل ولاشياء اخر كثيرة لان المعقول ليس انما هو للجواهر فقط بل ولما ليس بجوهر وكذلك العلوم ايضا ليست مقصورة على الجواهر بل تكون علوم باشياء اخر ومثل هذه اشياء كثيرة لا تحصى تلزمهم

التفسير

يريد وايضا يلزمهم اذا قالوا ان التصور بالعقل هو للصور القائمة بذاتها الا تكون الصور للجواهر فقط بل وللاعراض لان التصور بالعقل ليس هو للجواهر فقط بل وللاعراض

قال ارسطو

واما بحسب الضرورى وما ظن فيها بحسبه هل انواع الجواهر مختلطة فالضرورى ان تكون انواع مفردة لان حصرها ليس بطريق العرض بل يجب ان يكون كل واحد منها فى نفسه حاصرا اذ كان ليس يقال على موضوع اقول مثل ان يكون شيء فيه الضعفية فذلك الشيء فيه الازلية الا ان ذلك بطريق العرض لانه عرض للضعف ان كان ازليا والاشياء التى انواعها جواهر فهى فى هذا الموضوع تدل على جواهر واما هناك فإى شيء كان الموجود قيل انه شيء ومع ذلك فواحد على كثيرين فان كان هو نوع الانواع وكان للمحصورة شيء تشترك فيه فما الشيء الذى يخص الشئيات الفاسدة والشئيات هى للكثرة ...

[990b22-7]

Yine, Platoncuların idealar dedikleri aklî tasavvura göre, ideaların yalnızca tözlerin ideaları değil, aynı zamanda diğer pek çok şeyin de ideaları olması gerekir. Çünkü akledilir, yalnızca tözlerin aklediliri değil, aynı zamanda töz olmayan şeylerin de akledilidir. Yine aynı şekilde bilgiler yalnızca tözlerle sınırlı değildir, başka şeylerle ilgili bilgiler de vardır. Bunun gibi, onları bağlayan pek çok şey vardır.

[Yorum]

Yine Platoncular, aklî tasavvurun bizzat kendinde varolan ideaların tasavvuru olduğunu ileri sürdüklerinde, onlar yalnızca tözlerin ideaları olmazlar, aynı zamanda ilinekle-
rin de ideaları olurlar. Çünkü aklî tasavvur yalnızca tözün tasavvuru değil, aynı zamanda ilinekle-
rin de tasavvuru-
dur.

[990b27-991a8]

Formların zorunluluğu ve onlar hakkında inanılan görüşe göre, tözlerin türleri karışım mıdır? Zorunlu olanın tek başına türler olması gerekir, çünkü onların pay alması dolaylı yolla değildir, hatta bir konuya yüklem olmaması bakımından onlardan her birinin bizzat kendilerinden pay alınan olması gerekir. Onda zayıflıkla ilgili bir şey olması örneğini veriyorum. Örneğin kendisinde çift olma bulunan bir şey, kendisinde ezeli-ebedilik bulunan şeydir, bu da ancak dolaylı yolla olur. Çünkü çift olma ezeli-ebedî ise, ezeli-ebedilik çift olma için bir ilinektir. Türleri tözler olan şeyler bu konumda tözlere gönderimde bulunurlar. Burada varolan herhangi bir şey için şey denilir. Bununla birlikte, çokluk üzerindeki birlik eğer türlerin [üzerindeki] tür olursa ve kendisinde ortak olan şey de pay alınan şeye aitse, o zaman iki olan çokluk için olmasına karşın, bozuluşa konu olan iki olanlara özgü olan şey ne olacaktır? ...

وذلك ان الثنائية ازلية وهى هى واحدة فتقال بالقياس الى شىء وعلى نفسها وان لم يكن النوع هو هو كانت هذه مشتركة الاسم ومتشابهة مثل ان يسمى مسم انسانا بقلياس وخشبة من غير ان ينظر الى معنى يشترك فيه

التفسير

يقول واما بحسب الامر الذى يظهر انه ضرورى فى الصور وما يلزم عنه فهو ان يعتقد ان الانواع التى تعطى حدود ما تحتها وجواهرها يجب ان تكون هى وما تحمل عليه متحدة لان حملها على ما تحتها ليس بطريق العرض مثل حمل الاعراض على الجواهر والاعراض بعضها على بعض وانما قال هذا لان من كون هذه العلوم ضرورية اعتقد القائلون بالصور ان العلوم جواهر مفارقة وسموها بالصور فقوله فالضرورى ان تكون مفردة يعنى فالذى يقتضيه كونها علوما ضرورية ان تكون هى وما تحمل عليه واحدة بالفعل ثم اتى بالسبب فى ذلك فقال لان حصرها ليس هو بطريق العرض يريد لان حصر العام منها لموضوعاتها التى تقال عليها ليس مثل الحصر الذى يكون فى حمل الاعراض على الجواهر ولا الذى يكون فى حمل الاعراض بعضها على بعض ثم قال بل يجب ان يكون كل واحد منها حاصرا فى نفسه اذ كان ليس يقال على موضوع يريد بل يجب ان يكون كل واحد من محمولات الصور حاصرا لجوهر موضوعه اولاً وبالذات اذ كان ليس يحمله عليه حمل الاعراض على موضوعاتها فان الاعراض انما تحصر موضوعاتها بالعرض

Çünkü iki olan ezeli-ebedidir ve özdeşlik bakımından bir-
dir, dolayısıyla iki olan bir şeye kıyasla ve kendisine yük-
lem olur. Eğer tür özdeşlik olursa, bu, ad ortaklığı ve ben-
zerlik olmuş olur. Örneğin, ondaki ortak anlama bakmak-
sızın Kallias ve heykeli insan diye adlandırmak.

[Yorum]

Aristoteles şunu kastetmektedir: İdeaların zorunlu olduğu
ve bunun gerektirdiği görüşe gelince, bu, kaplamında bu-
lunan şeylerin tanımlarını ve tözlerini veren türlerin ve bu
türlerin kendisine yüklem olduğu şeylerin bileşik olması
gerektiğine inanmaktır. Çünkü onların, kaplamalarında
bulunan şeylere yüklem olması dolaylı yolla değildir. Ör-
neğin, ilineklerin tözlere ve ilineklerin birbirlerine yüklem
olması. Aristoteles, bu bilgilerin zorunlu oluşundan hare-
ketle idealar görüşünü ileri sürenlerin bilgilerin ayrıık töz-
ler olduğuna inanmaları ve bu tözleri de idealar olarak
adlandırmalarından dolayı böyle söylemiştir. Aristoteles,
“Zorunlu olanın basit [türler] olması gerekir...” demiştir,
yani türlerin zorunlu bilgiler olmasının gerektirdiği şey,
türlerin ve bu türlerin kendilerine yüklem olduğu şeylerin
bilfiil bir olmasıdır.

Aristoteles şöyle diyerek bunun nedenini ortaya koymuş-
tur: “...çünkü onların pay alması dolaylı yolla değildir...”
Çünkü kendilerine yüklem olduğu konularının en genel
türden pay alması, ilineklerin tözlere ve ilineklerin birbir-
lerine yüklem olması hususunda olduğu gibi değildir.

Sonra Aristoteles “...aksine bir konuya yüklem olmaması
bakımından onlardan her birinin bizzat kendilerinden pay
alınması gerekir.” sözüyle, aksine ideaların yüklemle-
rinden her birinin, ilineklerin kendi konularına yüklem
olması konunun tözüne yüklem olduğu anlamına gelmedi-
ği için, öncelikle ve bizzat kendi konularının tözüne pay
veren olması gerektiğini kastetmektedir. Çünkü ilinekler
konularına dolaylı olarak pay verir.

ثم اتى بمثال من التى تحمل بعضها على بعض بالعرض من قبل اجتماعها فى موضوع واحد وهى الاعراض فقال اقول مثل ان يكون شىء فيه الضعفية فذلك الشىء فيه الازلية الا ان ذلك بطريق العرض لانه عرض للضعف ان كان ازليا يريد مثل ان يكون شىء يوجد فيه انه ضعف ويوجد فيه انه ازلى فانه يعرض ان يوصف احد ذينك الشئيين بالآخر ويحصره بطريق العرض اعنى ان الازلية تحمل فيه على الضعفية فيقال ان الضعف ازلى كما يقال الموسيقار طيب من قبل انهما عرضا لموضوع واحد

وقوله والاشياء التى انواعها جواهر فهى فى هذا الموضوع تدل على جواهر يريد ولذلك كانت الانواع التى هى جواهر تدل من المحسوسات على اشياء هى جواهر والانواع التى ليست بجواهر تدل من المحسوسات على اشياء ليست جواهر

ثم قال واما هناك فإى شىء كان الموجود قيل انه شىء ومع ذلك فواحد على كثيرين يريد واما هناك فإى شىء كان من الصور المفارقة يصدق عليه انه شىء وموجود وجوهر كما يصدق على اى شىء كان هاهنا انه شىء وموجود ثم قال فان كان هو نوع الانواع وكان للمحصورة شىء تشترك فيه فما الشىء الذى يخص الثنائيات الفاسدة والثنائيات هى للكثرة وذلك ان الثنائية ازلية وهى هى واحدة يريد فان كان قولنا شىء وواحد وموجود المحمول على المفارق والمحسوس هو الحاصر لجمع ما يوجد فى الوجودين وهى صورة الصور وكان للمحصورة شىء تشترك فيه لزم ان يكون للاشياء الموجودة هناك والموجودة هاهنا شىء تشترك فيه ...

Aristoteles, bir konuda toplanmaları bakımından birbirlerine yüklem olan ilineklerden örnek vererek “Örneğin kendisinde çift olma bulunan bir şey, kendisinde ezeli-ebedilik bulunan şeydir, bu da ancak dolaylı yolla olur. Çünkü çift olma ezeli-ebedî ise, ezeli-ebedilik çift olma için bir ilinektir.” Demıştır. Örneğin, bir şeyin kendisinde çift olanın ve ezeli-ebedî olanın bulunması, o iki şeyden her birinin diğeriyle nitelenmesini ve dolaylı yolla ona pay vermesini gerektirir. Yani ezeli-ebedilik, tek bir konunun ilineği olmalarından dolayı, müzisyen doktordur denildiği gibi, çift olan da ezeli-ebedîdir denilerek, çift olmaya yüklem olur.

Aristoteles’in “Türleri tözler olan şeyler bu konumda tözle gönderimde bulunurlar.” ifadesi şunu kastetmektedir: Bu nedenle, töz olan türler duyulurlardan töz olan şeylere, töz olmayan türler ise duyulurlardan töz olmayan şeylere gönderimde bulunurlar. Sonra Aristoteles “Burada varolan herhangi bir şey için şey denilir. Bununla birlikte, çokluk üzerindeki birlik...” derken şunu kastetmektedir: Burada, şey ve var kavramları duyusal dünyada bulunan bir şeye yüklem yapıldığı gibi, ayrı idealardan olan herhangi bir şeyin kendisine şey, varlık ve töz yüklem yapılır.

Bundan sonra Aristoteles “...eğer türlerin [üzerindeki] tür olursa ve kendisinde ortak olan şey de pay alınan şeye aitse, o zaman iki olan çokluk için olmasına rağmen, bozuluşa konu olan iki olanlara özgü olan şey ne olacaktır?” sözüyle şunu kastetmektedir: Ayrı idealara ve duyusal şeylere yüklem olan şey, bir ve var kavramlarımız, formların formu olarak her iki varlıkta bulunan bütün şeylere pay veren olursa ve de kendisinde ortak olan şey de pay alınan şeye aitse, formlar dünyasında varolan şeylerle duyulur dünyada varolan şeylerin ortak oldukları bir şeyin bulunması gerekir. ...

مثال ذلك ان كانت الثنائية الاولى العامة لجميع الثنائيات بحسب قول الذين يقولون ان هاهنا ثنائية مطلقة حاصرة لجميع الثنائيات فما الذى تشترك فيه وما الذى يخص الفاسدة منها وما الذى يخص الازلية وهذا هو الذى دل عليه بقوله فما الشئ الذى يخص الثنائيات الفاسدة والثنائيات هى للكثرة وذلك ان الثنائية ازلية وهى هى واحدة يريد فما الشئ الذى يخص الثنائيات الفاسدة من غير الفاسدة اذ كانت الثنائيات كثيرة وان انزلنا مع ذلك ان الثنائية الاولى عامة للصنفين جميعا فيعرض لهذه الثنائية الازلية العامة لجميع الثنائيات الفاسدة والازلية ان تقال مرة على نفسها من جهة ما هى ازلية ومرة بالاضافة الى غيرها من جهة ما تحصرها وتعرف ذواتها

ثم قال وان لم يكن النوع هو هو كانت هذه مشتركة الاسم ومتشابهة مثل ان يسمى مسم انسانا بقلياس وخشبة من غير ان ينظر الى معنى يشترك فيه يريد وان لم يكن هاهنا معنا واحد تشترك فيه الفاسدة والازلية كان اسم الثنائية المقول على الفاسدة والازلية مقولا باشتراك مثل ان يسمى مسم انسانا وخشبة بزيد وعمرو يريد واذا كانت الثنائية الازلية مقولة باشتراك مع الفاسدة لم تكن صورة لها ولا معرفة جوهرها وبالجملة ان لم يكن هاهنا نوع وهو الذى يحمل على الاشياء المختلفة من طريق ما هو كان الاسم المقول على تلك الصور وعلى ماهياتها باشتراك الاسم وبطلت العلوم

Örneğin, duyulur dünyadaki iki olanın bütün iki olanlar için mutlak ve pay veren olduğunu ileri sürenlerin görüşüne göre birincil iki olan bütün iki olanlar için genellenirse, o zaman kendisinde ortak olunan şey, iki olanlardan bozuluşa konu olana ve ezeli-ebediliğe özgü olan şey ne olacaktır? Bu, Aristoteles'in "...o zaman iki olan çokluk için olmasına rağmen, bozuluşa konu olan iki olanlara özgü olan şey ne olacaktır?" sözüyle gönderimde bulunduğu görüştür. Bununla Aristoteles şunu kastetmektedir: O zaman, iki olanlar birden çok olduğu hâlde, bozuluşa konu olan iki olanları bozuluşa konu olmayanlardan ayıran şey nedir? Bununla birlikte, birincil iki olanın her iki sınıf için de genel olduğunu kabul etmemize karşın, hem bozuluşa konu olan hem de ezeli-ebedî olan bütün iki olanlar için genel ve ezeli-ebedî iki olanın, bir keresinde ezeli-ebedî olması yönünden kendisine yüklem olması, bir keresinde de diğer iki olanlara pay vermesi ve onların özlerini tanımlaması yönünden başkasına göre yüklem olması gerekir.

Aristoteles daha sonra "Eğer tür özdeşlik olursa, bu, ad ortaklığı ve benzerlik olmuş olur. Örneğin, ondaki ortak anlama bakmaksızın Kallias ve heykeli insan diye adlandırmak." sözüyle şunu kastetmektedir: Burada hem bozuluşa konu olan hem de ezeli-ebedî olan iki olanın ortak oldukları bir anlam yoksa hem bozuluşa konu olan hem de ezeli-ebedî olana yüklem olan iki olan adı, ad ortaklığı bakımından yüklem olur. Örneğin, insan ve heykeli Zeyd ve Amr diye adlandırmak. Aristoteles, ezeli-ebedî iki olan bozuluşa konu olan iki olanla ad ortaklığı bakımından yüklem olduğunda, onların ne formu ne de tözünün bilgisi olacağını kastetmektedir. Özetle, burada mahiyet bakımından çeşitli şeylere yüklem olan bir tür olmazsa, bu idealara ve onların mahiyetlerine yüklem olan ad, yalnızca ad ortaklığı bakımından yüklem olur ve bilgiler de geçersizleşir.

قال ارسطو

وقد يتحير الانسان تحيرا تاما فيما تستفيده الاشياء المحسوسة والكائنة الفاسدة من الانواع الازلية اذ كانت ليست سببا لشيء من الحركات والاستحالات وكذلك حالها في العلم ولا معونة فيها ايضا للامور الاخر ولا جواهر تلك من جواهر هذه وهذه ايضا ان لم يكن الواحد في العمومة لم توجد وذلك مثل ان يظن ظان بان العلة في الابيض ان البياض اختلط بالايض غير ان هذا جيد التحريك وانكساغورث اولا وبعده اوطوكسس وقوم اخر قالوا ان من الاشياء السهلة جمع الكثيرة الى واحد لكن ذلك ممتنع بحسب هذا الرأي بل ولا الاشياء الاخر كانت من الانواع على نحو من الانحاء التي جرت العادة بذكرها

التفسير

يقول واذا قد يظهر ان اسباب الاشياء الكائنة الفاسدة وبالجملة المتغيرة هي الاجسام الطبيعية التي هي مبدا الحركات والاستحالات في الامور المحسوسات فقد يتعجب الانسان لم احتيج الى ادخال صور مفارقة من اجل الاجسام الطبيعية ويتحير في ذلك فان الذي هو مفارق كيف يتاتي منه تغيير الموجودات الهولانية وانما الذي يغير الهولانية هيولانية مثلها وقوله وكذلك حالها في العلم يريد انه ليس يضطر ضرورة داعية لادخالها من قبل العلم

[991a8-20]

İnsan [ideaların] duyulur şeylere ve ezeli-ebedî türlerden olup oluş ve bozuluşa konu olan şeylere ne gibi bir yararının olduğu konusunda tam bir şaşkınlık içinde olabilir. Çünkü idealar bir şeyin ne hareketinin ne de değişiminin nedenidir. Yine bilgi konusunda da ideaların diğer şeylere bir yararı yoktur. İdeaların tözleri ne bu şeylerin tözlerindedir ne de duyusal tözler genellik bakımından bir olmadıkça varolabilirler. Örneğin, birisinin beyazlığın nedeninin beyaz nesneyle karışmış beyaz olduğunu düşünmesi. Ne var ki bu, iyi bir kanıt değildir. Öncelikle Anaksagoras ve ardından Eudoksos ve başka bazı filozoflar birçok şeyin tek bir şeyde birleştirilmesini kolay bir şey olarak kabul etmişlerdir, oysa bu görüşe göre bu imkânsızdır. Çünkü diğer şeyler, türlerden alışlagelmiş bir tarzda ortaya çıkmaz.

[Yorum]

Oluş ve bozuluşa konu olan, özetle değişebilen şeylerin nedenlerinin duyulur şeylerdeki hareket ve değişimlerin ilkesi olan doğal cisimler olduğu belirgin olduğu hâlde, insan doğal cisimler için ayrıık idealar getirmeye niçin gereksinim duyulduğuna şaşırabilir ve bu konuda maddî olanı ancak onun gibi maddî olan bir şey değiştirebileceğine göre, ‘ayrıık idea maddî varlıkların değişimini nasıl gerçekleştirilebilir’ diye hayrete düşebilir.

“Yine bilgi konusunda da...” sözüyle, Aristoteles, ideaların bilgi bakımından getirilmesini gerektiren zorunlu bir şeyin bulunmadığını kastetmektedir.

وقوله ولا معونة فيها ايضا للامور الاخر يريد ان الصور ليس يظهر
ان لها معونة فى وجود الامور المحسوسة اى انها لا تولد الامور
المحسوسة لان الذى يولد الشخص انما هو شخص مثله ولا
معونة لها ايضا فى توليد الاشخاص مثل ما توجد للاجرام
السماوية

وقوله ولا جواهر تلك من جواهر هذه يريد ولا جواهر تلك الصور
المفارقة من جواهر هذه الامور المحسوسة اذ كانت تلك ازلية
وهذه كائنة فاسدة فلا يمكن ان تكون اسبابا لها لا على انها صور
ولا على انها اسباب فاعلة

ثم قال وهذه ايضا ان لم يكن الواحد فى العمومة لم توجد مثل
ان يظن ظان بان العلة فى الابيض ان البياض اختلط بالابيض غير
ان هذا جيد التحريك يريد وهذه الجواهر المحسوسة ان لم يكن
فيها معنى عام واحد مخالط لها لم تكن موجودة مثل ما انه لو لم
يكن البياض مخالطاً للاشياء البيض لما كان هاهنا شىء ابيض
اصلا وقوله غير ان هذا جيد التحريك يشير به الى ان اختلاط
المعنى العام الجوهرى بالجزئيات اشد من اختلاط الاعراض
بموضوعاته

وقوله وانكساغورث اولا وبعده اوطوكسس وقوم اخر قالوا ان من
الاشياء السهلة جمع الكثيرة الى واحد لكن ذلك ممتنع بحسب
هذا الراى يريد ...

Aristoteles “...ideaların diğer şeylere bir yararı yoktur.” demekle şunu kastetmektedir: İdeaların duyulur şeylerin varlığa gelmesinde herhangi bir yardımcı yoktur, yani bir varlığı ortaya çıkaran yine onun gibi duyulur bir varlık olduğu için, idealar duyulur şeyleri ortaya çıkarmazlar. Yine ideaların, göksel cisimlerin ortaya çıkışında etkisi olduğu gibi duyulur varlıkların ortaya çıkışında herhangi bir etkisi yoktur.

“İdeaların tözleri ne bu şeylerin tözlerindedir...” sözüyle, ayrıık ideaların tözlerinin duyulur şeylerin tözlerinden olmadığını kastetmektedir. Çünkü idealar ezeli-ebedi iken duyulur şeyler oluş ve bozuluşa konudur. O yüzden ne formları ne de etkin nedenleri olmamasından dolayı, onların nedeni olması mümkün değildir.

Sonra Aristoteles şöyle demiştir: “...ne de duyusal tözler genellik bakımından bir olmadıkça varolabilirler. Örneğin, birsinin beyazlığın nedeninin, beyaz bir nesneyle karışmış beyaz olduğunu düşünmesi. Bu iyi bir kanıt değildir.” Aristoteles şunu kastetmektedir: bu duyusal tözlerde onların karışımını sağlayan tek ve genel bir anlam yoksa, varolamazlar. Örneğin, beyaz nesnelerin karışımını sağlayan beyaz olmasaydı, burada kesinlikle beyaz bir şey bulunmazdı. Aristoteles “Ne var ki bu, iyi bir kanıt değildir.” sözüyle, tözsel genel anlamın tikelleriyle karışımının, ilineklerin konularıyla karışımından daha doğru olduğuna işaret etmektedir.

“Öncelikle Anaksagoras ve ardından Eudoksos ve başka bazı filozoflar birçok şeyin tek bir şey altında birleştirilmesini kolay bir şey olarak kabul etmişlerdir, oysa bu görüşe göre bu imkânsızdır.” Aristoteles burada şunu kastetmektedir: ...

ومن المعروف بنفسه انا نقدر ان نأخذ بسهولة للاشياء الكثيرة معنى واحدا بالكلية موجودا فيها ولو كان هذا المعنى واحدا بالعدد اى مفارقا كما يقول القائلون بالصور لم يمكن ان يوجد فى كثيرين لان الواحد بالعدد لا يوجد فى كثيرين فكان يكون جمع الاشياء الكثيرة الى واحد ممتنعا

وقوله ولا الاشياء الاخر كانت من الانواع على نحو من الانحاء التى جرت العادة بذكرها يريد انه لا يمكن ان تكون الصور سببا للتغيير والكون والفساد ولا بالجملة ان تكون سببا للمحسوسات على نحو من الانحاء التى جرت عادة القائلين بها بذكرها مثل دعواهم انها مثل لها وسبب للعلم بها

قال ارسطو

واما القول بانواع محيطة بنفسها فانه قول فارغ شبيه باقاويل الشعراء وما الشئ الذى لا يفعل من غير ان ينظر الى الصورة يمكن الا يكون موجودا ويمكن ان يكون وان لم يشبه بشئ حتى يكون سقراط ولا يكون وانما يكون مثال سقراط وعلى هذا المثال يبين ان سقراط ازلى وقد توجد له مثل كثيرة كالانواع مثل ما يوجد للانسان الحيوان وذو الرجلين والانسان هو هو فى كليهما

التفسير

قوله واما القول بانواع محيطة بنفسها فانه قول فارغ شبيه باقاويل الشعراء يريد ...

Kendiliğinden açıktır ki, biz birden çok şey için kolaylıkla onlarda varolan tek bir tümel anlam elde edebiliriz. İdealar öğretisini savunanların dediği gibi eğer bu anlam sayıca bir yani ayrıık olsaydı, birden çok şeyde bulunması mümkün olmazdı. Sayıca bir olan birden çok şeyde bulunamayacağı için, birden çok şeyin tek bir şey altında birleştirilmesi imkânsızdır.

Aristoteles “...diğer şeyler, türlerden, alışlagelmiş bir tarzda ortaya çıkmaz.” sözüyle şunu kastetmektedir: İdeaların duyulur şeylerin ilkörnekleri ve onların bilgisinin nedenleri olduğunu ileri sürdükleri örneğinde olduğu gibi, idealar öğretisini kabul edenlerin alışlageldik söylem tarzlarından hiçbirisinden, ideaların değişimin ve oluş ve bozuluşun, özetle duyulur şeylerin nedenleri oldukları [sonucunun çıkması] mümkün değildir.

[991a-20-9]

Türlerin bizzat kendilerini kuşattığı görüşüne gelince, bu ancak şairlerin sözlerine benzeyen boş bir sözdür. Peki, ideaya bakmaksızın etkinlikte bulunmayan şey nedir? [Çünkü] bir şeyin kopyası olmaksızın varolmaması da varolması da mümkündür. Hatta Sokrates ister varolsun ister olmasın, bir Sokrates ilkörneği varolabilir. Bu ilkörneğe göre, Sokrates’in ezeli-ebedî olduğu açık olacaktır ve bir şeyin türler gibi birden çok ilkörneği bulunabilir. Örneğin, insan için canlı, iki ayaklı ve her iki insan bakımından da kendinde insan ideaları gibi.

[Yorum]

Aristoteles’in “Türlerin bizzat kendilerini kuşattığı görüşüne gelince, bu ancak şairlerin sözlerine benzeyen boş bir görüştür.” sözü şunu ifade etmektedir: ...

مثل قول القائل انه يوجد انسان واما القول بانواع محيطة بانفسها لا انواع لاشخاص بل صور قائمة بذواتهاغير ذى جسد ولا لحم ولا عظم فانه قول شعري خيالى لا حقيقة له

وقوله وما الشيء الذى لا يفعل من غير ان ينظر الى الصورة مكن الا يكون موجودا ويمكن ان يكون وان لم يشبه بشيء حتى يكون سقراط ولا يكون يريد وقد يسأل اصحاب المثل الذين يقولون ان الشيء المكون للموجودات لا يمكن فيه ان يكون شخصا من الاشخاص الا وهو ينظر الى مثال ذلك الشخص ويسأل عن طبيعة هذا الشيء المكون بماذا صار مكونا فانه ان كان مكونا باى طبيعة اتفق اى ليس له طبيعة مخصوصة فانه يمكن ان يكون موجودا وغير موجود على السواء وان كان موجودا فيمكن ان ينظر الى النوع الذى هو مثال له ويمكن الا ينظر واذا نظر امكن ان يشبه والا يشبه فيكون الكون انما هو بالاتفاق يريد ان الكون يكون بالاتفاق الا ان يوضع المكون هو من طبيعة المتكون والا لم يكن المكون يكون مثله مثل ان يولد انسان انسانا وان كان ذلك كذلك فلا يكون للمكون حاجة الى المثال

وقوله فانما يكون مثال سقراط يريد وانما يكون الشخص بالذات شخص مثله من ذلك النوع فيلزم ان يكون المكون لسقراط مثلا شخصا مثله

وقوله وعلى هذا المثال يبين ان سقراط ازلى يريد وايضا ان وضعنا ان هاهنا مثلا فيلزم ان يكون شخصا من الاشخاص حتى يكون لسقراط المتكون سقراط ازلى

Türlerin bizzat kendilerini kuşattığını söylemek, bireysel varlıklar için türlerin olmadığını ama kendinde varlıklar olan idealar bulunduğunu söylemektir. Birinin, insanın bedensiz, et ve kemiksiz varolabileceğini söyleyebilir. Oysa bu doğruluğu bulunmayan, gerçek dışı şiirsel bir sözdür. “Peki, ideaya bakmaksızın etkinlikte bulunmayan şey nedir? [Çünkü] bir şeyin kopyası olmaksızın varolmaması da varolması da mümkündür. Hatta Sokrates ister varolsun ister olmasın...” derken, Aristoteles şunu kastetmektedir: Varlıkların var edildiği şeyin kendisinde, bu bireysel varlığın ideasına bakması dışında herhangi bir bireysel varlığın bulunmasının söz konusu olmadığını ileri süren Platonculara bu meydana gelen şeyin doğası hakkında, onun hangi nitelikle meydana geldiği sorulabilir. Çünkü eğer oluşan şey, rastlantısal herhangi bir doğadan oluşturulmuşsa, yani kendine özgü bir doğası yoksa, o zaman varolması ve olmaması aynı derecede mümkündür. Eğer var ise, o zaman kendi ilkörneği olan türe hem bakması hem de bakmaması mümkündür. Eğer bakmışsa, o zaman ona benzemesi de benzememesi de mümkündür. Öyleyse varoluş ancak rastlantısaldır. Aristoteles, oluşan şeyin hâlihazırda varolanın doğasından olduğu varsayılmadıkça, oluşun rastlantısal olacağını, aksi takdirde, insanın insanı meydana getirmesi gibi, oluşan varlığın kendisi gibi bir varlığı oluşturamayacağını, eğer bu böyle ise, oluşan varlığın ilkörneğe gereksinimi olmayacağını anlatmak istemektedir.

Aristoteles “...bir Sokrates ilkörneği varolabilir.” sözüyle, bireysel varlığın bizzat bu türden bir ilkörneği olan varlık olduğunu kastetmektedir. Öyleyse oluşan şey, Sokrates için, kendisi gibi bireysel olan bir ilkörnektir.

“Bu varsayımına göre, Sokrates’in ezeli-ebedî olduğu açık olacaktır.” Ona göre, yine burada bir ilkörneği olduğunu varsayarsak, onun bireysel bir varlık olması, hatta hâlihazırdaki Sokrates’in ezeli-ebedî bir Sokrates olması gerekir.

وعلى هذا يلزم ان يكون الشخص له طبيعة كلية ويكون مركبا من طبائع كلية مثل النوع بعينه وهذا هو الذى دل عليه بقوله مثل ما يوجد للانسان الحيوان وذو الرجلين والانسان هو هو فى كليهما يريد ان يوجد للشخص حد كما يوجد للنوع

قال ارسطو

وايضا فان الانواع ليست مثلا للاشياء المحسوسة بل ولانفسها ايضا مثل الجنس الذى هو جنس لانواع كثيرة فيكون الشئ بعينه هو مثال لنفسه وصورة وايضا فانه لا يمكن ان يتوهم انها موجودة مفارقة للجواهر والجواهر ليس والا كيف تكون انواع جواهر الامور المفارقة لها وهذا شئ قد قيل فى قاذون اعنى ان الانواع سبب الوجود والكون

التفسير

قوله وايضا فان الانواع ليست بمثال للاشياء المحسوسة بل ولانفسها مثل الحس الذى هو جنس لانواع كثيرة فيكون الشئ بعينه هو مثال لنفسه وصورة يريد واذا كان ما يحمل على الشئ على جهة التعريف لذاته صورة مفارقة فانه ليس تكون الانواع مثلا للامور المحسوسة بل ولانفسها وذلك انه كما تتماثل الاشخاص التى هاهنا بالتنوع التى فيها مثل تماثل اشخاص الانسان بالانسانية كذلك تتماثل الانواع المفارقة بالجنسية التى فيها مثل تماثل انواع الاحساسات بالحس الذى هو الجنس

Bununla birlikte, bireysel varlığın tümel bir doğaya sahip olması ve bizzat tür gibi tümel doğalardan bilemiş olması gerekir. Bu ise, onun “Örneğin, insan için canlı, iki ayaklı ve her iki insan bakımından da kendinde insan ideaları gibi.” ifadesiyle gönderimde bulunduğu şeydir. Bununla, türün tanımı olduğu gibi bireysel varlığın tanımının da olduğunu kastetmektedir.

[991a29-b4]

Yine türler birden çok türün cinsi olan duyum gibi,⁵ yalnızca duyulur şeylerin değil aynı zamanda kendilerinin de ilkörneklidirler. Böylelikle bir ve aynı şey kendisinin hem ilkörneği hem de ideası olur. Aynı şekilde, tözler varolmadığı hâlde, ideaların, tözlerin ayrıık varlıkları olduklarını düşünmek imkânsızdır. Aksi takdirde, türler kendilerinden ayrıık şeylerin türleri nasıl olacaktır? Bu durum, yani türlerin hem varlığın hem de oluşun nedeni olduğu görüşü *Phaidon*'da anlatılmaktadır.

[Yorum]

“Yine türler birden çok türün cinsi olan duyum gibi, yalnızca duyulur şeylerin değil aynı zamanda kendilerinin de ilkörneklidirler. Böylelikle bir ve aynı şey kendisinin hem ilkörneği hem de ideası olur.” Burada şunu kastetmiştir: Kendini tanımlaması bakımından bir şeye yüklem olan şey ayrıık form olduğunda, türler yalnızca duyulur şeylerin değil, aynı zamanda kendilerinin ilkörneklere olur. Çünkü insan bireylerinin insanlık bakımından birbiriyle benzeşmesinde olduğu üzere buradaki bireysel varlıkların kendilerindeki türsellik bakımından birbiriyle benzeşmesi gibi, duyumların türlerinin cins olan duyum bakımından birbiriyle benzeşmesinde olduğu üzere ayrıık türler de kendilerindeki cinslik bakımından öylece birbiriyle benzeşir.

⁵ Elyazmada الحس yerine yanlışlıkla الجنس sözcüğü yazılmış olmalıdır.

ثم قال وايضا فانه لا يمكن ان يتوهم انها موجودة مفارقة للجواهر والجواهر ليس يريد وايضا فانه لا يمكن ان يتوهم ان الصور موجودة مفارقة للجواهر التي هي صور لها والجواهر معدومة اى لا يمكن ان تبقى الصور وتعدم الاشياء التي هي صور لها لانه ما كان يكون هاهنا كون ولا فساد ويحتمل ان يريد ان الصور اذا كانت مفارقة كان ذو الصورة معدوما

ولما كان لقائل ان يقول ان افلاطون لم يقل انها اسباب الكون والفساد فيلزمه الا كون ولا فساد ولا انها اجزاء الاشياء المحسوسة الصورية عرف ان افلاطون قد نص على ذلك فى كتاب قاذون فقال وهذا شىء قد قيل فى قاذون اعنى ان الانواع سبب الوجود والكون

قال ارسطو

وايضا اذا كانت الانواع موجودة لا يكون لها حاصر ان لم يكن الذى هو سرير مع اشياء اخر كثيرة كبيت وخاتم واشياء لا نقول انها موجودة فبين انه يمكن ان توجد وتكون اشياء عن مثل هذه العلل التي ذكرت الان

التفسير

يقول واذا كانت الانواع امورا موجودة خارج النفس فليس لها جنس يحصرها ويفهم المعنى العام الذى به صارت موجودة واذا لم يكن لها هذا المعنى لم تكن موجودة ...

Sonra Aristoteles “Aynı şekilde, tözler varolmadığı hâlde, ideaların, tözlerin ayrık varlıkları olduklarını düşünmek imkânsızdır.” sözüyle ideaların, tözler varolmadığı hâlde, ideası oldukları tözlerin ayrık varlıkları olduğunu düşünmenin imkânsız olduğunu kastetmektedir. Yani ideaların kalıcı olması ve ideası oldukları şeylerinse yok olması imkânsızdır. Çünkü burada ne bir oluş ne de bozuluş vardır. Aristoteles bununla, idealar ayrık olduklarında, ideası olduğu şeyin yok olduğunu kastetmiş olabilir.

Bir kimse, Platon’un, ideaların oluş ve bozuluşun nedenleri olduğunu ileri sürmediğini söylediğinde, oluş ve bozuluşun bulunmadığını ve ideaların da formel duyulur şeylerin parçaları olmadığını kabul etmesi gerekir. Nitekim Aristoteles, *Phaidon* adlı eserinde Platon’un bu konuya değindiğini şu şekilde ifade etmektedir: “Bu durum, yani türlerin hem varlığın hem de oluşun nedeni olduğu görüşü, *Phaidon*’da anlatılmaktadır.”

[991b4-9]

Türler kendilerine pay verenin bulunmadığı varlıklar olduğunda, [örneğin] o şey ev gibi pek çok şeyle birlikte varolan bir yatak olsun, yine yüzük ve dile getirmediğimiz şeylerden biri olsun, [zihinde] olmasalar da varolabilirler. Böylelikle o şeylerin, şimdi dile getirdiğimiz nedenlere benzer bir nedenden oluşabileceklerinin ve varlığa getirelebileceklerinin mümkün olduğu açıktır.

[Yorum]

Aristoteles’e göre, türler [yalnızca] zihnin dışında varolan şeyler olduklarında, kendisiyle varlığa geldikleri genel anlam olarak kendilerine pay veren bir cinse sahip olmazlar ve bu anlama sahip olmadıklarında varlığa gelemeler. ...

كما انه لو لم يكن هاهنا بيت وخاتم وسرير لم يكن هاهنا شىء موجود من هذه الجزئيات وهذا هو الذى دل عليه بقوله واشياء اخر لا نقول انها موجودة

وقوله فبين انه يمكن ان توجد وتكون اشياء عن مثل هذه العلل التى ذكرت الان يريد فان كان لها مثل هذه الانواع والاجناس فبين انها العلل التى تركبت منها الاشياء المحسوسة وليست هاهنا علل غيرها وهذا هو الذى دل عليه بقوله فبين انه يمكن ان توجد اشياء عن مثل هذه العلل التى ذكرت يريد فيلزم من ذلك ان تكون الاشياء المحسوسة مركبة من مثل هذه العلل اى من اشياء مركبة من صور ومواد وانما تمثل بالامور الصناعية لان الامور الكلية التى منها تقوم حدودها ليس يقول احد فيها ان لها وجودا خارج النفس ولذلك يحتمل ان يكون اراد بقوله واشياء لا نقول انها موجودة هذا النوع من الكليات اعنى الصناعية

قال ارسطو

وايضا ان كانت الانواع اعدادا فكيف تكون عللا اما اولا فلان اعداد الموجودات مختلفة مثال ذلك ان هذا العدد انسان وهذا سقراط وهذا قلباس ففيماذا تكون تلك علة لهذه ولا ينتفع بها ايضا ان كان بعضها ازليا وبعضها ليس كذلك

Örneğin, burada bir ev, bir yüzük ya da bir yatak bulunmazsa, yine burada bu tikellere ait [zihinsel olarak] varolan bir şey de bulunmaz. Bu, Aristoteles'in "...ve dile getirmediğimiz şeyler [yine de] varolabilirler." sözüyle gönderimde bulunduğu görüştür.

Aristoteles "Böylelikle o şeylerin, şimdi dile getirdiğimiz nedenlere benzer bir nedenden oluşabileceklerinin ve varlığa getirilebileceklerinin mümkün olduğu açıktır." sözüyle, açık bir şekilde, şeylerin buna benzer türleri ve cinsleri varsa, onların kendilerinden duyulur şeylerin bileştiği nedenler olduğunu ve burada onların dışında başka nedenlerin bulunmadığını kastetmektedir. Bu da Aristoteles'in "Böylelikle o şeylerin, dile getirdiğimiz nedenlere benzer bir nedenden oluşabileceklerinin ve varlığa getirilebileceklerinin mümkün olduğu açıktır." sözüyle gönderimde bulunduğu görüştür. Bundan dolayı, duyulur şeylerin bu gibi nedenlerden yani form ve maddeden oluşmuş şeylerden bileşmiş olması gerekir. Aristoteles, yapay şeyleri [buna] örnek vermiştir, çünkü tanımlarının kendilerinden oluşturulduğu tümel şeyler için, kimse onların zihnin dışında var olduklarını söyleyemez. Bunun için Aristoteles "...ve dile getirmediğimiz şeyler... varolabilirler." sözüyle, tümelardan olan bu türü yani yapay türü kastetmiş olabilir.

[991b9-13]

Eğer türler sayı iseler, o zaman nasıl olur da neden olurlar? Öncelikle, örneğin bu sayının insan, bunun Sokrates ve bunun Kallias olması gibi, varlıkların sayılarının çeşitli olmalarından dolayı mı böyledir? Ancak bu sayılar niçin diğer sayıların nedenleri olurlar? Bir kısmının ezeli-ebedi olup bir kısmının ise olmaması onlara bir yarar sağlamaz.

التفسير

لما فرغ من ابطال الصور بحسب رأى من يقول ان طبيعة الصور غير طبيعة الاعداد رجع الى رأى من يقول ان طبيعة العدد والصور طبيعة واحدة وهذا هو مذهب افلاطون فقال وايضا ان كانت الانواع اعدادا فكيف تكون عللا يريد وايضا ان كانت الصور اعدادا فكيف تكون عللا للامور المحسوسة

ثم اخذ يذكر المحالات اللازمة لذلك فقال اما اولاً فلان اعداد الموجودات مختلفة مثال ذلك ان هذا انسان وهذا سقراط وهذا قلباس ففيماذا تكون تلك علة لهذه يريد اما اولاً فيجب ان يكون الموجود الواحد بعينه مركبا من اعداد كثيرة مختلفة بالصورة مثال ذلك ان هذا الموجود المشار اليه هو حيوان وهو انسان وهو سقراط فيجب ان يكون له عدد هو به حيوان وعدد هو به انسان وعدد هو به سقراط وكذلك قلباس يجب ان تكون له اعداد بهذه الصفة واذا كان هذا ممتعا في العدد ففي اى شىء تكون الاعداد علة لهذه

وقوله ولا ينتفع بها ايضا ان كان بعضها ازليا وبعضها ليس كذلك يريد لان العدد الذى يجرى من هذه المحسوسات مجرى الجنس لا ينتفع به فى العدد الذى يجرى مجرى الشخص لان الذى يجرى مجرى الجنس ازلى والازلى ليس يصح ان يكون جزءا من الكائن الفاسد

[Yorum]

Aristoteles ideaların doğasının sayıların doğasından farklı olduğunu ileri sürenlerin görüşüne göre idealar öğretisini çürütünce, ideaların doğasıyla sayıların doğasının bir ve aynı olduğu yönündeki Platoncu görüşe tekrar dönmüş ve “Eğer türler sayı iseler, o zaman nasıl olur da neden olurlar?” diyerek ideaların sayılar olduğunda nasıl olup da duyulur şeylerin nedenleri olduklarını sormuştur.

Ardından, bu görüşün doğurduğu güçlükleri anmaya başlamış ve şöyle demiştir: “Öncelikle, örneğin bu sayının insan, bunun Sokrates ve bunun Kallias olması gibi, varlıkların sayılarının çeşitli olmalarından dolayı mı böyledir? Ancak bu sayılar niçin diğer sayıların nedenleri olurlar?” Aristoteles şunu kastetmektedir: Öncelikle bir varlığın kendisinin form bakımından farklı birden çok sayıdan bilemiş olması gerekir. Örneğin, kendisine işaret edilen bu varlık şu canlı, şu insan, şu Sokrates olsun. Bu durumda ona ait kendisiyle canlının, kendisiyle insan olduğu bir sayının ve kendisiyle Sokrates olduğu bir sayının olması gerekir. Kallias için de, yine bu nitelikte sayıların bulunması gerekir. Bu, sayıda imkânsızsa, öyleyse sayılar hangi şekilde bunların nedeni olacaktır?

“Bir kısmının ezeli-ebedi olup bir kısmının ise olmaması onlara bir yarar sağlamaz.” ifadesiyle Aristoteles şunu kastetmektedir: Bu duyulurların cinsi konumundaki sayının bireysel varlık konumundaki sayıya bir yararı yoktur. Çünkü cins konumunda olan şey ezeli-ebedidir ve ezeli-ebedinin ise oluş ve bozuluştan bir parça olması doğru değildir.

قال ارسطو

وإذا كانت حدود الأعداد موافقة لما قبلها فبين ان هاهنا شيئاً هذه الحدود له وظاهر ان هذا هو الهيولى وذلك ان هذه الأعداد انفسها حدود ما بعضها لبعض مثال ذلك ان كان حد لباس في اعداد النار والارض والماء فان هذا الانسان اما ان يكون عددا ما او لا يكون حتى يكون حدًا لاعداد ما وليس بعدد ولا تكون هذه ايضا شيئاً من الأعداد

التفسير

قوله وإذا كانت حدود الأعداد موافقة لما قبلها فبين ان هاهنا شيئاً هذه الحدود له يريد وإذا كان العدد من جهة ما هو موجود خارج النفس له حد كما لسائر الموجودات فظاهر ان حد العدد يجب ان يكون موافقا ومطابقا لما قبله اى للمحدود فيكون العدد مركبا من هيولى وصورة ويكون حد العدد ليس هو عددا كما ان حد الانسان ليس هو انسانا ولذلك قال وظاهر ان هذا هو الهيولى يريد ان الهيولى هى القابلة للحد

وقوله وذلك ان هذه الأعداد انفسها بعضها حدود لبعض يريد ويلزم عن هذا وعن كون بعض الموجودات تتقدم بعضها لبعض اى ان تؤخذ بعضها فى حدود بعض على ما هو الظاهر من امرها ووضعهم اياها عددا ان تكون هذه الأعداد بعضها حدودا لبعض

[991b13-21]

Sayıların oranları oranı oldukları şeylerle uyumlu olduğunda, burada bu oranların kendisine ait bir şeyin bulunması gerektiği açıktır ve bunun da madde olduğu ortadadır. Çünkü sayıların bizzat kendileri birbirlerinin oranlarıdır. Örneğin, Kallias'ın oranı ateş, toprak ve suyun oranına [öncel] olursa, o zaman bu insan ister herhangi bir sayı olsun ister olmasın, şeylerin sayılarının bir oranı olacak ve kendisi [gerçek] bir sayı olmadığı gibi herhangi bir sayı da olmayacaktır.

[Yorum]

Aristoteles “Sayıların oranları oranı oldukları şeylerle uyumlu olduğunda, burada bu oranların kendisine ait bir şeyin bulunması gerektiği açıktır...” sözüyle şunu kastetmektedir: Eğer sayı diğer varlıklar gibi zihnin dışında var olmak bakımından bir orana sahipse, o zaman sayının oranının oranı olduğu şeyle, yani oranlanmış olanla uyumlu olması gerekir. Böylece sayı madde ve formdan bileşiktir ve insanın oranının insan olmaması gibi, sayının oranı da sayı olmamış olur. Bu nedenle Aristoteles “...ve bunun da madde olduğu ortadadır.” diyerek, maddenin oran için esas olduğunu kastetmiştir.

Aristoteles “Çünkü sayıların bizzat kendileri birbirlerinin oranlarıdır.” sözüyle şunu kastetmektedir: Bundan ve kimi varlıkların oluşundan hareketle, durumlarından açık olduğu üzere, onlardan bir kısmının diğer kısma öncel olması, yani bazılarının diğer bazılarının oranlarına öncel olması gerekir. Platoncular onları, yalnızca bu sayıların bir kısmının diğer bir kısmının oranları oldukları için sayı olarak kabul ettiler.

اما ان ثم اتا بمثال ذلك والمحال اللازم عنه فقال مثال ذلك ان كان حد قلباس فى اعداد النار والارض والماء فان هذا الانسان يكون عددا ما او لا يكون حتى يكون حدا لاعداد ما وليس بعدد ولا تكون هذه شيئا من الاعداد يريد مثال ذلك انه ان كانت اعداد الماء والنار والارض والهواء هى الماخوذة فى حد الانسان فان الانسان ان كان عددا ما فانه لا يكون ذلك حتى تكون تلك الماخوذة فى حده حدا لعدد الانسان لا عددًا ما فان حد العدد ليس بعدد كما ان حد الحيوان ليس بحيوان فتكون على هذا هذه الاسطقسات الماخوذة فى حد الانسان ليست بعدد وقد فرضناها عددا هذا خلاف لا يمكن ان يكون او يكون الانسان ليس بعدد

قال ارسطو

وايضا فانه قد يكون من اعداد كثيرة عدد واحد فكيف يكون النوع الواحد من انواع كثيرة وان لم يكن منها بل من الاعداد كالالف فكيف هذه الوحدات لانه ان كانت فى النوع متشابهة لزم عن ذلك شناعات كثيرة وان كان كل واحد منها منفردا بنوع لم تكن هذه للمختلفة ولا المختلفة كلها لكلها

التفسير

يقول وايضا فانه من المعروف بنفسه انه قد يكون من اعداد كثيرة عدد واحد فكيف ان كانت الانواع اعدادا يكون من انواع كثيرة نوع واحد هذا شىء لا يعقل ...

Sonra Aristoteles, bu görüşün doğurduğu güçlüğü buna örnek göstererek şöyle demiştir: “Örneğin, Kallias’ın oranı ateş, toprak ve suyun oranına [öncel] olursa, o zaman bu insan ister herhangi bir sayı olsun ister olmasın, şeylerin sayılarının bir oranı olacak ve kendisi [gerçek] bir sayı olmadığı gibi herhangi bir sayı da olmayacaktır.” Örneğin, sayıların su, ateş, toprak ve havanın sayıları olması demek, onun insanın oranına öncel olması demektir. Çünkü insan herhangi bir sayı olursa, durum böyle olmayacak, hatta insanın sayısının oranına öncel olan şey herhangi bir sayı olmayacaktır. Canlının oranının [gerçek] canlı olmaması gibi sayının oranı da [gerçek] canlı olmadığı için, bu nedenle, insanın oranına öncel olan bu öğeler sayı diye kabul ettiğimiz [anlamda] sayı değildirler. Bu ise, insanın [gerçek] bir sayı olmamasının ya da [sayı olarak] var edilmesinin mümkün olmadığı görüşüne aykırıdır.

[991b21-5]

Yine pek çok sayıdan tek bir sayı meydana gelebilir, ancak pek çok türden tek bir tür nasıl meydana gelecektir? Kendilerinden değil de bin gibi sayı birimlerinden oluşmuşlarsa, o zaman bunlar nasıl birimlerdir? Çünkü eğer bu birimler tür bakımından benzer olurlarsa, bundan pek çok saçmalık [ortaya çıkması] kaçınılmaz olur. Eğer o birimlerden her biri tür bakımından tek olursa, bunlar için bir farklılık olmaz ve her birimin kendi içinde de farklılık yoktur.

[Yorum]

Aristoteles, pek çok sayıdan tek bir sayının meydana gelebileceğinin doğrudan bilinen bir şey olduğunu söylemektedir. Peki, eğer türler sayılar ise, o zaman pek çok türden nasıl tek bir tür meydana gelebilir? Bu ise makul olmayan bir şeydir. ...

ويلزم كما يقولون ان كانت الوحدة هي النقطة والثنائية هي الخطّ والثلاثية هي السطح والرباعية هي الجسم ان يكون السطح مركبا من خط ونقطة والجسم مركبا من سطح وخط ونقطة وذلك كله مستحيل

وقوله وان لم يكن منها بل من الاعداد كالالف فكيف هذه الوحدات لانها ان كانت في النوع متشابهة لزم عن ذلك شناعات كثيرة يريد انه ان لم تكن الاعداد الصورية قامت من اعداد مختلفة بل من اعداد متفقة مثل المائة من العشرات والالف من المئين فاما ان تكون احاد هذه متفقة في الكيفية والصورة او مختلفة فان كانت متفقة في الصورة لزم عن ذلك شناعات كثيرة احداها ان تكون الانواع كلها متفقة بالصورة وان كانت مختلفة بالنوع لزم الا تكون عددا ولذلك قال وان كان كل واحد منها منفردا بنوع لم تكن هذه للمختلفة ولا المختلفة كلها لكلها يريد انه ان كان كل واحد من احاد الاعداد الصورية يخالف الاخر لم تكن عددا لان المختلفة لا تعد بعضها بعضا والعدد من شأنه ان يعد بعضه بعضا اما بعدد واما بوحدة

قال ارسطو

واى فائدة تفيد وهى غير منفعة ليس ذلك من اقاويل الصواب ولا مما يفهم فمن الضرورة ان نضع عددا اخر وهو الموضوع لصناعة العدد

Dedikleri gibi eğer bir olan nokta, iki olan çizgi, üç olan yüzey ve dört olan cisimse, yüzeyin çizgi ve noktadan, cismin ise yüzey, çizgi ve noktadan bileşmesi gerekir. Bu da bütünüyle imkânsızdır.

Aristoteles “Kendilerinden değil de bin gibi sayı birimlerinden oluşmuşlarsa, o zaman bunlar nasıl birimlerdir? Çünkü eğer bu birimler tür bakımından benzer olurlarsa, bundan pek çok saçmalık [ortaya çıkması] kaçınılmaz olur.” sözüyle şunu kastetmektedir: Eğer formel sayılar farklı farklı sayılardan oluşmayıp aksine yüzün onlardan ve binin de yüzlerden oluşması gibi, bir ve aynı sayılardan oluşursa, bunların birliği nitelik ve form bakımından ya aynı ya da farklı olacaktır. Form bakımından aynı olursa, bundan pek çok saçmalığın çıkması kaçınılmazdır. Bu saçmalıklardan biri de, türlerin hepsinin form bakımından aynı olmasıdır. Eğer tür bakımından farklı olurlarsa, sayı olmamaları gerekir. **[c]** [991b26-8] Bu yüzden Aristoteles “Eğer o birimlerden her biri tür bakımından tek olursa, bunlar için bir farklılık olmaz ve her birimin kendi içinde de farklılık yoktur.” demiştir. Formel sayıların birimlerinden her biri sayı olmayan diğerinden farklılaşır, sayı olamaz. Çünkü farklı olanların bazıları bazılarının yerine sayılmazlar, oysa ister sayı bakımından ister birim bakımından olsun, sayıların bir kısmının diğer bir kısmının yerine sayılması sayının işidir.

[991b26-8]

Hangi kullanım onun edilgin olmayan olduğunu ifade edecektir? Bu ne doğru bir görüş ne de [sayı birimleri hakkında] anlaşılabilir bir şeydir. Öyleyse aritmetiğin konusu olan başka bir sayı türünü varsaymamız zorunlu olacaktır.

التفسير

يقول واى شىء يوجب ان يكون من ضرورة وجود الاشياء المنفعلة وجود الاشياء الغير منفعلة كالعدد وذلك ان الاشياء المنفعلة انما تتركب ضرورة من اشياء منفعلة

ثم قال ويجب ان يوضع عدد اخر هو الموضوع لصناعة العدد يريد واذا صح من امر العدد التعليمى انه ليس يمكن ان يكون جوهر الاشياء المحسوسة فان كان هاهنا عدد يعطى جوهر الاشياء المحسوسة فهو ضرورة غير العدد الذى ينظر فيه التعليمى فيكون هاهنا ثلاثة انواع من الاعداد التعليمى وهو الذى لا يتكثر بتكثر المعدودات والعدد الصورى الذى يختلف بتعدد الموجودات والعدد الذى هذا العدد صورة له وهى المحسوسات

[قال ايضا فى الرد على هولاء]

قال ارسطاطاليس

ولما كان هذا لازما عن هذا الوضع وكان الذين يقولون ان الصور غير الاعداد يجعلون العدد طبيعة متوسطة بين الصور والمحسوسات وجميع المتوسطات اما ان تكون من اشياء على الاطلاق واما ان تكون من مبادئ ما واما ان تكون من الشىء الذى منه كان المرتب بعد المتوسطة

[Yorum]

Aristoteles, edilgin olmayan şeylerin varlıklarının edilgin şeylerin varlıklarının zorunlu olmasını gerektiren şeyin ne olduğunu sorgulamaktadır. Çünkü edilgin şeyler zorunlu olarak edilgin şeylerden oluşurlar.

Aristoteles “Aritmetiğin konusu olan başka bir sayı türünü varsaymak gerekir.” derken şunu kastetmektedir: Bir matematiksel sayı türü doğru olduğunda, onun duyulur şeylerin tözü olması mümkün değildir. Eğer burada duyulur şeylerin tözünü veren bir sayı varsa, matematiksel şeylere benzetilen [ama] sayı olmayan bir zorunluluktur, o zaman burada sayılabilir şeylerin çoğalmasıyla çoğalmayan sayı, varlıkların sayıca artmasıyla farklılaşan formel sayı ve duyulur şeylerden olup formu olan sayı olmak üzere üç tür matematiksel sayı bulunur.

[Aristoteles, yine Platonculara karşı çıkma anlamında şöyle demiştir:]

[991b28-30]

Böyle bir şey bu konumdan dolayı gerekli olduğu için, sayı olmayan ideaların sayıyı idealarla duyulur şeyler arasında aracı bir doğa olarak ortaya koyduğunu ileri sürmüşlerdir. Aracı varlıkların hepsinin ya mutlak şeylerden, ya birtakım ilkelerden, ya da aracı varlıktan sonra ondan düzenlenen şeyden oluşmuş olması gerekir.

التفسير

يريد واذا كان العدد التعاليمي متوسطا بين الصور والمحسوسات وكان كل متوسط اما ان يكون مركبا من اشياء بسيطة على الاطلاق واما ان تكون من اشياء بسيطة بالاضافة الى المتوسطات التي تركبت منها واما من صور المتوسطات انفسها لاكن لما كانت المتوسطة المتولدة عن المتوسطة المتقدمة عليها متولدة عنها لا من حيث هي متوسطات بل من حيث هي صور مختلفة فانه لو كان المتوسط عن المتوسط بما هو متوسط لمر الامر في المتوسطات الى غير نهاية

قال بدل قوله من صور المتوسطات المتقدمة من الشيء الذي منه كان المرتب بعد المتوسطة وذلك ان الاشياء المرتبة تحت المتوسطة بما هي متوسطة اعنى من جهة ما المتوسطة جنس لها هي انواع المتوسطة ولذلك قيل ان الانواع مرتبة تحت الجنس وانما اراد بهذا القول ان العدد التعاليمي يكون مركبا من العدد الصورى والمحسوس واستحالة ذلك على العدد التعاليمي معروف بنفسه وهو بين من امرهم انهم ليس يريدون بكون العدد التعاليمي متوسطا بين الصور والمحسوسات هذا النوع وانما يريدون ان طبيعة العدد كانها طبيعة وسط بين الصور المفارقة والصور المحسوسة الهولانية كما يكون للمساوى طبيعة متوسطة بين الاكبر والاصغر لكن من المعلوم بنفسه انه ليس بين الموجود المفارق والهولانى طبيعة من الطبائع هي متوسطة بين الطبيعتين فان هذا النوع من التضاد اعنى الازلى والفاسد معلوم بنفسه انه ليس بينهما وسط

[Yorum]

Aristoteles, matematiksel sayıların idealar ve duyulur şeyler arasında bir aracı varlık olduğunda, ya mutlak olarak basit şeylerden bileşmiş olduğunu, ya kendisinden bileştiği aracı varlıklara göreli olarak basit şeylerden meydana geldiğini, ya da bizzat aracı varlıkların formlarından oluştuğunu anlatmaktadır. Ancak oluşan aracı varlık kendisine öncel olan aracı varlıktan meydana geldiği için, aracı varlıklar olmaları bakımından değil de farklı formlar olmaları bakımından ondan meydana gelmiştir. Çünkü eğer aracı varlık aracı varlık olma bakımından aracı varlıktan meydana gelirse, aracı varlıklar hakkındaki durum sonsuza kadar devam eder.

Aristoteles, öncel aracı varlıkların formları konusuna karşılık "...aracı varlıktan sonra ondan düzenlenen şeyden oluşmuş..." demiştir. Çünkü aracı varlık olma bakımından yani aracı varlığın onlar için cins olması bakımından aracı varlığın altında düzenlenen şeyler, aracı varlığın türleridir. Bu yüzden türlerin cinsin altında düzenlendiği söylenir. Aristoteles, bu görüşle, matematiksel sayının formel ve duyulur sayıdan bileşmiş olduğunu kastetmiştir. Matematiksel sayı üzerine kurulan bu görüşün imkânsızlığı kendiliğinden bilinen bir şeydir. Platoncuların, matematiksel sayının varlığını formlarla bu türün duyulur şeyleri arasında aracı varlık olduğunu kastetmedikleri, ancak sayının doğasının, eşit olması için en büyük ve en küçük arasında aracı bir doğa olması gibi, sanki doğa ayrık formlar ve maddî duyulur formlar arasında bir aracıymış gibi olduğunu kastettikleri onların görüşlerinden açıktır. Ancak kendiliğinden bilinir ki, ayrık varlıkla maddî varlık arasında iki doğa arasında aracı olan hiçbir doğa yoktur. Çünkü zıtlığın bu türü yani ezeli-ebedi olanla bozuluşa konu olan arasında bir aracı varlık olmadığı kendiliğinden bilinir.

قال ارسطو

وايضا فوحدات الثنائية كل واحد منها من شىء فيكون ذلك من قبل الثنائية هذا غير ممكن وايضا لم يكون العدد واحدا قد تكرر

التفسير

يريد وان كانت الثنائية ثنائية عدد متوسط لزم ان تكون الثنائية من شىء و يكون شىء متقدم على الثنائية وقوله وايضا لم يكون العدد واحدا قد تكرر يريد وان كان العدد من واحد مفارق لم يوجد فيه الواحد متكررا وذلك ان الاثينية فى الشىء الواحد انما هى من قبل الهيولى وذلك ان السبب فى تكرر الاعداد الواحدة بعينها هو تكرر الواحد العدى والواحد الذى فى مادة لا يتكرر بالشخص وقد يمكن ان يريد وايضا كيف يكون العدد الواحد الكلى متكررا وكذلك الواحد الكلى المعقول ومن شان الكليات الا تتكرر فانه لا يوجد من معقول الحيوان اكثر من معقول واحد ويوجد من معقول الواحد وحدات كثيرة وكذلك الامر فى الثلاثية والرباعية اعنى انه يوجد منها ثلاثيات لا نهاية لها وكذلك رباعيات

قال ارسطو

وكذلك نقول فى الوحدات التى ذكرناها ان كانت غير مختلفة على هذا الطريق وهو طريق من قال ان الاسطقسات اربعة او اثنان فان كل واحد منهم ليس يرى ان الاسطقس هو المشترك لها اعنى الجسم بل نار وارض كان المشترك لها الجسم ...

[991b31-992a2]

Yine, iki olanın birimlerinden her birinin iki olandan önce olan bir şeyden meydana gelmesi gerekir, ki bu da imkânsızdır. Sonra, sayı niçin yinelenen bir birim olsun?

[Yorum]

Aristoteles, eğer iki olan aracı sayı olan bir iki olansa, bu iki olanın bir şeyden meydana gelmesi ve o şeyin de iki olana öncel olması gerektiğini kastetmektedir.

“Sonra, sayı niçin yinelenen bir birim olsun?” sözüyle Aristoteles şunu kastetmektedir: Eğer sayı ayırık bir birimden meydana gelirse, birim olan şeydeki iki olan, maddeden dolayı olduğu için, onda yinelenen bir birim olmaz. Çünkü bizzat birim, sayıların yinelenme nedeni, [yani] sayısal birimin yinelenmesidir. Maddede bulunan birim ise bireysel olarak yinelenmez. Yine Aristoteles tümel birim sayının ve aynı şekilde akledilir tümel birimin nasıl olup da yinelenmiş olabileceğini kastetmiş olabilir. Tümel doğası gereği yinelenmezler, çünkü canlı varlıkların akledilirinden bir birimin akledilirinden daha çok şey varolmazken, birimin akledilirinden çok sayıda birim varolabilir. Üç olan ve dört olanın durumu da bu şekildedir, yani sonsuz olan üç olan ve yine [sonsuz olan] dört olan, ondan meydana gelir.

[992a2-11]

Yine sözünü ettiğimiz birimler hakkında, onların bu yolla farklı olmadıklarını söylüyoruz. Bu yol öğelerin dört ya da iki olduğunu söyleyenlerin yoludur. Bu filozoflardan her biri öğeyi o şeyler için ortak olarak almamışlar, yani cismi değil de cisim olsun olmasın şeyler için ortak olan ateş ve toprağı almışlardır. ...

اعنى الجسم بل نار وارض كان المشترك لها الجسم او لم يكن فالواحد الان يقال على ما هو متشابه الاجزاء كالنار والماء واذا كان ذلك كذلك لم تكن الاعداد جواهر لكن من الظاهر انه ان كان شىء واحد فهو هو بعينه مبدا والواحد يقال على انحاء الا انهم يريدون ان يرفعوا الجواهر الى المبادئ على ما لا يمكن

التفسير

يقول ونحن نقول ان قول من قال ان جواهر الموجودات هي مركبة من احاد غير مختلفة بالنوع ان هذا الطريق بعينه هو طريق من قال ان الاسطقات هي الامور المفردة اعنى الامور التي هي اشخاص وجزئيات لا الامور الكلية مثل قول من قال ان الاسطقات هي اربعة الماء والنار والارض والهواء او اثنان منها فان هولاء ليس يرون ان الكلى المشترك لهذه هو الاسطقس اعنى الجسم بل نار وارض وسواء كان عندهم لهذا الشىء المشترك لها وجود او لم يكن وانما كان هذا الذى قاله لهاولاء لازما لانه اذا كانت الاحاد العددية خارج النفس كانت فى مادة وكانت واحدة بالصورة كثيرة بالعدد وهذه حال الوحدات التي تدل على المتشابهة الاجزاء وحال الكثرة الموجودة فيها وهذا هو الذى دل عليه بقوله فالواحد الان يقال على ما هو متشابه الاجزاء كالنار والماء

ثم قال واذا كان ذلك كذلك لم تكن الاعداد جواهر يريد واذا كانت الاحاد انما هي اسطقات الوحدات المحسوسة من حيث هي احاد شخصية متشابهة الاجزاء فبين ان الاعداد التي هي انواع ليست جواهر مفارقة اى صورا

Oysa şimdi bir olan, ateş ve su gibi parçaların benzerine yüklem olur. Eğer durum böyleyse, sayılar töz olmazlar. Ancak açıktır ki, eğer bir olan şey varsa, o bizzat ilkedir. Bir olan, çeşitli tarzlarda yüklem olur, ancak mümkün olmadığı hâlde Platoncular tözleri ilkeler konumuna yüklemeyi amaçlamışlardır.

[Yorum]

Aristoteles, bu görüşün, varlıkların tözlerinin tür bakımından farklı olmayan birimlerden bileşmiş olduğunu söyleyen kimsenin görüşü olduğunu söylüyoruz demektedir. Kuşkusuz bu yol bizzat öğelerin tekil şeyler yani tümel şeyler olmayan bireysel ve tikel olan şeyler olduğunu söyleyen kimsenin yoludur. Örneğin, öğelerin su, ateş, toprak ve hava olmak üzere dört olduğunu ya da onlardan ikisi olduğunu söyleyen kimsenin görüşü. O filozoflar bunlar için ortak tümeli öge olarak almamışlar, yani cismi değil de onlara göre ister varolsun ister varolmasın ateş, toprak ve benzeri şeyleri [öge olarak] almışlardır. Onlar bunu zorunlu olarak söylemişlerdir, çünkü sayısal birler zihnin dışında varolursalar, maddede de varolurlar ve sayı bakımından çok [ama] form bakımından bir olurlar. Bu ise parçaların benzerliğine gönderimde bulunulan birimlerin ve onlarda bulunan çokluğun durumudur. Bu da Aristoteles'in "Oysa şimdi bir olan, ateş ve su gibi parçaların benzerine yüklem olur." sözüyle gönderimde bulunduğu şeydir.

Sonra Aristoteles "Eğer durum böyleyse, sayılar töz olmazlar." diyerek, bariz bir şekilde bir olanların ancak parçaların benzeri olan bireysel birler olmaları bakımından duyulur birimlerin öğeleri olduklarında, türler olan sayıların ayrı tözler ya da formlar olamayacağını belirtmektedir.

ثم قال لاكن من الظاهر انه ان كان شىء واحد فهو هو بعينه
 مبدا يريد لاكن من الظاهر انه ان تبين ان هاهنا شيئا واحدا قائما
 بذاته خارج النفس انه المبدأ لجميع الموجودات
 وقوله والواحد يقال على انحاء كثيرة يريد وانما كان ممكنا ان
 يوجد فى كل واحدة من المقولات واحد بعينه اى غير منقسم فى
 تلك المقولة كما يوجد فى الكمية المنفصلة لان الواحد يقال على
 انحاء شتى وانما قال هذا تنبيها على غلط من كان من القدماء يرى
 ان الواحد يقال على معنى واحد وهو الجوهر المشار اليه كما كانوا
 يقولون فى اسم الموجود

وقوله الا انهم يريدون ان يرفعوا الجواهر الى المبادئ على ما لا
 يمكن يريد ان طلبهم مبادئ الجوهر جرى على الصواب الا انهم
 يرفعون الجواهر اى يرقونها الى ما لا يمكن ان يكون مبادئ
 للجوهر مثل الصور العددية والاعظام الهندسية

قال ارسطو

اما الخط فوضع انه من طويل وقصير ومن صغير وكبير والسطح
 من عريض وضيق والجسم من عميق ومنخفض

التفسير

انه لما كان القدماء يقولون ان المبادئ الاول هي اضداد وكان
 هولاء اعنى القائلين بالاعداد يقولون ان المضادة الاولى اما فى
 العدد فالكثير والقليل واما فى الاعظام فالمضادة الاولى المبادئ
 عندهم ...

Aristoteles “Ancak açıktır ki, eğer bir olan şey varsa, o bizzat ilkedir.” demekle, ancak burada bir olan bir şey var ve o şey bizzat zihnin dışında varsa, açıkça onun bütün varlıkların ilkesi olduğunu kastetmektedir.

Aristoteles “Bir olan, pek çok tarzda yüklem olur...” sözüyle şunu kastetmektedir: Akledilir şeylerin her birinde bizzat bir olanın bulunması, yani [birin] nicelik kategorisinde ayrılmış olarak bulunması gibi bu kategoride de bölünemeyen olarak bulunması mümkündür, çünkü bir olan pek çok tarzda yüklem olur. Aristoteles bunun, varlığın adı konusunda ileri sürdükleri gibi bir olanın kendisine işaret edilen töz olarak tek bir anlamda yüklem olduğunu düşünen önceki filozofların yanlışı hakkında bir uyarı olduğunu söylemiştir.

Aristoteles “...ancak mümkün olmadığı hâlde Platoncular tözleri ilkeler konumuna yükseltmeyi amaçlamışlardır.” sözüyle şunu kastetmektedir: Onların isteği tözlerin ilkelere doğrudan üzere olmasıdır, ancak onlar tözleri sayısal formlar ve geometrik büyüklükler gibi töz için ilke olmaları mümkün olmayan şeyler konumuna yükselttiler.

[992a11-3]

Çizginin uzun ve kısa, küçük ve büyük olandan, yüzeyin geniş ve dar olandan ve cismin derin ve sığ olandan oluştuğu varsayılır.

[Yorum]

Önceki filozoflar ilk ilkelerin zıtlar olduğunu söyledikleri için, onlar yani sayılarla ilgili görüş ileri sürenler, ilk zıtdın ya çok olan ve az olan gibi sayı hakkında ya da büyüklük hakkında olduğunu söylemişlerdir, çünkü onlara göre ilk zıt, ilkedir. Sonra Aristoteles, onların görüşlerini şu şekilde anlatmaya ve o görüşleri reddetmeye girişmiştir: ...

ثم اخذ يحكى قولهم فى ذلك ويروم الرد عليهم فقال الا انهم كانوا يضعون مبادئ الخط المضادة التى هى الطويل والقصير والصغير والكبير والمضادة التى منها السطح العريض والضيق والمضادة التى منها الجسم العميق والمنخفض

قال ارسطو

وايضا كيف يكون السطح خطا او الجسم خطا وسطحا وذلك ان جنس العريض والضيق غير جنس العميق والمنخفض فليس يوجد فيها الاضداد اما ان الكثير والقليل مخالفة لهذه فهو ظاهر ولا شىء اخر مما هو اعلى يوجد للتى هى تحت بل ولا جنس العريض هو جنس العميق فان السطح شىء من الجسم وان النقط تكون من شىء وهذا الجنس يعانيه افلاطون بحسب الاراء الهندسية لكن يسميها مبدا الخط وكثيرا ما جعلوا هذا الخطوط الغير منفصلة وهذه يجب ضرورة ان تكون على هذا الوجه فانه حيث وجد الخط كانت النقطة

التفسير

ان افلاطون كان يرى ان الوحدة هى مبدا للنقطة والثنائية صورة الخط والثلاثية صورة السطح والرباعية صورة الجسم وكان يرى مع هذا ان الجسم يتركب من سطوح والسطح من خطوط والخط من نقط وكان يقول مع هذا ان الخط مركب من الضدين اللذين هما الصغير والكبير والسطح من الضدين اللذين هما الضيق والعريض والعدد من الكثير والقليل ...

Sonra Aristoteles, onların görüşlerini şu şekilde anlatmaya ve o görüşleri reddetmeye girişmiştir: “Ancak onlar ilkelere birinin uzun ve kısa, küçük ve büyük olan zıt çizgi, birinin geniş ve dar yüzey olan zıt ve birinin de derin ve sığ olan cisim olduğunu sayıyorlardı.”

[992a13-24]

Sonra, nasıl olur da yüzey bir çizgi ya da cisim bir çizgi veya yüzey olarak bulunabilir? Çünkü geniş ve dar olanın cinsi derin ve sığ olanın cinsinden başkadır, dolayısıyla onlarda sayılar bulunmaz.⁶ Ancak çok olan ve az olan bunlardan farklıdır. Açıktır ki, yukarıda bulunan şeylerden hiçbirisi aşağıda bulunanlara ait olmayacaktır, aynı zamanda geniş olanın cinsi de derin olanın cinsi değildir. Yüzey cisimden meydana gelen bir şey olduğu gibi, noktalar da bir şeyden meydana gelecektir. Platon, geometrik görüşler uyarınca bu cinse kuşkuyla yaklaşmakta, ancak noktayı çizginin ilkesi diye adlandırmaktadır. Platoncular çoğunlukla buna bölünemeyen çizgiler adını koymuşlardır. Bunun ise bu şekilde olması zorunludur, çünkü nerede çizgi varsa orada nokta da vardır.

[Yorum]

Kuşkusuz Platon bir olanın noktanın ilkesi, iki olanın çizginin formu, üç olanın yüzeyin formu ve dört olanın cismin formu olduğunu düşünmekteydi. Bununla birlikte, cismin yüzeylerden, yüzeyin çizgilerden ve çizginin de noktalardan bileştiğini düşünmekteydi. Yine Platon çizginin küçük ve büyük olan diye iki zıddan, yüzeyin dar ve geniş olan diye iki zıddan ve sayının da çok ve az olandan bileşik olduğunu ileri sürmekteydi. ...

⁶ Elyazmada sayılar anlamına gelen الاعداد yerine yanlışlıkla zıtlar anlamına gelen الاضداد sözcüğü yazılmış olmalıdır. Çünkü şerh kısmında yazılan alıntıda الاعداد sözcüğü yazılmıştır.

فهو يقول له كيف يمكن ان يكون السطح من خط على انه جزء منه والخط من الطويل والقصير والجسم من سطح وخط والسطح من الضيق والعريض والجسم من العميق والمنخفض وكل هذه ايضا علتها انها عدد والعدد من الكثير والقليل وهذه كلها ليس تجتمع فى جنس واحد وذلك انه لو كان الامر فيها هكذا لوجب ان ترجع كلها الى جنس واحد اعنى الاضداد التى قامت منها هذه الاعظام الثلاثة والاضداد التى قامت منها الاعداد التى هى مبادئ هذه الاعظام وهذا هو الذى دل عليه قوله وذلك ان جنس العريض غير جنس العميق والمنخفض فليس يوجد فيها الاعداد يريد انه ليس تجتمع مضادة السطح مع مضادة الجسم فى جنس واحد حتى يمكن ان يكون منها شىء واحد ولا يمكن ان تجتمع هذه مع مضادة العدد فى شىء وهى القليل والكثير فليس يمكن فى هذه ان تكون جزءا من عدد ولذلك قال فى اثر هذا اما ان القليل والكثير مخالفة لهذه فهو ظاهر ولا شىء اخر مما هو اعلى يوجد للتي تحت بل ولا جنس العريض هو جنس العميق يريد ان هذه كلها ليس توجد تجتمع فى جنس واحد على هذه الاجناس التى ذكروها وقوله فان السطح شىء من الجسم والنقطة تكون من شىء يريد وانما لزمهم هذا لان السطح يضعونه جزءا من الجسم والنقطة جزءا من الخط

وقوله وهذا الجنس يعانیه افلاطون بحسب الاراء الهندسية يريد وانما اعتنى بهذا القول افلاطون بان رام بيانه وقال به لانه اعتقد فى الاعظام الهندسية انها مبادئ الاجسام مع الاعداد

Bu yüzden Platon kendisine şunu sormaktaydı: Ondan bir parça olduğu hâlde yüzeyin çizgiden, çizginin uzun ve kısa olandan, cismin yüzey ve çizgiden, yine yüzeyin dar ve geniş olandan ve cismin derin ve sığ olandan oluşması nasıl mümkün olabilir? Sonra, onların nedenleri olan bu şeylerin her biri sayıdır ve sayı da çok ve az olandan meydana gelmiştir. Bunlar hepten tek bir cins altında toplanamazlar. Eğer durum böyle olsaydı, onların yani bu üç büyüklüğün kendilerinden oluştuğu zıtlar ile bu büyüklüklerin ilkeleri olan sayıların kendilerinden oluştuğu zıtların tek bir cinse dönmeleri gerekirdi. Buna şöyle gönderimde bulunmuştur: “Çünkü geniş ve dar olanın cinsi derin ve sığ olanın cinsinden başkadır, dolayısıyla onlarda sayılar bulunmaz.” O, yüzeyin zıddının tek bir cins altında cismin zıddıyla bulunamayacağını, hatta ne onlardan tek bir şeyin oluşturulabileceğini ne de onların bir şeyde az ve çok olan sayının zıddıyla birlikte bulunabileceğini söylemektedir. Bunlarda sayıdan bir parçanın bulunması mümkün değildir. Bunun için, ardından “Ancak çok olan ve az olan bunlardan farklıdır. Açıktır ki, yukarıda bulunan şeylerden hiçbiri aşağıda bulunanlara ait olmayacaktır, aynı zamanda geniş olanın cinsi de derin olanın cinsi değildir.” diyerek, bunların hepsinin Platoncuların belirttikleri bu cinslerin üstünde tek bir cinste toplanamayacağını kastetmektedir.

Aristoteles “Yüzey cisimden meydana gelen bir şey olduğu gibi, noktalar da bir şeyden meydana gelecektir.” sözüyle, yüzeyi cismin bir parçası ve noktayı çizginin bir parçası olarak varsaymalarından dolayı bu görüşün Platoncuları bağladığını kastetmektedir.

“Platon, geometrik görüşler uyarınca bu cinse kuşkuyla yaklaşmakta...” ifadesiyle Platon’un, geometrik büyüklüklerin hem sayıların hem de cisimlerin ilkeleri olduğuna inanmasından ötürü, onu açıklamak isteme ve kabul etme konusunda bu görüşe kuşkuyla baktığını kastetmektedir.

وقوله لكن يسميها مبدا الخط يريد انه كان يسميها مبدا للخط ولا يصرح انها جزء من الخط لما يلزمه ان يكون المتصل من طبيعة المنفصل ولذلك كانوا يلجون فيقولون ان الخط مولف من خطوط غير منقسمة وهو الذى دل عليه بقوله وكثيرا ما جعلوا هذا الخطوط الغير منفصلة يريد ان لمكان هذا العناد الذى يعاند به من جعلها نقطا فزع كثير منهم الى ان سماها خطوطا غير منقسمة وانما ظنوا انه يجب ان يكون الخط مركبا من خطوط غير منفصلة لا من نقط لانه وجب ان يكون الخط اذا كان قابلا للقسمة فى كليته ان ينقسم الى غير خط او الى خط غير منقسم او الى لا خط وذلك مستحيل فوجب ان ينقسم الى خطوط غير منقسمة وقد قيل فى معاندة هذا القول فى الاول من كتاب الكون والفساد

وقوله وهذه يجب ضرورة ان تكون على هذا الوجه فانه حيث وجد الخط وجدت النقطة يريد انه لا يخلصهم من وضعهم خطوطا غير منفصلة الا تكون هذه ايضا تنقسم بكليتها الى نقط فانه حيث وجد خط وجب ان توجد نقطة

قال ارسطو

فاذا نظرت الفلسفة فى الامور الظاهرة صار هذا غير داخل فيها ولسنا نقول شيئا فى العلة التى هى مبدا الاستحالة فاذا قصدنا للكلام فى الجوهر قلنا ان جواهر اخر حتى انا ان قلنا ان تلك جواهر هذه كان قولنا باطلا

Aristoteles'in "...ancak noktayı çizginin ilkesi diye adlandırmaktadır." ifadesi, Platon'un noktayı çizgi için ilke olarak adlandırmakta, ama bölünebilir doğadan bitişmiş olması gerektiği için, çizgiden bir parça olması dolayısıyla onu açıklamamakta olduğunu kastetmektedir. Bu nedenle de Platoncular çizginin bölünemeyen çizgilerden oluştuğu söylemine başvurmaktaydılar. **[h]** [992a22] O, Aristoteles'in "Platoncular çoğunlukla buna bölünemeyen çizgiler adını koymuşlardır." sözüyle gönderimde bulunduğu şeydir. Aristoteles şunu kastetmektedir: Onları noktalar sayanlara karşı çıkararak bu ısrar niçindi? O filozofların birçoğu onları bölünemeyen çizgiler olarak adlandırmaya korkmuşlardır. Onlar çizginin noktalardan değil de bölünemeyen çizgilerden bileşmiş olması gerektiğini sanmışlardır. Çünkü çizginin, bütünüyle bölünebilir olduğunda, çizgiden başkasına, bölünemeyen çizgiye ya da çizgi olmayana bölünmesi gerekecektir, ki bu ise imkânsızdır. Öyleyse onun bölünemeyen çizgilere bölünmesi gerekecektir. Bu görüşün ısrarı hakkında *Oluş ve Bozuluş* adlı eserin başında bahsedilmiştir.

Aristoteles "Bunun ise bu şekilde olması zorunludur, çünkü nerede çizgi varsa orada nokta da vardır." ifadesiyle şunu kastetmektedir: Yine bu, bütünüyle bunların noktalara bölünmesi mümkün olduğu için, onları bölünemez çizgiler varsaymaktan kurtarmaz. Çünkü her nerede bir çizgi varsa, orada bir noktanın bulunması zorunludur.

[992a24-b1]

Felsefe görünen şeyler hakkındaki [nedeni] araştırdığında, bu neden onda içerilmemiş olur ve dönüşümün ilkesi olan neden hakkında hiçbir şey söylemeyiz. Töz hakkında konuşmayı amaçladığımızda ise başka tözler ileri sürmekteyiz, öyle ki o tözlerin bunların tözleri olduğunu ileri sürerken boş söz söylemiş olmaktadır.

فاذا ليس تشبهه فاما انها محيطة فقد كنا قلنا اولاً انه ليس بشيء ولا نرا ايضا انها سبب العلوم فلذلك لا نجد شيئاً من العقول والطبائع يضع هذه العلة التي ذكرنا الانواع شيئاً من المبادئ ولكن انما صار التعاليم بها لان الفلسفة اذا تكلمت وقتاً ما فى شيء ما استعملت هذه من اجل تلك

التفسير

يريد انه متى ما كانت الفلسفة انما تنظر فى الامور الموجودة وكانت الانواع ليست من الامور الموجودة خارج النفس لم تكن هذه الانواع مما تنظر فيها الفلسفة ومن قبل ذلك ان نظر ناظر فى هذه المحسوسات من قبل هذه الجواهر لم يقدر ان يعطى فيها من قبلها مبدا الاستحالة والتغير الموجود فى هذه الجواهر واذا كان هذا هكذا فمتى سلمنا وجود هذه قلنا انها جواهر اخر واما ان نقول ان هذه هى جواهر هذه المتغيرات فهو قول باطل وانما قال هذا من قبل انه انما يبطل وجودها من جهة وضعهم اياها اسباباً للامور المحسوسة وللعلم نفسه واذا بطل انها ليست اسباباً لم يلزم من ذلك ان يبطل وجودها ولذلك قال فاما انها محيطة فقد قلنا انه ليس بشيء يريد ان وضعهم هذه الجواهر محيطة بالمحسوسات التى هاهنا وحاصرة لها على ما يوجد النوع حاصراً لما تحته فقد قلنا انه ليس بشيء لان الحاصر والمحصور هما والنوع شيء واحد بالعدد فلذلك ان كانت هذه الانواع جواهر مفارقة فهى جواهر اخر غير هذه المحسوسة ...

Onların kuşatıcı olmasına gelince, daha başta böyle bir şey olmadığını söyledik, yine onların bilimlerin nedeni olduklarını düşünmemekteydik. Bu nedenle bahsettiğimiz bu şeyleri neden olarak varsayan ne akıllardan ne de doğarlardan bir şey bulmaktayız. Öyleyse türler, ilkelerden hiçbirleriyle benzerlik göstermezler. Ancak matematiksel şeyler onlarla varolur, çünkü felsefe bir şey hakkında bir kez konuştuğunda, bundan dolayı onları kullanır.

[Yorum]

Aristoteles'in kastettiği şudur: Felsefe varolan şeyleri araştırdığında ve türler zihnin dışında varolan şeylerden olmadıklarında, bunlar daha önce felsefede araştırılan konulardan biri olmaz. Çünkü araştıran kişi bu duyulur şeyleri tözler olmaları bakımından araştırdığı için, bu tözlerde bulunan dönüşüm ve değişimin ilkesinin onlardan önce onlarda bulunması mümkün değildir. Yine bu aynı şekilde olduğunda, bu şeylerin varlığını kabul ettiğimizde, onların başka tözler olduğunu söylemiş oluruz. Bunların bu değişimlerin tözleri olduğunu söylememiz, boş bir sözden ibarettir. Aristoteles, Platoncuların onları duyulur şeylerin nedenleri olarak varsaymaları bakımından o şeylerin varlıklarının geçersiz olduğunu önceden söylemiştir. Geçersiz olduklarında onların nedenler olmadıkları kendiliğinden bilinir, [ancak] bundan onların varlıklarının da geçersiz olduğu sonucu çıkmaz. Bu yüzden "Onların kuşatıcı olmasına gelince, daha başta böyle bir şey olmadığını söyledik..." derken şunu kastetmektedir: Platoncular türün, kendisinin altında bulunan şeylere pay veren olduğu üzere, bu tözlerin burada bulunan duyulur şeyleri kuşattığını ve onlara pay verdiklerini varsaymışlardır. Ancak pay veren, hem pay alan ve pay verenin hem de türün sayıca bir şey olmalarından dolayı biz böyle bir şeyin [mümkün] olmadığını söyledik. Bunun için, bu türler ayrık tözler olursa, bu duyulur tözün dışında başka tözler olmuş olur. ...

فاما ان يكون لها مدخل فى وجود الجواهر المحسوسة فلا لا على انها حاصرة للمحسوسات التى هاهنا ولا على انها اسباب لها ولا على انها سبب للعلم الضرورى المدرك فى الموجودات المحسوسة ولذلك قال فى اثر هذا فلذلك لا نجد شيئا من العقول والطبائع يضع هذه العلة التى ذكرنا يريد فلذلك لسنا نقدر ان نضع هذه علة لشيء من العقول التى فى الامور المحسوسة ولا لشيء من الطبائع الموجودة هاهنا

ثم قال فاذا ليس تشبه الانواع شيئا من المبادئ يريد واذا تقرر هذا فبين ان الانواع ليست تشبه شيئا من المبادئ التى للموجودات المحسوسة واذا كان ذلك كذلك فبين انها ليست مبادئ لهذه المحسوسات وقوله ولاكن انما صار التعاليم بها لان الفلسفة اذا تكلمت وقتا ما فى شيء ما استعملت هذه من اجل تلك يريد ان الفلسفة انما تستعمل الامور الكلية لتصل بها الى الامور الموجودة بمنزلة ما تستعملها فى الحدود والبراهين وان نظرت فيها من حيث هى احد الموجودات فانما تنظر فيها من اجل الامور الموجودة اذ كان العلم بها يقود العقل ويعرفه الصواب عند النظر فى الموجودات ومن قبل هذه صارت البراهين الماخوذة بهذا النحو من مقدمات منطقية لا من مقدمات ذاتية ومناسبة

قال ارسطو

وايضا ان اخذ الانسان الجوهر الذى كلامنا فيه كهيولى تعليمية فانما يفعل ذلك خاصة اذا اراد ان يصف الفصل بين الجوهر والهيولى كالكبير والصغير ...

Onların duyulur tözlerin varlığına katılmış olmalarına gelince, onlar ne burada bulunan duyulur şeylerin pay vereni ne onların nedeni ne de duyulur varlıklarda algılanan zorunlu bilginin nedenidir. Bu yüzden Aristoteles, bu konuda “Bu nedenle bahsettiğimiz bu şeyleri neden olarak varsayan ne akıllardan ne de doğılardan bir şey bulmaktayız.” diyerek, bu şeyleri ne duyulur şeylerde bulunan akıllardan ne de burada bulunan doğılardan bir şeyin nedeni olarak varsayabileceğimizi ifade etmektedir.

“Öyleyse türler, ilkelerden hiçbirleriyle benzerlik göstermezler.” ifadesiyle Aristoteles, buna karar verildiğinde açıkça türlerin duyulur varlıklara ait ilkelerden hiçbirine benzermediğini ve böyle olduğunda, onların duyulur şeylerin ilkeleri olamayacağını kastetmektedir.

Aristoteles “Ancak matematiksel şeyler onlarla varolur, çünkü felsefe bir şey hakkında bir kez konuştuğunda, bundan dolayı onları kullanır.” sözüyle şunu kastetmektedir: Felsefe tümel şeyleri varolan şeylere onlar aracılığıyla ulaşmak için, tanımlar ve kanıtlamalarda kullandığı gibi kullanır. Eğer felsefe onları varlıklardan biri olmaları bakımından araştırırsa, varolan şeyler nedeniyle araştırmış olur. Çünkü onların bilgisi, varlıkları araştırmanın yanı sıra, akla rehberlik edip ona gerçekliği tanıttığı için, bundan önce böylelikle a priori kanıtlamalar özsel ve bağıntısal öncüllerden değil de mantıksal öncüllerden meydana gelir.

[992b1-8]

Sonra, insan sözünü ettiğimiz tözü matematiksel bir madde gibi ele almıştır. Tözle madde arasındaki ayrımı büyük ve küçük olan gibi nitelendirmek istediğinde, bunu kendine özgü yapar.

كما يقول الطبيعيون ان الفصول الاول للموضوع هي التخلخل والتكاثف وهذه فانما هي زيادة ونقصان في الحركة فان كانت هذه حركة فمن البين ان الانواع متحركة

التفسير

لما كان قد يؤخذ ما تبين في علم المنطق من المعقولات في العلوم العامة اخبر ايضا بذلك فقال وايضا ان اخذ الانسان الجوهر الذى كلامنا فيه كهيولى تعليمية فانما يفعل ذلك اذا اراد ان يصف الفصل بين الجوهر والهيولى كالكبير والصغير يريد وايضا ان اخذ الانسان هذه المعقولات المنطقية مقدمات مستعملة في البراهين اى هيولى البراهين ونظر بها في الموجودات المحسوسة من حيث تلحقها هذه المعقولات فانما يعرض ذلك للنظار اذا فحصوا عن الفصول الاول الكلية للجوهر مثل الفحص عن فصلى الجوهر الاول اللذين انقسم اليهما الموجود وهو الذى احدهما بمنزلة الهيولى والاخر بمنزلة الصورة مثل بيان من رام ان يبين ان هذين الجوهرين هما الكبير والصغير او انهما الكثيف والسخيف

ولما كان هذا يوهم ان فيه حجة لمن قال ان المعقولات جواهر الموجودات لانه اذا كان منها ما يدل على طبيعة الجوهر فهو جوهر لزم ان تكون المعقولات جواهر قال وهذه فانما هي زيادة ونقصان في الحركة فان كانت هذه حركة فمن البين ان الانواع متحركة يريد ...

Doğa filozoflarının konunun ilksel ayrımlarının seyreklik ve yoğunluk olduğunu ileri sürdükleri gibi. Çünkü bunlar hareket bakımından çokluk ve azlıktır. Eğer bunlar hareketse, açıkçası türler de hareket eden olacaktır.

[Yorum]

Mantık biliminde açıklanan şey genel bilimlerdeki akledilir şeylerden elde edildiği için, Aristoteles yine bununla “Sonra, insan sözünü ettiğimiz tözü matematiksel bir madde gibi ele almıştır. Tözle madde arasındaki ayrımı, büyük ve küçük olan gibi nitelendirmek istediğinde, bunu kendine özgü yapar.” diyerek şunu kastetmektedir: Sonra, insan bu mantıksal akledilir şeyleri kanıtlamalarda kullanılan öncüller yani kanıtlamaların maddesi olarak ele almış ve o öncüllerle duyulur varlıkları, bu akledilir şeyleri onlara katılmaları bakımından araştırmıştır. Tözün tümel ilksel ayrımlarını araştırdığında, araştırmacının bununla karşılaşması kaçınılmazdır. Örneğin, ilksel tözün ayrımını araştırmak, seyrek olan diye açıklamak isteyen kimsenin açıklaması gibi, varlık da biri madde konumunda ve diğeri de form konumunda olan iki şeye bölünür.

Tözün doğasına gönderimde bulunan bu şeylerden birinin töz olması durumunda akledilir şeylerin töz olması gerekeceğinden, akledilirlerin varlıkların tözleri olduğunu ileri süren kimselerce bunun bir kanıt olduğu sanıldığı için, Aristoteles şöyle demiştir: “Bunlar hareketteki çokluk ve azlıktır. Eğer bunlar hareketse, açıkçası türler de hareket eden olacaktır.” Aristoteles burada şunu kastetmektedir: ...

فان كانت معقولات هذه الاشياء تدل على جواهر فهى جواهر الاشياء لا كن لما كانت المتضادات كلها ترجع الى زيادة ونقصان والزيادة والنقصان يرجعان الى الحركة فلو كانت معقولات هذه الاشياء هى جواهرها لكان معقول الحركة حركة ولو كان معقول الحركة الذى هو الجنس العام لانواع الحركة حركة لكانت الانواع كلها متحركة ولو كانت الانواع متحركة وكانت جواهر الاشياء لم يكن شىء ثابت

وانما قال هذا كله على جهة الاستظهار لانه من المعلوم الاول ان معقول الحركة ليس بحركة وهو لازم لمن قال ان معقولات الاشياء هى جواهرها لا التى تفهم جوهرها وذلك ان ارسطاطاليس يرا ان معقولات الاشياء هى مفهومات جواهر الاشياء وليس هى جواهر الاشياء

قال ارسطو

وكل الفحص على الطبيعة انما يقع عند الظن بان البيان سهل وواحد لا يكون كل شىء لانه ليس بالفعل كل الاشياء واحدا بل بالمعنى الذى ان صيره الانسان للكل فان ذلك لا يكون ان لم يسلم انه جنس لذلك الكل وهذا ايضا فغير ممكن فى بعض الاشياء لانه ليس يوجد حدّ واحد يعم التى مع الاعداد من الخطوط والسطوح والاجسام ولما سيكون او قد كان وما له قوة ما فان هذه الاشياء ليس من شأنها ان تكون انواعاً ولا هى ايضا عدد ولا التى للمتوسط لان تلك تعليميات ولا للاشياء الفاسدة

Eğer bu şeylerin akledilirleri tözlere gönderimde bulunuyorsa, o zaman onlar şeylerin tözleri olur. Ancak zıtlıkların hepsi çokluk ve azlıktan kaynaklandığında, çokluk ve azlık da hareketten kaynaklanmaktadır. Eğer bu şeylerin akledilirleri onların tözleri olsaydı, hareketin aklediliri de hareket olurdu. Hareketin türlerinin genel cinsi olan hareketin aklediliri hareket olsaydı, türlerin hepsi hareketli olurdu. Türler hareket eden ve şeylerin tözleri olsaydı, sabit hiçbir şey bulunmazdı.

Aristoteles, hareketin akledilirisinin hareket olmadığı ilk bilinen şeylerden biri olduğu için, bütünüyle göstermek bakımından bunu söylemiştir. Bu, şeylerin akledilirlerinin onların tözleri olduğu anlaşılmadığı hâlde onların tözleri olduğunu ileri süren kimseler için gereklidir. Çünkü Aristoteles, şeylerin akledilirlerinin şeylerin tözleri değil, şeylerin tözlerinin kavramları olduğunu düşünmekteydi.

[992b8-17]

Doğa üzerine yapılan bütün araştırma, [onu] açıklamanın kolay olduğu sanısıyla yapılsa da her şey bir değildir. Çünkü bütün şeyler fiil bakımından bir olamaz, aksine insanın bütün için oluşturduğu kavram bakımından bir olur. Hatta bu tümelin bir cinsi olduğu kabul edilmezse bu da olmaz. Yine bu bazı durumlarda mümkün değildir. Çünkü onların varolacakları ya da varoldukları bir güç olmaması nedeniyle sayıları, yüzeyle ve cisimleri kapsayan bir tanım da yoktur. Sayı olmamaları nedeniyle bu şeylerin türler olmaları doğru değildir. Sonra bunlar aracı varlık da değildir, çünkü aracı varlıklar matematiksel şeyler olup bozuluşa konu olan şeylerde bulunmazlar.

التفسير

يقول وفحص القدماء عن الامور الطبيعية انما كان لانهم كانوا يرون ان البيان ليس ممكنا فقط بل سهلا واذا كان الكلى الذى من قبله يمكن الفحص واحدا بالعدد فى كثيرين على ما يقول القائلون بالصور وكان الواحد بالعدد فى كثيرين شيئا لا يمكن ان يوجد فليس يمكن ان يكون برهان ولا تعلم وهذا هو الذى دل عليه بقوله وواحد لا يكون كل شىء لانه ليس بالفعل كل الاشياء واحدا يريد وليس يمكن ان يكون الجنس العام لجميع الاشياء واحدا بالعدد لانه لو امكن ذلك لامكن ان يوجد واحد بالعدد فى كل شىء وذلك غير ممكن لانه كان يكون كل الاشياء واحدا بالفعل اى مشارا اليه ثم قال بل بالمعنى الذى ان صيره الانسان للكل فان ذلك لا يكون ان لم يسلم انه جنس لذلك الكل يريد بل ان اعتقد الانسان ان فى الكل معنى واحدا فان ذلك لا يصح الا ان يضع انه جنس للكل لا معنى واحدا بالفعل

ثم قال وهذا ايضا غير ممكن فى بعض الاشياء لانه ليس يوجد واحد يعم الاعداد والسطوح والاجسام ولما سيكون او قد كان وما له قوة يقول ووضع واحد يعم اشياء كثيرة على انه جنس يظهر انه غير ممكن فى بعض الاشياء الكثيرة فكيف ان يوجد واحد بالعدد يعم جميع الاشياء وذلك انه ليس يمكن ان يوجد للعدد وللسطح والخط جنس واحد يعمها الا باشتراك الاسم مثل ان يقول قائل انها تشترك فى الجنس الذى هو الكمية ...

[Yorum]

Aristoteles, [onu] açıklamak yalnızca mümkün değil aynı zamanda kolay olduğu için, önceki filozofların doğal şeyleri araştırdıklarını söylemektedir. Kendisinden hareketle araştırmanın mümkün olduğu tümel, formu kabul edenlerce çok olanlardaki sayıca bir olan olduğunda ve çok olanlardaki sayıca bir olan da varolması mümkün olmayan bir şey olduğunda, [hakkında] bir kanıtın bulunması ve de bilinmesi mümkün olmaz. Bu, Aristoteles'in şu sözüyle gönderimde bulunduğu şeydir: "...her şeyin bir oluşu gerçekleşmemiştir. Çünkü bütün şeyler fiil bakımından bir olamaz..." Genel cinsin bütün şeyler için sayıca bir olması mümkün değildir, çünkü bu mümkün olsaydı, her şeyde sayıca bir olarak bulunması mümkün olurdu. Bu da bütün şeyler yani kendisine işaret edilen şeyler bilfiil bir olacağı için imkânsızdır. Sonra Aristoteles "...aksine tümel insanın kendisinden oluştuğu kavram bakımından bir olur. Hatta bu tümelin bir cinsi olduğu kabul edilmezse bu da olmaz." sözüyle, aksine insan tümelin tek bir kavram olduğuna inanırsa, tümel için bilfiil tek bir kavramı değil de cinsi varsaymadıkça bunun doğru olmayacağını kastetmektedir. Ardından Aristoteles "Yine bu bazı durumlarda mümkün değildir. Çünkü onların varolacakları ya da var oldukları bir güç olmaması nedeniyle sayıları, yüzeyle ve cisimleri kapsayan bir tanım da yoktur." sözüyle, Platon'un, cins olması nedeniyle bir olanın pek çok şeyi kapsadığını varsaymış olduğunu ifade etmektedir. Öyleyse sayıca bir olan bütün şeyleri nasıl kapsayabilir? Çünkü birinin nicelik olan cinsten ortak olduklarını söylemesi gibi, sayının, yüzeyle ve çizginin ad ortaklığı dışında onları kapsayan tek bir cins olması mümkün değildir. ...

يريد فانه من البين ان اسم الكمية يقال عليها باشتراك ولا يوجد ايضا معنى واحد لما كان ولما سيكون ولا لما هو كائن بالقوة وكائن بالفعل ولذلك ليست الصنائع التعاليمية النازرة فيها صناعة واحدة بل صنائع كثيرة ولذلك كان النظر فيما قد كان غير النظر فيما سيكون والنظر فيما بالقوة غير النظر فيما بالفعل

ثم قال وهذه الاشياء ليس من شأنها ان تكون انواعا ولا هي ايضا للمتوسط لان تلك تعليميات ولا للاشياء الفاسدة يريد وهذه المعقولات التى هى اجناس وانواع ليس من شأنها ان تكون صوراً قائمة بذاتها ومثلاً على ما يقول قوم ولا هى ايضا امور متوسطة بين الصور والمحسوسات كما يقول قوم فى معقولات التعاليم من قبل انها تعليميات اى من قبل انه لا يظهر فى حدودها المادة ولا هى ايضا صور للاشياء الفاسدة على ما يزعم القائلون بالصور يريد لانه قد تبين من القول المتقدم استحالة هذا كله

قال ارسطو

وايضا فانه قد يظن ان هاهنا جلسا اخر رابعا يبحث عن اسطقسات جميع الموجودات من غير ان يدفع ان المقولة على انحاء شتى لا يمكن ان توجد الا انهم يبحثون على هذا النحو عن الاشياء التى تكون منها الاسطقسات اما فى بعضها فمن الفعل والانفعال والملاءمة وليس ذلك فى اى شىء كان بل انما يمكن فى الجوهر فقط حتى يكون البحث انما هو عن اسطقسات جميع الموجودات والتماس تحصيلها وليس ذلك بحق ...

Aristoteles, açıkçası nicelik adının onlara ortaklık bakımından yüklem olacağını ve yine bilkuvve varolan ve bilfiil varolan olduğu, olacağı ve olmadığı için tek bir kavram olarak bulunmayacağını kastetmektedir. Bu yüzden, onları araştıran matematiksel bilimler tek bir bilim değil, aksine birden çok bilimdir. Bu nedenle varolanı araştırmak, olacak olanı araştırmaktan ve bilkuvve olanı araştırmak da bilfiil olanı araştırmaktan başkadır.

Aristoteles daha sonra “Bu şeylerin türler olmaları doğru değildir. Sonra bunlar aracı varlık da değildir, çünkü aracı varlıklar matematiksel şeyler olup bozuluşa konu olan şeylerde bulunmazlar.” diyerek şunu kastetmiştir: Cinsler ve türler olan bu akledilirlerin, bazı filozofların ileri sürdüğü gibi kendinde formlar ve ilkörnekler olmaları doğru değildir. Sonra onlar bazı filozofların matematiksel şeyler olmaları yani tanımlarında maddenin görünmemesi nedeniyle matematiğin akledilirleri olduklarını öne sürdüğü gibi formlar ve duyulur şeyler arasında aracı varlıklar da değildir. Yine onlar, ideaları kabul edenlerin ileri sürdüğü gibi bozuluşa konu olan şeylerin formları da değildir. Aristoteles, önceki görüşlerden, bu konunun dönüşümünün bütünüyle açıklandığını kastetmektedir.

[992b17-30]

Yine burada atmaksızın bütün varlıkların öğelerinin araştırıldığı dördüncü ve diğer bir cins bulunduğu sanılabilir. Yüklem çeşitli tarzlarda bulunmasına imkân yoktur. Ancak Platoncular kendilerinden öğelerin meydana geldiği şeyleri bu tarzda araştırmaktadırlar. Etki, edilgi ve uygunluk gibi bir kısım şeylere gelince, bunların herhangi bir şeyde değil, aksine yalnızca tözde olması mümkündür. Ancak bütün varlıkların öğelerini araştırmak ve onları elde etmeyi istemek doğru değildir. ...

وكيف يمكن الانسان ان يتعرف اسطقسات جميع الموجودات وذلك انه من البين انه لا يمكن ان يتعلم شيئاً من الاشياء ان لم يكن يتقدم العلم باوائله مثل ان يتعلم متعلم الهندسة الا انه يتقدم فيعلم اشياء من ذلك العلم الذى يريد ان يتعلمه لا يعلم واحدا منها وكذلك الحال فى الاخر حتى تكون الصناعة التى يرى قوم انها تعلم كل شىء لا تعرف شيئاً على هذه الصفة

التفسير

يقول واذا انزلنا ان الانواع وبالجملة المعقولات الكلية امور موجودة خارج النفس وانها صور الموجودات لزم ان يكون هذا الجنس من الموجودات جنسا رابعا غير الثلاثة الاجناس وان تنظر فيه صناعة رابعة غير الصنائع الثلث الناظرة فى الامور التعاليمية والطبيعية والامور الالاهية وهذا امر لازم لمن لا يضع ان المعقولات الكلية لا توجد خارج النفس وانما لزمهم ان يكون هذا الجنس يبحث عن اسطقسات جميع الموجودات لانه اذا كانت هذه الانواع هى اسطقسات جميع الموجودات اى صورها وكانت كل صناعة انما تبحث عن اسباب الاشياء التى هى موضوعات تلك الصناعة وكان يلزم ان تكون موضوعات هذه الصناعة هى اسطقسات الاشياء لزم ان تكون هذه الصناعة الرابعة تبحث عن اسطقسات الاسطقسات

وقوله الا انهم يبحثون على هذا النحو عن الاشياء التى منها تكون الاسطقسات يريد ...

İnsan, bütün varlıkların öğelerini nasıl bilebilir? Çünkü ilk olanların bilgisini önceden bilmedikçe, onun bu şeylerden birini bilmesi mümkün değildir. Örneğin, geometri öğrenen birisi öğrenmek istediği bu bilim hakkında, ancak önceden bilmedikçe, ondan hiçbir şey bilemez. Bu durum diğer bilimlerde de aynıdır. Ancak bazı filozofların düşündüğü gibi her şeyin bilindiği bir bilim olduğu takdirde, bu durumda [önceden] hiçbir şey bilinmez.

[Yorum]

Aristoteles özetle şunu söylemektedir: Varlıkların formları oldukları hâlde, tümel akledilir türleri zihnin dışında varolan şeylere indirgediğimizde, varlıklardan olan bu cinsin üç cinsin dışında dördüncü bir cins olması ve matematiksel, doğal ve Tanrısal şeyleri araştıran üç bilimin dışında dördüncü bir bilimi araştırması gerekir. Bu ise, tümel akledilir şeylerin zihnin dışında bulunmadığını varsaymayan kimse için zorunlu bir durumdur. Bu cinsin bütün varlıkların öğelerini araştırıyor olması o filozofları bağlar. Çünkü bu türler bütün varlıkların öğeleri yani formları ise, her bilim bu bilimin konuları olan şeylerin nedenlerini araştırıyorsa ve bu bilimin konularının şeylerin öğeleri olması gerekiyorsa, [şu hâlde] bu dördüncü bilimin, öğelerin öğelerini araştırması gerekecektir.

Aristoteles “Ancak Platoncular kendilerinden öğelerin meydana geldiği şeyleri bu tarzda araştırmaktadırlar.” Sözüyle şunu kastetmektedir: ...

الا انه اذا كانت هذه الانواع الموجودة خارج النفس هي جواهر موضوعات العلوم الثلاثة وكانت الصناعة النازرة في الانواع تفحص عن اسباب الاسباب وجب ان تكون كل صناعة من هذه الصنائع الثلاث تفحص عن اسباب اسبابها

وقوله اما في بعضها فمن الفعل والانفعال والملاءمة وليس ذلك في اى شىء كان بل انما يمكن في الجوهر فقط ويريد وليس يمكن ذلك في شىء من الصنائع الثلاث اعنى ان يفحص عن اسباب الاسباب الا في الصناعة التى تفحص عن اسباب الفعل والانفعال والملاءمة التى بين الصورة والمادة

وقوله حتى يكون البحث الى قوله وليس ذلك بحق يريد الا انه ليس اللازم عن الوضع الاول ان تفحص واحدة من الصنائع الثلاث عن اسباب اسبابها بل ان تفحص كل واحدة من الصنائع الثلاث عن اسباب اسبابها وليس ذلك بحق

وقوله وكيف يمكن الانسان ان يتعرف اسطقسات جميع الموجودات الى قوله فيعلم اشياء من ذلك العلم الذى يريد ان يتعلمه لا يعلم واحدا منها يريد وكيف يمكن ان تكون هاهنا صناعة يمكن ان تتعرف اسطقسات جميع الموجودات وذلك انه من البين انه لا يمكن ان يتعلم شيئا من الاشياء الموضوعة فى الصنائع ان لم يتقدم العلم بالمعقولات الاول فى تلك الصناعة وذلك انه ان احتاج ان يتعلم اوائل العلم فى تلك الصناعة لزمه ان يتعلم اوائل الاوائل ويمر ذلك الى غير نهاية فيلزم ان يكون الذى يريد ان يتعلم علما واحدا من هذه العلوم لا يعلم شيئا منها ...

Ancak zihnin dışında varolan bu türlerin her üç bilimin konularının tözleri olduğu ve türleri araştıran bilim nedenlerin nedenlerini araştırdığı için, bu üç bilimden her birinin onların nedenlerinin nedenlerini araştırması gerekir.

Aristoteles “Etki, edilgi ve uygunluk gibi bir kısım şeylere gelince, bunların herhangi bir şeyde değil, aksine yalnızca tözde olması mümkündür.” diyerek, bunun yani nedenlerin nedenlerini araştırmanın üç bilimden yalnızca form ve madde arasındaki etki, edilgi ve uygunluğu araştıran bilimde mümkün olabileceğini kastetmektedir.

Aristoteles “Ancak bütün varlıkların öğelerini araştırmak ve onları elde etmeyi istemek doğru değildir.” derken, ancak ilk durumda onların nedenlerinin nedenlerini üç bilimden birinin araştırmasına, aksine onların nedenlerinin nedenlerini üç bilimden her birinin araştırması gerektiğini ve bunun da doğru olmadığını ifade etmektedir.

Aristoteles “İnsan, bütün varlıkların öğelerini nasıl bilebilir? Çünkü ilk olanların bilgisini önceden bilmedikçe, onun bu şeylerden birini bilmesi mümkün değildir.” sözüyle şunu kastetmektedir: Burada bütün varlıkların öğelerini bilmeyi olanaklı kılan bir bilimin olması nasıl mümkündür? Çünkü bu bilimde ilk akledilirlerlere ilişkin bilgi önceden bilinmedikçe, bilimlere konu olan şeyleri öğrenmenin mümkün olmayacağı açıktır. Bu bilimde bilimin ilkelelerini öğrenmeye gereksinim duymak, ilk olanların ilk olanlarını öğrenmeyi gerektireceği ve bu da sonsuza kadar gidemeyeceği için, bu bilimlerden yalnızca birini öğrenmek isteyen kimsenin onların hiçbirini bilmemesi gerekmektedir. ...

مثل ان يكون متعلم الهندسة لا يمكنه ان يتعلمها حتى يتقدم فيعلم
اشياء هى مبادئ ذلك العلم الذى يريد ان يتعلمه فانه لا يعلم
واحدا منها

ثم قال وكذلك الحال فى الاخر الى قوله لا تعرف شيئا على هذه
الصفة يريد وكذلك يلزم فيما عدى علم الهندسة من العلوم حتى
تكون الصناعة التى يرى قوم انها تعلم كل ما فيها بتعليم لا تعلم
شيئا من الاشياء

قال ارسطو

وايضا فان كل تعليم انما يكون عن امور متقدمة اما كلها واما
بعضها وكذلك ما تبين بالبرهان والتحديد يجب ان يتقدم فيعلم فيه
المتقدمات التى بها يقع البيان وكذلك ما علم بالاستقراء

التفسير

لما بين ان الصنائع البرهانية انما تبين المجهولات من امور معلومة
فى تلك الصنائع يريد ان يبين ان هذه القضية عامة فى الصنائع
العملية والنظرية وفى كل ما يتكلف بيانه بقول على جهة الاقناع او
على جهة الخطابة كما فعل ذلك فى اول كتاب البرهان فقال وايضا
فكل تعليم انما يكون عن امور متقدمة اما كلها واما بعضها يريد
وايضا فانه من المعروف بنفسه ان كل تعليم يكون فى الصنائع
العملية التى تتعلم باحتذاء فانه انما يكون بمعرفة الامور المعروفة
بنفسها فى تلك الصناعة اما كلها واما بعضها

Örneğin, geometri öğrenen birisinin onları öğrenmesinin mümkün olmaması gibi. Ancak öğrenmek istediği bu bilimin ilkeleri olan şeyleri önceden bilmedikçe, ondan hiçbir şey bilemez.

Sonra Aristoteles “Bu durum diğer bilimlerde de aynıdır. Ancak bazı filozofların düşündüğü gibi her şeyin bilindiği bir bilim olduğu takdirde, bu durumda hiçbir şey bilinmez.” sözüyle, [bu durumun] yine aynı şekilde geometri dışındaki bilimler hakkında da geçerli olduğunu, ancak bazı filozofların düşündüğü gibi her şeyin bilindiği bir bilim olduğu takdirde ondaki hiçbir şeyin öğretim yoluyla bilinmeyeceğini kastetmektedir.

[992b30-33]

Sonra, her öğretim ya tamamen ya da kısmen [bilinen] öncel şeylerden oluşurlar. Aynı şekilde kanıtlama ve tanım yoluyla elde edilen bilgilerde, kendileriyle açıklamanın gerçekleştiği öncüllerin önceden bilinmesi gerekir. Tümeyarımla elde edilen bilgi de böyledir.

[Yorum]

Aristoteles, burhânî sanatları açıklayınca, “Bu sanatlarda bilinen bir şeyden bilinmeyenler ortaya konur” önermesinin, *İkinci Analitikler*’in başında yaptığı gibi, ister ikna bakımından isterse söylem bakımından olsun, pratik ve teorik bilimlerde ve onun açıklamasının yüklendiği her şeyde genel [bir kural] olduğunu açıklamak istemiştir. Aristoteles “Sonra, her öğretim ya tamamen ya da kısmen [bilinen] öncel şeylerden oluşurlar.” demiştir. Yine her öğretimin taklit yoluyla öğrenilen pratik bilimler hakkında olduğu kendiliğinden bilinen bir şeydir ve kendiliğinden bilinen şeylerin bilgisi de ya tamamen ya da kısmen bu bilimde olur.

وقوله وكذلك ما تبين بالبرهان والتحديد يعنى به الصنائع التى تتعلم بقول سواء كانت عملية او نظرية وقوله وكذلك ما علم بالاستقراء يعنى به العلم الحاصل فى صناعة الجدل

قال ارسطو

فان كان العلم لنا فى غريزتنا فانه من العجب ان يفوتنا امر من الامور وفيما اوثق العلوم وايضا كيف يعلم الشئ الكائن عن اشياء وكيف يكون ذلك ظاهرا فان الحيرة تعرض فى هذه الاشياء وقد تشاجر قوم فى ذلك كما تشاجروا فى المقاطع فقال قوم فى الحرف السادس من حروف اليونانيين وهو الزاى وهذه صورته () بانه مركب من السين والdal المعجمة والالف وقال اخرون بل هى نغمة مفردة بذاتها ليست من النغم المعروفة وايضا فما كان من ذوات الحس كيف يعرفه من لا حس له وايضا فان هذه ابداء هى اسطقسات كل شئ كما ان الاصوات المركبة انما تكون من الاسطقسات الخاصة

التفسير

قوله فان كان العلم لنا فى غريزتنا فانه من العجب ان يفوتنا امر من الامور وفيما اوثق العلوم يريد ان القول بالصور يلزم عنه ان تكون العلوم كلها معروفة عندنا وغريزية لنا وذلك انه ان كانت هاهنا صور ينظر العقل منا اليها كما ينظر الحس الى المحسوسات وكان ادراك المحسوسات غريزيا لنا اى ليس يحصل عن معرفة متقدمة فقد يجب ان تكون المعقولات غريزية لنا لا ان يكون منها ما هو غريزى وما هو متعلم

Aristoteles şöyle demiştir: “Aynı şekilde kanıtlama ve tanım yoluyla elde edilen bilgiler...” Yani pratik olanla teorik olanın eşit olduğunun öğrenildiği bilimler. “Tümevarımla elde edilen bilgi de böyledir.” sözüyle ise diyalektik sanatta elde edilen bilgiyi kastetmektedir.

[992b33-993a10]

Eğer bilgimiz doğuştan olsaydı, bilimlerin en sağlamına sahip olduğumuz hâlde, o şeylerin farkında olmamız tuhaf olurdu. Yine, varolan şeyin [hangi] şeylerden meydana geldiği nasıl bilinebilir ve bu nasıl belirgin olur? Açıkçası, bu şeyler hakkında güçlük ortaya çıkar. Bazı filozoflar, heceler konusunda bazılarının anlaşmazlığa düştükleri gibi, bu konuda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Örneğin, bazıları Yunanlıların altıncı harfi olan ve şekli ζ olan Za harfinin [/hecesinin] σ, δ, α harflerinden bileşik olduğunu, diğer bazıları ise onun bilinen seslerden biri değil de bizzat tek başına bir ses olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine, duyumdan yoksun olan bir kimse duyu algılarından oluşan şeyleri nasıl bilebilir? Sonra, birleşik seslerin kendilerine özgü öğelerden oluşması ne ise, bunların bütün şeylerin öğeleri olması da kesinlikle odur.

[Yorum]

Aristoteles “Eğer bilgimiz doğuştan olsaydı, bilimlerin en sağlamına sahip olduğumuz hâlde, o şeylerin farkında olmamız tuhaf olurdu.” sözüyle şunu kastetmektedir: İdeaları kabul etmek, bütün bilimlerin bizde doğuştan bilinen olmasını gerektirir. Çünkü eğer duyunun duyulur şeylere baktığı gibi orada aklın kendilerine baktığı idealar bulunsaydı ve duyulur şeylerin algısı bizde doğuştan olsaydı, yani onu önceden bilmeseydik, akledilirlerin [bilgisinin] bizde doğuştan olması gerekirdi. Oysa onlar ne doğuştan ne de [sonradan] öğrenilen bir şeydir.

ثم قال وايضا كيف يعلم الشيء الكائن عن اشياء وكيف يكون ذلك ظاهرا فان الحيرة تعرض فى ذلك يريد وعلى هذا فكان مستوى معرفتنا بالشيء ومعرفتنا باسبابه وكان لا يقع فى الاسباب شك بين الناس لان نسبة المعقولات كانت تكون نسبة المحسوسات

ثم قال وقد تشاجر قوم فى ذلك ... يريد ولو كان ذلك كذلك لما تشاجر الناس فى اسطقسات كثير من الاشياء كما عرض ذلك للنحويين من اهل زمانه ان تشاجروا فى حرف الزاى هل هو بسيط او مركب من حروف اخر

ثم قال وايضا فما كان من ذوات الحس كيف يعرفه من لا حس له يريد ويلزم هذا الوضع اعنى وضع الصور المعقولة مدركة بذاتها كالمحسوسات الا نحتاج فى حصولها لنا الى الاحساس ولو كان ذلك كذلك لعرف طبائع المحسوسات من به افة فى حواسه حتى يكون يتعرف طبائع الالوان من ولد اكمه وطبائع الاصوات اى معقولاتها من ولد اصم

وقوله فان هذه ابدأ هى اسطقسات كل شيء كما ان الاصوات المركبة انما تكون من الاسطقسات الخاصة يريد وانما يلزم اذا كانت معرفة هذه الصور غريزية لنا ان تكون معارف جميع الاشياء غريزية لنا من قبل ان هذه الصور هى اسطقسات جميع الموجودات الخاصة بها كما ان جميع الاصوات انما تكون من الاسطقسات الخاصة يريد انها كانت الصور هى اسطقسات جميع الموجودات الخاصة بها فقد يجب الا نحتاج فى معرفتها الى الحواس

Sonra Aristoteles “Yine, varolan şeyin [hangi] şeylerden meydana geldiği nasıl bilinebilir ve bu nasıl belirgin olur? Çünkü bu şeylerde bir güçlük ortaya çıkar.” demiştir. Buna göre, şey hakkındaki bilgimizle onun nedenleri hakkındaki bilgimiz eşdeğer olmuş olur ve akledilir şeylerin bağıntısı duyulur şeylerin bağıntısı olması nedeniyle insanlar arasında nedenler hususunda bir güçlük de çıkmaz.

Aristoteles şunu söylemiştir: “Bazı filozoflar, ..., bu konuda da anlaşmazlığa düşmüşlerdir.” Eğer durum böyle olsaydı, insanlar, şeylerin çoğunun öğeleri hakkında anlaşmazlığa düşmezlerdi. Örneğin, zamanında dillilerin Za harfinin [/hecesinin] basit mi yoksa başka bir harften bileşik mi olduğu konusunda anlaşmazlığa düştükleri görülmüştür.

Sonra “Yine, duyumdan yoksun olan bir kimse duyu algılarından oluşan şeyleri nasıl bilebilir? derken, Aristoteles şunu kastetmektedir: Onları elde etmede duyulara gereksinim duymamamız için, böyle bir varsayım, yani akledilir idealerin onları elde etmek için duyulur şeyler gibi kendilerinde algılayan olduklarını varsaymak gereklidir. Eğer böyle olsaydı, [insan] duyulur şeylerin doğalarını duyulardaki yaradan bilebilirdi. Hatta çiçeklerin doğaları çiçek kümelerinden ve seslerin doğaları yani akledilirleri sağır çocuklardan bilinebilir.

Aristoteles “Birleşik seslerin kendilerine özgü öğelerden oluşması ne ise, bunların bütün şeylerin öğeleri olması da kesinlikle odur.” sözüyle şunu kastetmektedir: Bu idealerin bilgisi bizde doğuştan olduğunda, tıpkı bütün seslerin kendilerine özgü öğelerden meydana gelmesi gibi bu idealerin bütün varlıkların kendilerine özgü öğeleri olmaları bakımından, bütün şeylerin bilgilerinin de bizde doğuştan olması gerekir. Aristoteles, idealerin bütün varlıkların kendilerine özgü öğeleri olduklarında, onları bilmede duyulara gereksinim duymamamız gerektiğini kastetmektedir.

قال ارسطو

فاما ان ما قيل فى العلل الطبيعية يشبه ان يكون قد فحص عنه جميع اهل النظر وانا لم نات بعلة واحدة خارجة عنها فذلك ظاهر مما تقدم وخليق ان تكون الفلسفة الاولى تستقصى القول فى جميع الاشياء فانها تشتمل على جميع المبادئ وعلى ما هو اول

التفسير

يقول فاما ان ما قلناه فى انواع العلل الطبيعية قد قاله غيرنا من القدماء فبين مما حكيناه عنهم وكذلك يظهر انا عند ذكرنا اصناف العلل انا لم نذكر علة زائدة على انواع العلل التى ذكرها القدماء يشير ان القدماء قد كانوا وقفوا على العلل الاربع فى وقته وهذا الذى ذكره عن القدماء فى هذه المقالة ظاهره انهم اعترفوا بالسبب الذى على طريق المادة والذى على طريق الصورة والذى على طريق الفاعل واما السبب الذى على طريق الغاية فلئان ان يقول انه لم يظهر مما حكى عن القدماء فى العلل فى هذه المقالة القول به لآكن يشبه ان يكون من قال بالفاعل فقد لزمه القول بالسبب الغائى لان الفاعل انما يفعل من اجل شىء واما من جحد الفاعل وقال بالاتفاق فلم يضع السبب الغائى ولا اعترف به ويشبه ان يكون اشار بذلك الى سقراط وافلاطون فانه حكى فى غير هذا الموضوع ان فى وقت سقراط شعر الناس بالسبب الغائى ومالوا من اجل ذلك الى تدبير المدن يريد بحسب ما اعتقدوه فى غاية الانسان

[A.10] [993a11-17]

Kuşkusuz, doğal nedenler hakkında öne sürülen şeyler bütün filozofların araştırmış oldukları şeylere benzer. Biz o nedenlerin dışında herhangi bir neden ortaya koymadık. Bu, önceki [söylediğimiz] şeylerden açıktır. {...} Bütün şeyler hakkındaki görüşleri ilk felsefenin araştırması uygundur, çünkü o felsefe bütün ilkeleri ve ilk olanı kapsar.

[Yorum]

Aristoteles, doğal nedenlerin türleri hakkında öne sürülen şeyleri, açıkça kendilerinden bahsettiğimiz üzere, bizim dışımızda önceki filozofların da ileri sürdüklerini, yine aynı şekilde, açıkçası nedenlerin sınıflarını dile getirdiğimizde, önceki filozofların dile getirdikleri nedenlerin türlerine fazladan bir neden eklemediğimizi söylemektedir. Aristoteles, kendi zamanında, önceki filozofların dört nedeni bildiklerini işaret etmektedir. İşte onun bu kitapta önceki filozoflardan dile getirdiği bu şey, onların maddî, formel ve etkin nedeni bildiklerini açıkça göstermektedir. Ereksel nedene gelince, bir kimse, Aristoteles'in bu kitapta nedenler hakkında önceki filozoflara ilişkin anlattıklarından, onların bu nedeni kabul ettikleri sonucunun çıkmadığını ileri sürebilir. Ancak bu, etkin nedeni kabul eden kimsenin ereksel nedeni de kabul etmesinin gerekli olmasına benzer. Çünkü etki eden bir şeyden dolayı etki eder. Etkin nedeni reddederek rastlantıyı kabul eden kimse, ereksel nedeni varsaymamış ve onu tanıyamamıştır. Bu durum, Aristoteles'in, bununla Sokrates ve Platon'a işaret etmesine benzer. Öyle ki o, başka bir konuda, Sokrates'in zamanında insanların ereksel nedenin farkına vardıklarını ve bundan dolayı şehir düzenlemesi konusuna eğildiklerini anlatarak, insanın amacına inandıkları şeye göre [eylediklerini] kastetmektedir.

وقوله وخليق ان تكون الفلسفة الاولى تستقصى القول فى جميع الاشياء فانها تشتمل على جميع المبادئ وعلى ما هو اول يريد وخليق ان يظهر من هذا كله ان الفلسفة هى التى تستقصى القول فى المبادئ وتنظر فى جميعها وبخاصة الاول منها فى الوجود والاول فى المعرفة

قال ارسطو

ولان ابن دقليس يقول ان الحد هو عظم وهذا هو ما الشئ الذى هو به ما هو وجوهر الامر غير انه على هذا المثال يكون ايضا لحما ضرورة وكل واحد من الامور الاخر او لا يكون واحدا منها فلهذا يكون لحما وعظما وكل واحد من الامور الباقية وليس ذلك من اجل الهىولى التى يقول ذلك انها نار وارض وماء وهواء ولا يجعل السبب فيما يقوله هذه الاشياء بل يضطر الى ان يقول بغيرها الا انه لم يقل ما قاله ببيان وايضاح والامر فى هذه واشباهها قد تبين فيما تقدم وسنعود الى القول فى جميع الشكوك التى تعرض فيها واما الان فينبغى ان نبادر لنقول شيئا ما فى الشكوك العارضة فى الامور الاخر

التفسير

لما كان معظم من تكلم فى الامور الطبيعية من المتقدمين تكلم فى المادة ولم يتكلم فى الصورة الخاصة بالامور المتحركة مع كلامه فى المادة كلاما طبيعيا الا ابن دقليس فهو يعلم ان ابن دقليس اشار اليها وان كان لم يفصح بذلك الا فصحح البين لا كن القول بالسبب الذى على طريق الصورة لازم عن قوله ...

Aristoteles “Bütün şeyler hakkındaki görüşleri ilk felsefenin araştırması uygundur, çünkü o felsefe bütün ilkeleri ve ilk olanı kapsar.” sözüyle, bundan açıkça felsefenin ilkelere ilişkin görüşleri inceleyen ve onların hepsini, özellikle de onlardan varlık ve bilgi bakımından ilk olanı araştıran bilim olduğunu kastetmektedir.

[993a17-27]

Çünkü Empedokles tanımın kemik olduğunu kabul etmektedir. Bu ise onunla şeyin mahiyet ve tözü olmasından başka bir şey değildir. Ne var ki yine bu şekilde ya et ve diğer şeylerin her biri zorunlu olarak tanım olur ya da onlardan hiçbiri olmaz. Bu nedenle et, kemik ve diğer şeylerin her biri, Empedokles’in ateş, toprak, su ve hava olarak kabul ettiği maddeden dolayı değil de tanımdan dolayı varolur. Empedokles, kabul ettiği bu şeyleri neden yapmaz, hatta onlardan başkasını kabul etmeye gerek duyar. Ancak o, ileri sürdüğü şeyleri açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmemiştir. Bu konu ve benzer konulardaki durum önceden açıklanmıştır. Onlar hakkında ortaya çıkabilecek bütün güçlükler hususundaki görüşlere yeniden döneceğiz. Şimdi ise diğer şeylerde ortaya çıkan güçlükler hakkında bir şeyler söylemeye girişmemiz gerekir.

[Yorum]

Empedokles dışında önceki filozoflardan doğal şeyler konusunda görüş belirtenlerin büyük bir kısmı, madde hakkında doğal bir görüş sunmakla birlikte, yalnızca maddeden bahsetmişler, ancak hareketli şeylere özgü olan formdan bahsetmemişlerdir. Aristoteles, bunu açık ve net bir şekilde dile getirmemiş olsa da Empedokles’in forma işaret ettiğini bilmekteydi. Ancak görüşlerinden onun formel nedeni kabul etmiş olması gerekir. ...

اخذ يذكر اولا من اين يلزم ذلك من قوله فقال ولان ابن دقليس يقول ان الحد هو عظم وهذا هو ما الشيء الذى هو به ما هو وجوهر الامر غير انه على هذا المثل يكون ايضا لحما ضرورة وكل واحد من الامور الاخر او لا يكون واحدا منها يريد لكن لما كان ابن دقليس قد قال فى العظم ان كونه عظما هو الحد الذى يفترق به من سائر الامور المركبة وكان الحد هو الذى يدل على صورته وجوهره فبين انه يلزمه ان يكون اسم اللحم وغير ذلك من الاشياء المركبة من الاسطقسات يدل على معنى زائد على الهیولی او لا يكون شىء مما تدل عليه هذه الاسماء حدودا للشىء

ثم قال فلهذا يكون لحما وعظما وكل واحد من الامور الاخر وليس ذلك من اجل الهیولی التى يقول ذلك انها نار وارض وماء وهواء يريد فلهذا القول الذى قال ابن دقليس فى العظم يلزمه فى اللحم وفى كل واحد من الاشياء المركبة الا يكون ما تدل عليه الاسماء من قبل الهیولی فقط التى يقول بها بل يلزمه ان يضع علة زائدة على الهیولی وهى الصورة اعنى انه يلزمه ان يقول بعلة سوى علة الهیولی وان يوفى هذه العلة فى كل واحد من الاشياء المتكونة ولما كان لم يفعل هذا قال انه لم يقل ما قاله ببيان وايضاح يريد من قبل انه لم يصرح بعموم هذه العلة ولا بتعريف ما هى فى شىء شىء من الموجودات المركبة من الاسطقسات الاربع

وقوله والامر فى هذه الاشياء قد تبين فيما تقدم يريد فى العلم الطبيعى لانه هنالك تبين امر الصور

Aristoteles öncelikle onun görüşünden bunun neden gerektiğini şu sözüyle anlatmaya başlamıştır: “Çünkü Empedokles tanımın kemik olduğunu kabul etmektedir. Bu ise onunla şeyin mahiyet ve tözü olmasından başka bir şey değildir. Ne var ki yine bu şekilde ya et ve diğer şeylerin her biri zorunlu olarak tanım olur ya da onlardan hiçbiri olmaz.” Aristoteles şunu kastetmektedir: Ancak Empedokles, kemik olması bakımından kemiğin onu çeşitli bileşik şeylerden ayrıran tanım olduğunu ileri sürdüğü ve tanım da onun formu ve tözüne gönderimde bulunduğu için, onun et adını alması gerekir. Bundan başka öğelerden bileşmiş şeyler ya maddeye eklenen bir anlama gönderimde bulunurlar ya da şeyin tanımı olan bu adlara gönderimde bulunan bir şey olmazlar.

Sonra Aristoteles “Bu nedenle et, kemik ve diğer şeylerin her biri, Empedokles’in ateş, toprak, su ve hava olarak kabul ettiği maddeden dolayı değil de tanımdan dolayı varolur.” derken şunu kastetmektedir: Empedokles’in kemik hakkında ileri sürdüğü bu görüş, et ve bileşik şeylerin her biri hakkında, Empedokles’in, onun yalnızca madde bakımından adların gönderimde bulunduğu şey olduğunu kabul etmesi gerekli değil, aynı zamanda maddeye eklenen bir nedeni yani formu da varsayması gerekir. Yani maddi nedenin dışında bir nedeni kabul etmesi ve hâlihazırda varolan şeylerden her biri hakkında bu nedeni ele alması gerekir.

Empedokles bunu yapmadığı için, Aristoteles “Ancak o, ileri sürdüğü şeyleri açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmemiştir.” demiştir. Bu bakımdan Empedokles, ne genel olarak bu nedeni açıklamış ne de dört öğeden bileşik olan varlıklardan bir şeyin mahiyetini tanımlamıştır.

Aristoteles “Bu konu ve benzer konulardaki durum önceden açıklanmıştır.” ifadesiyle, doğa bilimini kastetmektedir. Çünkü formların durumu o bilimde açıklanmıştır.

ولما كان ما فى ذلك من الشكوك يحل فى هذا العلم قال وسنعود الى القول فى جميع الشكوك التى تعرض فيها ثم اخبر بالعرض الذى هو عازم ان يذكره فى المقالة التالية لهذه فقال وينبغى ان نبادر لنقول شيئاً ما فى الشكوك العارضة فى الامور الاخر يريد فى الشكوك العارضة فى مطالب هذا العلم العويصة

تمت المقالة الثانية وهى الموسومة بحرف الالف الكبرى

Onda bulunan güçlükler bu bilimde çözüme kavuşturulacağı için, Aristoteles “Onlar hakkında ortaya çıkabilecek bütün güçlükler hususundaki görüşlere yeniden döneceğiz.” demiştir.

Ardından Aristoteles, bunu izleyen makalede anlatmaya karar verdiği amacı bildirmiştir. “Diğer şeylerde ortaya çıkan güçlükler hakkında bir şeyler söylemeye girişmemiz gerekir.” derken, bu bilimin incelediği şeylerde ortaya çıkan güçlüklerin, anlaşılması zor şeyler olduğunu kastetmektedir.

Büyük Alfa harfiyle nitelenen ikinci kitap⁷ tamamlanmıştır.

⁷ İslâm dünyasında, *Metafizik* eserin ilk kitabı olan Büyük Alfa Kitabı (الالف الكبرى) genellikle ikinci kitap olarak bilinmekte ve öylece sıralanmaktadır. Küçük Alfa Kitabı (الالف الصغرى) ise birinci kitap kabul edilir.

Metafizik Üzerine Büyük Şerh: Büyük Alfa Kitabı

في عشر مائة طمانين استوراوا ان لفظ النفس هو ما يوجد في جميع اجسامها لا في احدى
 اجزائها وحدها بل في جميع اجزائها لانها لا تصير الا في صورة العقل والوجدان والاشياء
 بل في صورة العقل الذي هو حيزه ولا علة للظهور بعد اكنه الحيز والاشياء
 ان لم يولد اقول ليس احد يقول ان هذا بعض لا يقصد وبعض يقصد ما يجب ان يقصد
 جميع العوالم من مثالي ما يجب ان يقصد من المراتب من المسمومة وبعض يقصد بعضه دون
 من صور تصوريه في هذا الشأن وايضا اقول من يقول ان كان كون كل شيء على بعض
 ولا علة من وانه مفسدة الذي يتصور به ان يكون نقول ان مقتضى العقل والاشياء
 بضمير في الصور ان يكون العقل هو المفسد او المفسر او المقتضى العقل
 نقول ان الذي خلقه الماني في الازداد خطاس من ايضا فانه ما يتبع ما وجد
 الازداد ان لم يكن هو لوليد الازداد وانما هما في ذلك خطا غير فقالوا فيقول
 يقول احد لم يهاز بعضا يقصد وبعض يقصد ويريد ان يكون عمودا من غير
 الموجودات ما يتوكلان في ايجادها ما هو غير جان وانما سبب فيقولوا
 اننا انما نتت في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 الا انما يتت في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 يريد انما يتت في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 اليه في عده ما، ما يتت في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 ان تارة الاحرام السابوية في الحش ومادة الاكسنة العالسة في العمود والاول
 ثم في خطا اكثر اذ خلا على العمود والوراع عمودا ان يكون وجودها باقوا
 ان متورا لم يقولوا في علة وجود الثوب العضا في العلة التي
 واما قالوا اشياء في سبب اوابه واما متورا فهو في ذلك افعال في الساب
 في للا حرام السابوية والمسا في المادة الاولي وان الخور وال
 على حية الاورد في مواد متساوية واما غير من الفوما في ذلك
 يدوم الكون الى التوال اشياء موجودة بالفعل مختصة
 في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 اكثر يريد في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 واما العقل فانه منقول الذي هو في العظام والاشياء
 المتعلق المتعلق في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول
 وما في علة فيقولوا انما في ذلك ما يتبع صفوه الموجودات من غير اذ هو في القول

Tefsir Mâ Ba'de't-Tabîa'nun elyazmasının son sayfası